

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 13 (2956)
30 сакавіна 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Юнакі і дзяўчаты Беларусі горача адгукнуліся на заклін партыі аб узмацненні шэфства камсамола над Заходне-Сібірскім тэрытарыяльна-вытворчым комплексам. 26 сакавіна група моладзі рэс-

публікі разам з прадстаўнікамі камсамолі Калінінградскай вобласці, Літвы, Латвіі і Эстоніі адбыла з Мінска ў Маскву, каб уліцца ва Усесаюзны ударны камсамольскі атрад імя 25-годдзя цаліны, які адпраўляецца ў Цюмень.

На здымку: беларускія юнакі і дзяўчаты перад ад'ездам на будоўлі Заходняй Сібіры.

Фота Г. СЯМЕНАВА,
(БЕЛТА).

СВЯТА ДРУЖБЫ І КУЛЬТУРЫ

Ва ўсіх саюзных рэспубліках з 3 па 12 красавіка пройдуць Дні польскай культуры. Яны прысвечаны 35-годдзю ПНР.

Паказ дасягненняў братняга народа ў нашай краіне адкрыецца ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў святочным канцэртам майстроў польскага мастацтва. У святочны вечар глядачоў чакаюць сустрэчы з ансамблем танца «Шлёнскі», сімфанічным аркестрам і хорам Кракаўскай філармоніі, Пазнанскім тэатрам танца і камерным аркестрам, іншымі вядучымі калектывамі і салістамі. У ліку многіх творчых калектываў рэспублікі прыедуць і артысты Варшаўскага тэатра «Вспулчэсны» («Сучаснік»). Яны выступяць на сцэне Масквы і Мінска, дзе пакажуць дзве пастаноўкі — «Пан Явяльскі» А. Фрэдра і «Святая святых» І. Друцэ. Гэта першая ў гісторыі тэатра паездка ў Савецкі Саюз.

Пра дружэлюбныя сувязі, якія злучаюць польскія і савецкія тэатры, сведчыць і той фант, што на сцэнах Польшчы за прайшоўшыя 30 гадоў адбылося больш за тысячы прэм'ер твораў рускіх і савецкіх драматургаў. Больш чым 300 п'ес польскіх аўтараў убачылі глядачы нашай краіны.

Эстафету свята прымуць буйнейшыя гарады краіны. Там выступаць вядомыя інстру-

менталісты, дырыжоры, майстры эстрады, пройдуць цыклы канцэртаў, паказы спектакляў польскіх аўтараў. Адбудуцца гастролі Кракаўскага тэатра лялек, іншых калектываў.

У час Дзён культуры ў Маскве ў Цэнтральнай выставачнай зале будуць паказаны дзве экспазіцыі — «Рэалістычнае мастацтва ў Польшчы — традыцыі і сучаснасць» і фотавыстаўка «Польшча — краіна і людзі». У Ленінградзе, Мінску, Вільнюсе, Кіеве арганізуюцца выстаўкі польскага плаката. Упершыню праводзіцца выстаўка-продаж твораў прыкладнага мастацтва і мастацкіх промыслаў Польшчы ў Маскве. У Цэнтральным ДOME літаратараў імя А. А. Фадзеева масквічы убачаць кнігі, кніжную графіку. У вернісажы прымуць удзел вядучыя літаратары ПНР.

Праграма прадугледжвае таксама правядзенне ў Маскве, Адэсе і Мінску Тыдня польскага фільма, творчых сустрэч дзяржаў культуры дзвюх краін, вечароў савецка-польскай дружбы.

Шырокая і шматгранная праграма Дзён культуры, несумненна, паслужыць далейшаму ўмацаванню братніх сувязей і супрацоўніцтва паміж майстрамі культуры і мастацтва СССР і ПНР.

ГЕРОІ МАЛАДОЙ ЛІТАРАТУРЫ

Лепшыя творы, прысвечаныя сучасніку — герою п'яцігодкі, будуць апублікаваны ў зборніках, якія выдаюцца «Молодой гвардией». Такое рашэнне прынята на VII Усеаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў, якая завяршылася 26 сакавіка ў Маскве. Яна была арганізавана Саюзам пісьменнікаў СССР і ЦК ВЛКСМ.

Больш за 300 маладых літаратараў, якія пішуць на 46 мовах народаў СССР, удзельнічалі ў нарадзе. Сэмінарыя заняты з імі вялі вопытныя паэты, празаікі, драматургі і крытыкі.

У цяперашняй сустрэчы была важная асаблівасць — гэта першы агляд, які праводзіцца пасля прыняцця пастаноўкі ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Падрыхтоўка нарады і яе работа будаваліся ў адпа-

веднасці з патрабаваннямі, якія прад'яўляе Камуністычная партыя да важнай справы — выхавання творчай моладзі.

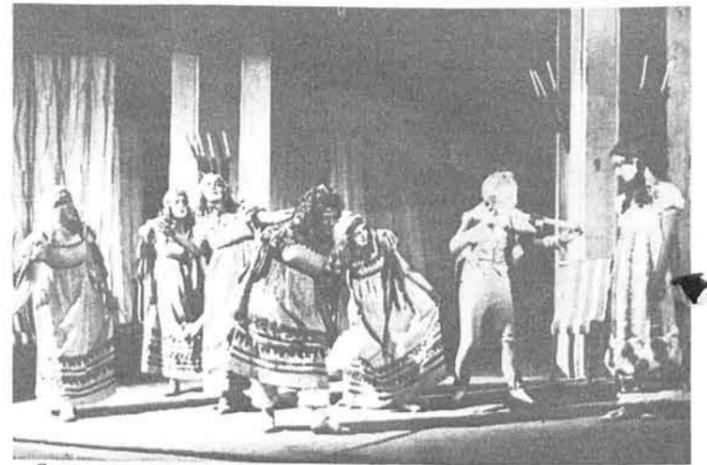
Работа нарады не абмежавалася семінарскімі заняткамі. Маладыя літаратары праслухалі лекцыі па актуальных праблемах знешняй і ўнутранай палітыкі КПСС, асаблівасцях ідэалагічнай барацьбы на сучасным этапе. Удзельнікі нарады сустрэліся з перадавікамі вытворчасці на прадпрыемствах Масквы і Падмаскоўя, усялялі вялікі да маўзалея У. І. Леніна і да магілы Невядомага саўдзата.

З велізарным натхненнем было прынята прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Генеральнаму сакратару ЦК КПСС, Старшынё Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварышу Л. І. Брэжневу.

«Яўгенію АНЕГІНУ» — 100

З нагоды сотай гадавіны з дня першага выканання слаўтай оперы П. Чайкоўскага «Яўгеній Анегін» карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» папрасіў падзяліцца думкамі аб значэнні гэтага твора для станаўлення і развіцця беларускага музычнага тэатра народную артыстку СССР Ларысу Пампееўну Аляксандраўскую. Яна сказала:

— Без «Анегіна» немагчыма ўявіць сабе наш тэатр! Так, з самых першых старонак гісторыі музычнай сцэны, якую цяпер ведае ўся краіна, як Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР, з намі цудоўная і заўсёды здатная акрыліць выканаўцаў і слухачоў музыка Пятра Ільіча Чайкоўскага. Мы яшчэ займаліся ў тэхнікуме, потым наладжвалі студыю опернага мастацтва, а яна была з намі. Нашы патрабавальныя і чулыя педагогі, такія, як Антон Пятровіч Баначыч або Леў Пятровіч Крамарэўскі, адкрывалі нам характэрна і суладдзе пушкінскага верша з меладычным характаром яго музычнага ўвасаблення. Наш жа тэатр наогул пачынаўся з авалодвання вышэйшымі класікамі. Прыгадваю: упершыню на беларускай мове прагучаў на пачатку трыццаціх гадоў «Фаўст» Шарля Гуно, потым на афішы мы пазначылі «Кармэн» Жоржа Бізэ, а першым твораў рускай класікі быў «Анегін». Такі ўзровень на пачатку творчага шляху выхоўваў нас у духу патрабавальнас-

Сцэна са спектакля «Яўгеній Анегін» у пастаноўцы Беларускага опернага тэатра, 1933 г.

Фота з архіва тэатра.

ці да сябе і да таго, што мы робім. Ці не таму нашы першыя нацыянальныя оперы, напісаныя кампазітарамі Анатолям Багатыровым, Аляксеем Туранковым і Яўгенам Цікоцікім, як і спектаклі, пастаўленыя па іх, адразу ж заваявалі прызнанне і слухача, і крытыкі і нашых старэйшых калег. І дагэтуль я помню, як радавала нас высокая ацэнка беларускага опернага мастацтва такімі карыфэямі Вялікага — «Большога» — як Антаніна Няжданава і Мікалай Галаванаў.

Што яшчэ сказаць пра «Анегіна»? Гэта твор, які з'яўляецца унікальнай школай для маладога спевака. Не выпадкова ў спектаклях «Яўгеній Анегін», які неаднаразова аднаўляўся на нашай сцэне ў розных рэжысёрскіх рэдакцыях (Вольгі Барысевіч, Паўла Златагоравы, Алега Маралёва), удзельнічалі самыя адмысло-

выя майстры і таленавітая моладзь...

Знаўцы беларускага музычнага тэатра ведаюць, што гэтыя словы Л. П. Аляксандраўскай справядлівыя. Амаль у кожнага саліста ў спісе партыі ёсць роля з оперы «Яўгеній Анегін». Партыю Тацыяны Ларынай, напрыклад, выконвалі пасля Ларысы Аляксандраўскай народныя артысты БССР В. Мальцова, Р. Млодэн, Т. Шымко, у ролі Яўгенія Анегіна мы слухалі народнага артыста СССР М. Ворвулеву, народных артыстаў БССР А. Арсеньевы, М. Дзянісава, М. Спрдбава, вярз Грэміна ўвасаблялі М. Зюваннаў і Л. Бражнік, у партыі Ленскага зачароўваў слухачоў І. Балоцін...

Чайкоўскі пісаў «Яўгенія Анегіна» для выканання сіламі опернага класа Маскоўскай кансерваторыі, што і адбылося 29 сакавіка 1879 года. Цяпер оперу ведае ўвесь свет.

НА КРЫЛАХ ПЕСНІ

Гэта стала традыцыяй — вясновыя канікулы школьнікаў суправаджае песня. У восьмы раз у канцы сакавіка адбываецца Усеаюзнае тыдзень музыкі для дзяцей і юнацтва. На філарманічнай эстрадзе і ў клубе домакіраўніцтва, у аўдыторыі школы і ў Палацы піянераў у гэтыя дні гучыць яе вялікае Музыкі. Яе выконваюць прафесійныя артысты і юныя аматары, будучыя кампазітары і педагогі, і кампазітары, што маюць шырокае папулярнасць. На сцэнах тэатраў паказваюцца спектаклі з музычнай, драматэатраў маленькаму слухачу. Паэты чытаюць

вершы, што сталі акрыленымі песнямі, якія тут жа гучаць са сцэны і падхопліваюцца ў зале... Тыдзень пачаўся! Сёлета Беларусь запрасіла на гэты музычны форум гасцей з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Літвы, Эстоніі. Юныя слухачы цёпла прымаюць сваіх равеснікаў з братніх рэспублік, знаёмяць іх з выдатнымі мясцінамі і мемарыяламі, з помнікамі мінулага.

Ад Браслава да Турава, ад Мсціслаў да Брэста лунае сёння песня пра шчаслівае дзяцінства. У мелодыю музычнага свята вясны ўплываюцца бессмяротныя матывы класікі, навінікі прафесіяналаў і аматараў, пашыраючы далёка і блізка душоўны наштоўнасцей падрастанчага пакалення. Мірнуецца, што на канцэртах Тыдня пабывае амаль два мільёны юных слухачоў.

ГУКНУЛА ГАСЦІННАЯ ГОМЕЛЬШЧЫНА

Багата пісьменнікамі талентамі Гомельшчына. Тут вырасла шмат майстроў мастацкага слова, творы якіх вядомы шырокаму чытачу нашай рэспублікі і далёка за яе межамі. Некаторыя з папулярных цяпер аўтараў у свой час вучыліся ў Гомельскім педінстытуце, на базе якога дзесяць гадоў таму назад быў створаны Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт, другі ў рэспубліцы. Не выпадкова яго калектыву, кафедра беларускай літаратуры, якой загадвае заслужаны дзяржаўны Беларуская ССР, прафесар, член

Саюза пісьменнікаў БССР М. М. Грынчык, падтрымліваюць цесную сувязь з рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыяй. Ужо на працягу некалькіх гадоў ва ўніверсітэце наладжваюцца сустрэчы з празаікамі і паэтамі, драматургамі і літаратурнаўцамі Беларусі, у час якіх літаратары выступаюць з творчымі справаздачамі.

Пры шматлікай аўдыторыі праходзіла ў актавай зале ўніверсітэта чарговая сустрэча з пісьменнікамі беларускай сталіцы, якая адбылася 22-га сакавіка. Выкладчыкі, студэн-

ты, супрацоўнікі ГДУ, многія аматары беларускай літаратуры, што прыйшлі на сустрэчу з любімымі аўтарамі, дружнымі апладысмантамі віталі дарагіх гасцей. Іх прадставіў прысутным рэктар ўніверсітэта, заслужаны дзяржаўны Беларуская ССР, член-карэспандэнт АН БССР Б. В. Бокуць. На чале з першым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі народным пісьменнікам БССР Іванам Шамякіным ўніверсітэт наведалі на гэты раз пісьменнікі Максім Луцкінін, Васіль Зуёнак, Ніл Гілевіч, Мікола Аўрамчык, Анатоль Вяргінскі, Пятрусь Макаль, Таіса Бондар, Аляксей Слесарэнка, Раіса Баравікова, Яўген Каршуноў. Сярод гасцей былі таксама дачка Рамана Сабаленкі — Тамара Раманаўна і жонка Уладзіміра Карпава — Марыя Міхайлаўна.

Аб стане сучаснай беларускай літаратуры расказаў першы сакратар Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін. Прагучалі вершы, якія чыталі гасці, ўніверсітэцкія аўтары.

Беларускія пісьменнікі адна-адна на шматлікія пытанні.

Пабывалі яны і ў Брагінскім раёне, дзе на радзіме У. Карпава ў гарадскім пасёлку Камарын і ў Сабалях, роднай вёсцы Р. Сабаленкі, адбыліся вялікія літаратурныя вечары. І зноў гучалі вершы, дзяліліся сваімі ўспамінамі родныя і сябры пісьменнікаў па пяру, плыла, вырываючыся з залаў, беларуская народная песня.

Пісьменніцкія сустрэчы на Гомельшчыне падарвалі прыхільнікам беларускай літаратуры шмат цёплых і шчырых хвілін.

У. БАЛОГА.

Гомельскі ўніверсітэт. Аўтограф дае М. Луцкінін.

Н. Гілевіч гутарыць з членамі літаб'яднання «Нрынца» Гомельскага ўніверсітэта.

Фота Ул. КРУКА.

У бібліятэцы імя У. Карпава ў Камарыне.

Пакоўнілы брашуры ў мянкіх вокладках, па якіх спасцігалі азы пісьменнасці дзяды цяперашніх хлапчукоў, кніжні-партызанкі, выдадзеныя для вучняў «лясных школ», арыя альбомы назак з каларовымі ілюстрацыямі — так наглядна ўяўляюцца этапы развіцця ў Беларусі кнігадрукавання для дзяцей. З гэтымі экспанатамі можна азнаёміцца на выстаўцы дзіцячай і юнацкай літаратуры, якая адкрылася 23 сакавіка ў Доме кнігі ў Мінску. Яе арганізавалі Дзяржкамвыд БССР, Міністэрства асветы БССР, ЦК ЛКСМБ, Саюз пісьменнікаў БССР і Рэспубліканскае таварыства аматараў кнігі.

Ля 8,5 мільёна экзэмпляраў дзіцячай і навукова-папулярна-дзіцячай літаратуры — на 3 альбёны больш, чым у пачатку пяцігоддзі — выпусцілі ў мінулым годзе рэспубліканскія

выдавецтвы. Столькі ж штогод прысылаюць беларускім дзецям цэнтральныя выдавецтвы «Молодая гвардия», «Художественная литература», «Детская литература» і іншыя.

Сярод больш чым тысячы экспанатаў выстаўкі — кнігі аб гісторыі камсамола і піянерскай арганізацыі, удзеле дзяцей у гарадзкіх барацьбе саветаў народа з фашысцкімі акупантамі, апавяданні аб Радзіме, рабочым класе, любімай ўсім дзецям фантастыка. Шырока прадстаўлены дзіцячыя малюнкi па матывах папулярных твораў.

Выстаўка, прысвечаная Міжнароднаму году дзіцяці, працягнецца месца.

На здымку: сакратар праўлення СП БССР, прэзідэнт Барыс Сачанка ў дзень адкрыцця выстаўкі гутарыць з юным кнігалюбом.

ВЕЧАР БАЛЕТА

Рабочыя, студэнты, вучні, усе, хто ўлюбены ў беларускі балет, сабраліся ў гэты дзень у канцэртнай зале Брэсцкага музычнага вучылішча, дзе адбыўся творчы вечар-канцэрт народнага артыста БССР кампазітара Яўгена Глебава і заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі, галоўнага балетмайстра Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР Валяціна Елізар'ева.

Кампазітар і балетмайстар расказалі аб шляхах развіцця сённяшняга беларускага балетнага мастацтва, падзяліліся

думкамі пра свае творчыя планы. Затым быў паказаны дакументальны фільм, створаны на кінастудыі «Беларусьфільм», які пазнаёміў гледачоў з работай Я. Глебава і В. Елізар'ева над балетам «Ціль Уленшпіль».

Урыўкі з балетаў Я. Глебава, п'есы кампазітара, народныя песні ў яго апрацоўцы выканалі на вечары артысты тэатра оперы і балета, навучэнцы Брэсцкага музычнага вучылішча.

У. СЕНЬКАВЕЦ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Аперэта для дзяцей «Сцяпан — вялікі пан» пастаўлена ў Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі БССР, Кампазітар Ю. Семіянка, лібрэта А. Вольскага, рэжысёр С. Штэйн, балетмайстар С. Дрэчын, мастак А. Марозаў.

Фота Ул. КРУКА.

Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа паказаў віцязчанам на намернай сцэне прэм'еру спектакля «Брыльянт» па п'есе польскага пісьменніка Ежы Пшыздзецкага ў пастаноўцы маладога рэжысёра Валерыя Маслюка (ён жа і пераклаў п'есу на беларускую мову). На здымку: народны артыст БССР А. Трус, артыстка В. Пятрачкова, заслужаны артыст БССР У. Куляшоў у ролях Клеменса, Бронкі і Леона ў спектаклі «Брыльянт».

Фота С. КОХАНА.

ВЕЧАР ПАМ'ЯЦІ ШЫРМЫ

Беларускі народ па праву ганарыцца многімі сваімі сынамі, чый лёс цесна паяднаны з яго векапомным лёсам. Гэта можна сказаць і пра Рыгора Раманавіча Шырму, чалавека, таленту і грамадзянскаму сумленню якога абавязана многім наша музычная нацыянальная культура. З імем народнага артыста БССР, дырыжора і фалькларыста Рыгора Раманавіча Шырмы звязаны станаўленне і росквіт аднаго з лепшых харавых калектываў краіны — Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР.

На сустрэчу з Шырмай песняй прыйшлі тыя, каму палюбілася яна на ўсё жыццё, хто знайшоў у яе простых і шчырых словах столькі хараста і любові. Мнагалюдна ў зале Дома літаратара. Пра Рыгора Раманавіча расказваюць прысутным старшыня праўлення Саюза кампазітараў рэспублікі, народны артыст БССР Юры Семіянка, журналіст Якуб Місю, народны артыст СССР Генадзь Цітовіч, заслужаны артыст рэспублікі Міхаіл Шуманскі.

Вечар закончыўся канцэртам Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР імя Р. Р. Шырмы.

ТВОРЧА, ПА-ДЗЕЛАВОМУ

Адбыўся абласны семінар кіраўнікоў сельскіх тэатральных калектываў і метадыстаў раённых і гарадскіх дамоў культуры Віцебшчыны.

З удзельнікамі семінара былі праведзены тэатральныя і практычныя заняткі. Яны праслухалі цыкл лекцый, прагледзелі і прынялі ўдзел у абмеркаванні спэнтанля паводле п'есы А. Макаённа «Трыбунал» у пастаноўцы тэатральнага калектыву Докшыцкага РДК (рэжысёр А. Яцкоўска), прагледзелі таксама спэнтанля па п'есах А. Папаіна «Заставайцеся сонцамі» і «Энергічны людзі» В. Шукшына, прысутнічалі на генеральнай рэпетыцыі спэнтанля па п'есе Тырса Дэ Маліна «Раўнівал сама да сябе» ў пастаноўцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа.

Семінар арганізаваны і праведзены абласным Домам народнай творчасці сумесна з Віцебскім аддзяленнем Беларускага тэатральнага аб'яднання.

В. БАЖАНАУ.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускага саветаўскага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народную артыстку Беларускай ССР ГАЛІНУ-АЛЕКСАНДРОВСКІЮ Вольгу Уладзіміраўну Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці беларускага музычнага мастацтва і актыўную грамадскую дзейнасць Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў старшаму навуковаму супрацоўніку Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларускай ССР СМОЛЬСКАМУ Браніславу Сільвестравічу ганаровае званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці беларускай саветаўскай літаратуры і актыўную грамадскую работу Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніцы ЛЯПЕСКАЙ (ПАЛТАРАН) Веры Сямёнаўне ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

ПАЭМА «МІКАЛАЙ ДВОРНИКАЎ» — НА СТАРОНКАХ ШМАТТЫРАЖКІ

Летась, у канцы мая, ордэна Леніна завод «Гомсельмаш» імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка наведалі народны патэнт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы Максім Танк і кампазітар, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Ігар Лучанок. У заводскім Палацы культуры ў той памятнай для камбайнабудуўнікоў дзень адбыўся вялікі вечар паэзіі, музыкі і працы. На вечары М. Танк пазнаёміў прысутных з раздзеламі сваёй новай паэмы «Мікалай Дворнікаў». Паэт добра ведаў Мікалая Дворнікава па рэвалюцыйным падполлі Заходняй Беларусі, сябраваў з ім. Мікалай Дворнікаў да падпольнай дзейнасці ў Заходняй Беларусі ўзначальваў на «Гомсельмашы» першую камсамольскую лядзіну. Загінуў ён

у Іспаніі, у гарах Эстрададурі. Памяць аб ім сельмашаўцы ўшаноўваюць свята. Яго імя носіць адна з прыгажэйшых вуліц заводскага мікрараёна, аб ім працаўнікам завода штодзённа напамінае мемарыяльная дошка на фасадзе цэнтральнай праходной. А зараз вобраз Мікалая Дворнікава ўвекавечаны ў паэме Максіма Танка, якая была апублікавана ў дванаццатым нумары часопіса «Полымя» за 1978 год.

Ідучы насустрэчу шматлікім просьбам і пажаданням працаўнікоў завода, шматтыражная газета «Сельмашевец» перадавала паэму «Мікалай Дворнікаў» на сваіх старонках. І, бадай, няма ў заводскім шматтыражным калектыве такога чалавека, які не азнаёміўся з гэтым выдатным творам.

В. СЯМЕНАУ,
супрацоўнік шматтыражнай газеты «Сельмашевец».

СВЕТ МУДРАСЦІ

Гэтыя дзве самаробныя кнігі ў блакітных пераплётах нельга чытаць без захаплення. Знаёмішся з імі і быццам акупаешся ў вялікі свет мудрасці: у кнігах сабраны афарызмы, крылатыя выразы і выказванні вядомых дзяржаўных дзеячаў, вучоных, пісьменнікаў, пачынаючы з часоў старажытнай Грэцыі і Рыма і заканчваючы сённяшнімі днямі. Іх запісаў былі галоўны бухгалтар маслазавода, зараз пенсіянер, з гарадскога пасёлка Церахоўка Добрушскага раёна Павел Раманавіч Крапіўна.

— Займацца гэтай справай я пачаў яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны, — расказвае ён. — Але сабранае ў той час захаваць не удалося. У 1960 годзе пачаў усё занава. Вельмі

мне падабаецца народная мудрасць. Крыніцай знаходак з'яўляюцца кнігі, часопісы, газеты...

У дзюжах кнігах больш чым 120 раздзелаў. Сярод іх тая, як «Сям'я і грамадства», «Аб гараізме, мужнасці і адвазе», «Аб любові да Радзімы», «Прастата, сціпласць», «Аб шнодных звычках», і многа іншых.

Больш за пяць тысяч афарызмаў запісана ў кнігах Паўла Раманавіча Крапіўнага. Іх аўтарамі з'яўляюцца 800 вялікіх людзей самых розных краін свету. На жонкага ў асобнай кніжцы складзены бібліяграфічны ўказальнік.

Апрача гэтага, П. Р. Крапіўны запісае і народныя прыкметы пра надвор'е.

В. ЛОУГАЧ.

У ГАСЦЯХ У МІНСКІХ КНІГАЛЮБАЎ

Па запрашэнні Мінскага гарадскога клуба кнігалюбаў на вечар, прысвечаны творчасці Марыны Цвяткавай, прыехаў член клуба кнігалюбаў пры Цэнтральным Доме работнікаў мастацтваў Масквы Л. А. Мнухін. Кандыдат тэхнічных навук, Леў Абрамавіч шмат гадоў збірае кнігі, матэрыялы па тэме «Марына Цвяткава і ўсё пра яе». Яго бібліятэка, якая хутчэй нагадвае музей, налічвае каля тысячы назваў. Л. Мнухін расказаў, як літаральна па крупінах збіраў матэрыялы, што маюць хаця б малейшае дачыненне да М. Цвяткавай, да яе творчасці.

Л. Мнухін знаёміць мінскіх кнігалюбаў са сваёй калекцыяй.
Фота А. АСТАПАВА.

У бібліятэцы Л. Мнухіна — кнігі М. Цвяткавай «Вячэрні альбом» (1910 г.), «Чароўны ліхтар» (1912 г.), «Вёрсты» (1922 г.) і іншыя, якія выходзілі ў свой час вельмі малымі тыражамі, анталогіі, альманахі, перыядычныя выданні, дзе друкаваліся творы Цвяткавай, успаміны пра яе.

На сустрэчы з кнігалюбамі Мінска Л. Мнухін даведаўся пра Веру Паўлаўну Рэдліх — народную артыстку РСФСР, якая ў свой час была знаёма з многімі цікавымі людзьмі. Ведала Вера Паўлаўна і Марыну Цвяткаву, з якой пазнаёмілася ў Кантэбелі ў доме Максіміліяна Валюшына. У Веры Паўлаўны захоўваюцца рэдкія фатаздымкі паэтэсы...

На вечары гучалі вершы Марыны Цвяткавай, урыўкі з яе прозы. Іх чытала артыстка тэатра імя Янкі Купалы Ніна Піскарова.

Б. ШАРАШЭУСКІЯ.

Васіль ЖУКОВІЧ

Не ўяўляю паэта, які не ведае шчаслівага адчування надыходу паэзіі. Яно амаль невыказнае і падуладна хутчэй не стыхіі слова, а стыхіі музыкі. Прадчуваю свае новыя вершы так натуральна, як, напрыклад, грыбнік—сваю блізкаю ўдачу, чую іх здаля, як расліна чую пагоду. Лічу, што паэзія — стан душы, а кожны твор—суб'ектыўны вобраз, выкліканы аб'ектыўным светам...

Рыхтую трэцюю кнігу вершаў. Дарога ад папярэдняга зборніка да наступнага будзе вымярацца пляцошасцю гадамі. Добра мне ў гэтай дарозе, якая ідзе да людзей то шумнымі гарадамі, то неабсяжнымі, залічымі сонцамі нівамі, то прыцішанымі роднымі лясамі і пералескамі. У гэтай дарозе я не забываю, што пад нагамі—зямля, а над галавой—неба, космас. Светла думаецца пра найвялікшую таямніцу—Сусвет і яго дзівосную гармонію, з болем—пра войны на зямлі.

Сваімі пачуццямі і думкамі з табой дзялюся, мой сучаснік. Мы жывём у краіне самага справядлівага грамадска-палітычнага ладу. Працэс разнавольлення працоўнага люду ад рэакцыі і рэгрэсу ва ўсім свеце адбываецца пад уплывам ленинскіх ідэй. Быць на ўзроўні эпохі — значыць змагацца за мір (сёння ў свеце ж так неспакойна!), за сацыяльны прагрэс, за ідэалы нашай партыі і народа. А калі ў твае ветразі дзьме вецер эпохі, то не прагражае табе абыяцельскае дно з яго ганейнымі інтарэсамі.

Аўтар.

НЕВЫЧЭРПНАСЦЬ

Хтосьці мараю ўзяцеў высока,
а тваіх вышыняў не забраў;

хтосьці баразну павёў далёка,
баразны тваёй не заараў;

хтосьці думкаю капнуў глыбока,
а тваёй крыніцы не дастаў.

Пад бязмежным небам — крок і след.
А ў людскім у розуме бруіцца
невывэрпная, нібы сусвет,
творчая крыніца.

УЯЎЛЕННЕ

Краінам будучым, народам
заклала пад зямлёй прырода
жалеза, вугаль, нафту, газ,
соль, золата... «Усё для вас,
бярэце, чалавекі, наце!
Мне ж застаецца назіраць:
дзяліцца будзеце багаццем
ці за багацце ваяваць».

ПРАСТОРА І ЧАС

Дужэм, ці нашыя сілы ўбываюць,
Зямля, а ці зоркі прыцягваюць нас, —
нябачна глыбока на нас уплываюць
Прастора і Час.

Мы сеем, будзем, трымаем экзамен,
расцём гарадамі і стрэламі трас.
То ў вочы глядзяць, то лунаюць над намі
Прастора і Час.

Непадуладны разбурэнню,
завуць у бязмежнасць і ў пошукі нас,
дарогам зямным даючы прадаўжэнне, —
Прастора і Час.

ПРА НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Давай душою не крываць
і не хлусіць свайму сумленню:
гарыць бунтоўнае ў крываць
да незалежнасці памкненне.

Жыць заповітным, жыць сваім
жыццём у свеце навакольным.
Прынамсі, быць сабой самім
і заставацца вольным, вольным!

Але спасцігнецца між тым
(парадаксальна-непазбежна):
чым у жыцці вальнейшы ты,
тым болей будзеш і залежны.

Не адшчапенцам адчуваць
сябе — часцінкаю народа.
Не зможаш ты недачуваць
і недабачваць непагоду.

І не адкупішся цаной
ніякай ад бяды чужога,
не адгародзішся сцяной
ад тых падзей, што за мяжою.

Гады сплятаюцца ў вякі,
ўсё пераплецена на свеце.
Старэюць ад турбот бацькі
і ў клопаце сталеюць дзеці.

І цэлы век, і кожны міг
мы гэтак на зямлі залежым,
што цалкам для сябе саміх
на шчасце, мы ўжо не належым.

УРАЖАННІ

Нібы аб нейкім цудзе,
не прыгадаць не можам,
як святкавалі людзі —
не напаказ — прыгожа!

У клубе і не ў клубе —
на траўцы, на палянцы —
пад скрыпку і пад бубен
скакалі госці ў танцы.

Людзей было шмат родных
і шчодрых, і вясёлых.
А быў жа час галодны —
пасляваенны, голы.

Прайшло не так і многа,
ды хваля б'е другая:
Цішэй! Як шкло, падлога,
і мзбля дарагая...

Няўжо драбнеюць мэты?..
Уся ў дыванах кватэра.
Стаяць, стаяць паэты
як частка інтэр'ера.

І на застольнай хвалі
глядзяць не ў вочы госці,
нібыта пахавалі
вялікае мы штосьці.

У АСВЕНЦІМЕ

Я прыйшоў вам сказаць,
фашызму ахвяры,
што паменшала ў свеце хмараў,
стала больш цішыні на зямлі,
і што ў зорнай прасторы —
не ружовыя мары,
а касмічныя караблі.

Я прыйшоў вам сказаць,
што вайне пратэстам —
звон Хатыні,
што і я ў тым агні у пякельным гару,
я прыйшоў вам сказаць...
Ды знямеў,

калі ўбачыў гару пратэстаў,
валасоў пасівелых убачыў гару.

РЭЎНАСЦЬ

— Хочаш, азалачу? —
Будзь толькі мне адданы.
— Золата я не хачу, —
ёй адказаў каханы.

— Што ж гэта я гавару,
мілы?!
Хочаш, табе падару
крылы?

Сэрца не чуеш майго,
мілы, не будзь упарты...
І акрыліла яго
(быў ён, напэўна, варты).

Сочыць яна, глядзіць,
дзе яе верны, абраны.

«Надта ж высока ляціць!..
Вось ёй ужо і карціць
крылы падкараціць,
каб жа не ўцёк каханы.
Толькі вярнуўся,
— Чакай,
кажа яна з імпэтам, —
мне справядзачу давай,
як жа кахаш мяне ты.

— Хіба не ведаеш, дарагая, —
моцна цябе я кахаю.
— Можна падумаць, нельга мацней!
Можна падумаць, кахаш!
З кім гэта ты без мяне
гэтак далёка бываеш?!

— Мілая, забяры
падараваўныя крылы..
Трэба ж было іх дарыць...
Лепш бы азалаціла.

МЕДСЯСТРА

Ці то ад белага халата,
ці то ўжо ад яе самой
павесыла ўміг палата
халоднай сумнаю зімой.

У голасе звініць ручэй,
а у вачах вясёлых — лета,
і хворым робіцца лягчэй
нат без уколаў і таблетак.

Я слова цёплае шукаю
ёй, медсястры, ёй, мёд-сястры.
Калі такая пакахае,
хварэць не будзеш без пары.

Задажджыла, занепагодзіла,
хмараў цягнуцца ланцугі.
А як сонейка ясна ўзыходзіла
на сады, на лясы, на лугі!

Усміхаліся нам праменні,
салаўі прывіталіся нам.
Супыняліся там імгненні,
нараджалася шчасце там...

Задажджыла, прыйшла непагода,
пракаціліся ў небе грамы.
Абураецца ўся прырода,
што расстанемся скоро мы.

Распагодзіцца, распагодзіцца,
хмары цяжкія пойдуць прэч.
Разыходзіцца, каб сыходзіцца,
нашы сцэжкі. Для новых сустрэч.

Такая сінява
і столькі сінявы,
што нельга не падняць
угору галавы.

Аблокаў не відно —
нідзе ні астраўка, —
там чысціня адно
ды песня жаўрука.

Вачамі неба п'ю,
нібы апошні раз.
Відаць, душу сваю
няволіў доўгі час.

Лілія ПУЖЭВІЧ

ЗЯМЛЯ МАЯ

Як вабіць таямнічы нас Сусвет!
Ёсць і ўва мне цікавасць астранома,
Але з усіх падлічаных планет
Жыццё, пакуль што, на адной вядома.
Зямля мая!

Вада зямлі, як жыватворны сок.
Палі і пушчы ўдзячны шчодрым рэкам.
А сонца жар? Ён — дабрый выток,
Што чалавека робіць чалавекам.
Зямля мая!

Я чалавек і больш усіх істот
Я адчуваю характэрна планеты.
Смалісты бор, ля возера чарот,
Рамонкаў луг, пясок на сонцы грэты.
Зямля мая!

Блакiт у морах з ільняных далін,
Блакiтны звон з аблокаў нам ільцеца...
Кароткі век. Пакуль і мне адплыць,
Хачу на прыгажосць я наглядзецца!
Зямля мая!

Яна была зусім малая, калі пачалася вайна. Але дзіцячая памяць вельмі вострая, захоўвае ўсё ўбачанае і пачутае, асабліва тое, што ідзе ад жадання дапамагчы людзям у бядзе. Вось чаму быў напісаны верш «Ваеннае дзяцінства». Ён краінае сваёй шчырасцю, сваім спачуваннем людзям, якія ў вайну былі ў больш цяжкім становішчы, чым маленькая, згаладалая дзяўчынка...
Лілія Пужэвіч — у нядаўнім мінулым выхавальніца дзіцячага сада, цяпер супрацоўніца Дома літаратара. Яна не мае спецыяльнай філагічнай адукацыі, але многа чытае, вельмі любіць паэзію і сама ўжо не першы год спрабуе свае сілы ў творчасці.

Піша аб тым, што блізка ёй: «Сыну трактарыста», «Зямля мая», «Над Свіслаччу». Ёсць некаторыя вершы з добрым лірычным настроем—аб прыродзе, аб каханнях. Ёсць у яе вершы вясёлага, напэўнага характару, некаторыя друкаваліся ў часопісе «Полымя» ў падборцы маладых паэтаў з літаб'яднання трактараводцаў.

Л. Пужэвіч сама разумее, што не ўсё з напісанага варта ўвагі чытача, што нямае ў яе вершах выпадковых выразаў, слоў. Але ў душы ёсць іскарка, і не трэба яе гасціць!

Пажадаем аўтару поспехаў у нялёгкай творчай працы!

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

ВАЕННАЕ ДЗЯЦІНСТВА

Лісток прагне сонца, я прагла суседзяў:
Са мной сябравалі равеснікі-дзеці.
Гулялі у хованкі, ў бабкі ля парку —
Арэлі дзяцінства гайдаліся шпарка!

Ды бомбы тым летам зямлю расшчэпілі,
І мы захлыналіся ў вогненным пыле.
З'явіліся будкі, шлагбаўмы рабыя,
І немцы на маці крычалі: «Рабыні!»
Як выседзець дзецям ўвесь дзень на
верандзе?

Там немка цкавала аўчаркаю Ядзю.
Веранда была апавіта фасоллю.
Лузалі стручкі, елі бульбу без солі.
А цукру і хлеба мы смак забывалі.
З-пад поснай заціркі талеркі лізалі.
Адзін чыгуначак зашкваран, пасолен,
Ды пару таўчонкі ўдыхалі мы ўволю,
Як неслі палонным байцам на паперцы
Тры лыжкі той кашы, каб ім не памерці.
Матулі шапталі: «Браты нам вайскоўцы». Ды гледзілі нас ля варот па галоўцы.
Як чэхі-сябры вяртавалі калону —
Дзятва з чыгункамі ляціць да палонных...
Быў клопат адзіны ў тлумнай аравы —
Лічыць чыгункі, нібы ордэны Славы.

НАД СВІСЛАЧЧУ

Цудоўны від з маста над Свіслаччу!
Там дрэвы парку, як шатры.
Ледзь промі дно рачное высвецяць —
На хвалях полымя гарыць.

Нібыта маг чароўным скіпетрам
Махнуў — заззялі купалы.

Змаглі мы дым пажараў выветрыць
І гмахі ўзняць, і ліп ствалы.

Дарогі, новыя дарожанькі,
Разбегліся ва ўсе бакі.
Кустамі бэзу агароджаны...
А там, ля помніка — ванкі.

О, плошча Перамогі слаўная,
Святы твой помнік, як змагар,
У бронзе мужнасць яго сплаўлена,
Свабода наша, страт туга.

А сонца ў Свіслачы гулілае,
Хоць трызняць вербы — па сваіх.
У вайну я выжыла, шчаслівая!
Паў бацька — жыць мне за дваіх.

ЧАРАЦІНКА

Быццам тая чарацінка,
Што адна ля мора,
Так расла я сірацінкай —
Ветрам гнула гора.

Не зламаў сцябло вятрыска —
Нарасло чароту.
І люляла я калыскі,
Каб не звесці роду.

Ой, як добра быць матулькай —
Прыгарну я дзетак.
Быццам бы ў садочку ўтульным,
Села каля кветак.

Дзетак клопат гадаваці,
Параслі — дык свята,
Усе дзеці любяць маці,
Звініць песняй хата!

КНИГАПІС

С. ПЯТРОВІЧ. Еўсцігней Міровіч. Крытыка-біяграфічны нарыс. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Летась грамадскасць адзначыла стагоддзе з дня нараджэння вядомага драматурга, рэжысёра і педагога Еўсцігнея Афінагенавіча Міровіча. І добрую справу зрабіла выдавецтва, прапанаваўшы кандыдату мастацтвазнаўства С. Пятровічу вярнуцца да выдадзенай ім у 1963 г. маняграфіі і дапрацаваць яе ў святле сучасных патрабаванняў да маняграфічнага жанру. Аўтар істотна адрэдагаваў і дапоўніў тэкст новымі назіраннямі, фактамі, высновамі. Дастаткова сказаць, што ў кнізе ёсць цытаты з публікацый канца сямідзесятых гадоў, зусім нядаўніх выказванняў аб Е. Міровічу яго вучняў і палечнікаў па колішнім Першым БДТ (Ана-дзімчы тэатр імя Янкі Купалы). Больш выразна цяпер прасочваецца праца ідэяна-творчага станаўлення аўтара парадыйна-сатырычных п'ес і фарміравання даведчанага і дапытлівага кіраўніка савецкай нацыянальнай сцэны ў Беларусі. Аналіз асобных твораў Міровіча-драматурга і работ Міровіча-рэжысёра дэталізаваны і грунтоўна на канкрэтных прыкладах, а ўласныя высновы С. Пятровіч звычайна падмацоўвае мемуарнымі звесткамі, аператыўнымі рэзэнсэнтамі водгукамі ў прэсе па гарачых слядах падзей. Цікавыя старонкі, прысвечаныя сцэнічнаму асэнсаванню Е. Міровічам беларускага фальклору, асабліва ў п'есах і спен-таллях «Машэка» і «Наваль-вавод» (прэм'еры 1923 і 1925 гг.), а таксама падрабязны расказ-аднаўленне слава-тага «Кастуся Наліноўскага» з выдатным Уладзімірам Крыловічам у галоўнай ролі, разгляд спен-талляў «Мяцень» і «Гута», «Мост», «Нар'ера таварыша Брыгадзіна». Багаты фантычны матэрыял раскрывае педагогічнае майстэрства Е. Міровіча, прынцыпы якога склаліся ў рэчывы высокага рэалістычнага мастацтва.

Кніга ілюстравана малавядомымі здымкамі з архіваў. С. КАЛЯДА.

«Мой родны кут, як ты мне мілы!» Гэтыя пранікнёныя словы паэта, якія сталі сімвалам сьмялівай любові да «малой» радзімы, лейтматывам гучаць у многіх творах аднаго са старэйшых беларускіх праяві-каў Аляксея Кулакоўскага. Прычым, з гадамі, як у паўднёвым кутку Міншчыны, на радзіме пісьменніка набіралі размах індустрыяльныя пераўтварэнні, а побач з яго роднай вёскай Кулакі рос і прыгажэў горад шахцёраў Салігорск, натуральная любасць да бацькоўскага кута ў пісьменніка ўсё больш знаходзіла падмацаванне ў роздуме над гэтымі вялікімі пераменаў ў жыцці землякоў, у імкненні асэнсаваць іх лёс, і, нарэшце, паўплывала на пачуццё прафесійнага абавязку расказаць пра родныя мясціны, якія сталі вядомы на ўвесь свет, пра землякоў сваіх на старонках кніг.

І вось апошняя на часе кніга прозы А. Кулакоўскага «Родныя шчыроты». У аднайменнай дакументальнай аповесці, знаёммай чытачу па публікацыі яе ў часопісе «Беларусь», якая, бадай, запаняе асноўны змест зборніка, мы знаходзім складаную жанравую структуру: тут спалучаюцца старонкі ўспамінаў, звязаныя галоўным чынам з імем выдатнага партыйнага і дзяржаўнага дзеяча В. І. Казлова, з расказам пра многіх землякоў, салігорцаў, і іх сённяшнія справы — пра людзей канкрэтных, жывых — кожны выступае пад сваім уласным імем, г. зн. твор спалучае ў сабе мемуарны і нарысавы пачаткі, якія аўтар імкнецца сінтэзаваць у мастацка-апавядальную форму.

Проза А. Кулакоўскага, як ужо заўважана крытыкай і чытачамі, па характары вобразных сродкаў, па стылі някідкая і нягучная, але напоўнена сапраўдным чалавечым зместам. Пісьменнік схільны паэтызаваць чалавека і яго справы не ў выключных, а ў звычайных, будзённых абставінах, у коле паўсядзённых інтарэсаў і клопатаў, дзе сацыяльны змест, сацыяльная значнасць паводзін героя, яго асабовасць выяўляюцца не адразу. Ад пісьменніка тут патрабуецца асабліва назіральнасць і тонкае мастакоўскае чуццё. Вось чаму

А. Кулакоўскі. Родныя шчыроты. Аповесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

ў А. Кулакоўскага такая ўвага да факта і побытавых дэталей, якія акружаюць героя, і таму яго многія творы сапраўды жыццёва праўдзівыя, грунтоўна заземленыя — за выключэннем хіба асобных выпадкаў, калі вартасць паварочваецца сваёй процілегласцю, і заземленасць можа выглядаць прыземленасцю.

Пісьменнік верны свайму стылю і ў аповесці «Родныя шчыроты», апавяданнях, уключаных у кнігу. Але ў аповесці мы бачым і нешта новае: менавіта тое, што апавя-

беларускіх шахцёраў і яго людзей, у большасці ўчарашніх вясцоўцаў, якія неспадзявана для сябе саміх апынуліся ў горадзе, прычым горадзе своеасаблівым, адметным па сваім абліччы і характары. Пісьменнік прыязджае сюды, як дамоў, па праву зямляцтва, але адчуваецца, што мае і прафесійны інтарэс. Яго тут многія ведаюць і прымаюць як свайго — ад «мэра» горада да шахцёраў, сярод якіх выдатны майстар сваёй справы, энтузіяст-вынаходнік Станіслаў Міхайлавіч Янчэўскі.

З успамінаў паўстае жывы вобраз Васіля Іванавіча Казлова, жыццё і дзейнасць якога многія гады былі звязаны з былой Старобіншчынай — і ў даваенны мірны час, калі на сацыялістычны лад пераўтваралася сельская гаспадарка, і ў ваеннае ліхалецце, калі Васіль Іванавіч Казлоў узначальваў Мінскі падпольны абком партыі і камандаваў Мінскім партызанскім злучэннем, і потым, калі ён, будучы Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, трымаў пад сваім асабістым кантролем будаўніцтва калійнага камбіната і горада Салігорска... Кранаюць старонкі, якія пісьменнік прысвяціў сваёй маці, напісаныя з сапраўднай сьмялівай пяшчотай.

Многае — усё! — цікавыя пісьменніка ў горадзе, які выра-рас на яго радзіме, у працы і жыцці землякоў — і на паверхні, і ў глыбіні шахт. Праца шахцёраў яго хвалюе асабліва, бо, на жаль, пакуль што яна звязана з пэўнай рызыкай для жыцця людзей, калі праходчыкі сутыкаюцца ў нетрах зямлі з газавымі накапленнямі. Таму з вялікай павагай піша аўтар пра Станіслава Янчэўскага, брыгадзіра камбайнавай брыгады, які разам з групай іншых энтузіястаў-вынаходнікаў распрацоўвае сістэму аўтаматычнага, дыстанцыйнага кіравання шахтапраходчым аграэтам, з мэтай — «засцерагчы ад небяспекі людзей у забой. А ў недалёкім будучым — наогул вывесці людзей з-пад зямлі і кіраваць падземнымі механізмамі з пульту, устаноўленага над шахтай».

Багата чаго даведваецца, прачытаўшы аповесць. Шкада толькі, што мясцінамі нарысавы пачатак пераважае. Трэба агаварыцца, што бласлава ў тым нічога няма, нарысы таксама бываюць розныя. Горш, калі застаецца ўражанне, прынамсі, на некаторых старонках, што аўтар, знаёмчыся і размаўляючы з людзьмі, толькі збірае матэрыял, і гэты працэс збірання зафіксаваў у творы. Увогуле кажучы, як падалося, мясцінамі не да канца выкарыстана менавіта мастацкая форма апавядання.

У кнігу ўвайшлі таксама невялікая аповесць «Дзе каму жыць...» і шэраг кароткіх апавяданняў, па-свойму цікавых пастановаў розных маральна-этычных праблем.

Уладзімір АНІСКОВІЧ.

ПРЫЦЯЖЭННЕ РОДНЫХ ШЫРОТ

данне ад першай асобы тут не ўмоўны літаратурны прыём, а факт, сапраўднасць. Гэтым падкрэсліваецца дакументальнасць твора, поўная адпаведнасць усяго таго, пра што расказваецца, жыццёвай праўдзе. Аўтар не хаваецца ад пачатку да канца, ён увесь час «на сцэне» — як апавядальнік і суб'ект сядзіць чытача. І я адна з дзейных асоб: ён не толькі вядзе чытача сцэжамі памяці, ад героя да героя, але і сам, сваёй думкай, сваімі актыўнымі адносінамі да ўсяго, што бачыць і чуе ў сённяшнім Салігорску, умешваецца ў жыццё, імкнецца ўплываць на яго пазітыўна. Дарэчы, гэтая форма — апавяданне ад першай асобы — данамагла ў нейкай меры аўтару вырашыць і праблему сюжэтабудовы. Сюжэт прости і натуральны, ён вызначаны рухам аўтарскай думкі і ягонай прысутнасцю — у роднай вёсцы, на вуліцах, прадпрыемствах, на ўстановах сённяшняга Салігорска, сустрэчамі і размовамі з людзьмі.

Так, твор А. Кулакоўскага — у асноўным пра сённяшні горад

Разам са старшынёй гарсавета аўтар аб'язджае каляцы горада, дзівіцца, як усё вакол змянілася, а назвы мясцін захоўваюцца — Шаўчыха, Белае балота, Зосін лужок... «Я ўжо не раз заўважаў, што часам прырода валодае даўжэйшай памяццю, як чалавек», — зазначае, нібы для сябе самога, пісьменнік. Перад яго поглядам адкрываецца вадасховішча — «Салігорскае мора», — з садамі, спартыўнымі пляцоўкамі па яго ўзбярэжжы, з цудоўным пансіанатам... Цудоўныя перамены! «Чаму б не нажыць тут з месца ці больш, узяўшы творчы адпачынак? Будзеш і дома, і на курорце. Рэдкае спалучэнне», — разважае ён. А па кантрасту ўспамінае, што было тут раней...

Так натуральна ў плынь расказа ўліваюцца ўспаміны. І яны, гэтыя ўспаміны, — і з даваенных гадоў, гадоў юнацтва, і з таго часу, калі ішла праходка першых шахтных ствалоў і толькі закладваўся горад, — маючы гістарычную перспектыву, працуюць на ідэю твора.

ПАРАД САТЫРЫ

У апошні час выдавецтва «Мастацкая літаратура» пачало рэгулярна выпускаць калектыўныя зборнікі маладых сатырыкаў і гумарыстаў. Кніжка «Ад варот паварот» — адно з цікавых папаўненняў у гэтай своеасаблівай бібліятэцы. Шэсць аўтараў-пачаткоўцаў па сутнасці ўпершыню так шырока прадстаўлены чытачу.

Першы з іх — Марат Баскін, творы якога даволі традыцыйныя па форме, але актуальныя па тэматыцы: праблема шэрасці і манатоннасці шырспажыву («Асабісты відэлец»), вытворчыя ўзаемаадносіны між людзьмі («Трэці дзень стварэння», «Чалавек ад аддзела», «Воск»)...

Вылучаецца гумарэска «Суседзі». Мо не зусім псіхалагічна абгрунтавана ў ёй «самараскрыццё» героя, але ўсё-такі характар прадстаўніка «бываюга» мяшчанства абзначаны досыць выразна. «Герой» гэты напачатку выглядае як быццам прыстойным чалавекам, а на самой справе ён звычайны «крытыкан», які бачыць толькі чужыя

М. Баскін, В. Блант, З. Бяспалы, Т. Казлоўска, Р. Лазуркін, І. Стадолынік. Ад варот паварот. Гумар і сатыра. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

недахопы: «Суседзі мяне за вярсту абыходзілі, бо я іх у руках трымаў. Хоць сур'эзнае што, хоць дробязь, Маўчун штурхнуў нацяля, думаў, што ніхто не ўбачыць. Ды я прымеціў. А Баравіноў увесь час нешта ў сируртах дамоў цягае. Ці не крадзе? Раз — і ў фабрыку ліст шлёпнуў. Яшчэ і дасюль разбіраюцца».

Іранічна зананчаецца і гумарэска «Музычны псіхоз» Валлянціна Бланкіта: «Не падумайце толькі, таварыш старшыня, што тут намён на вашага сына. У параўнанні з Элай ваш Коля — Ван Кліберн. За чатыры гады аж пяць мелодый асвоіў. Праўда, крыху фальшывіць. Але пры настойлівых трэніроўках можа атрымацца няблага. Зрэшты, вы жывяце зусім у другім пад'ездзе...»

Аўтар у сатырычным ключы аналізуе жыццёвыя факты, тыя складаныя сітуацыі, у якіх трапляюцца яго «герой». Таму ствараюцца жывыя характары, якія раскрываюцца перад намі, па-рознаму праўдлівыя і сабе. «Цяжкая ноша», «Шчаслівы білет», «Трынаццаты апостал» — гумарэскі гэтыя нагадваюць маленькія камедыі.

Творы Змітра Бяспалага ці-

кавыя перш за ўсё сваёй блізкасцю да фальклорнай стыхіі, народнага жарту. Праўда, гэты датычыць галоўным чынам гумарэсак з лёгкім, добразачлівым гумарам. Сатыра ж пісьменніка можа быць і баявой, і саркастычнай. Вось, напрыклад, чалавек, які не можа паверыць у тое, што дэфіцыт — не такая ўжо і ўсемагутная рэч, як гэта здаецца на першы погляд. Наадварот, герой непарушна перакананы ў тым, што дэфіцыт непазбежны. У магазіне свабодна прадаюцца шпрыцы, якія яму патрэбны, але ён не такі дзівак, каб клюнуць, як кажуць, на вудачку, ён ведае наперад, што нічога купіць проста нельга, можна толькі «дастаць» і трэба шукаць якіх-небудзь абыходных шляхоў. «Чалавек цэлую гадзіну нервова таптаўся на месцы. Але ў магазін не зайшоў, не пацікавіўся, ці ёсць у продажы шпрыцы. Ён чакаў вяртаўніка».

Або Ціхан з гумарэскі «Падарунак». Колькі горкай і злой іроніі ў гэтым вобразе! Ціхан збіраецца ў вёску да маці. І па ўсім відаць, рэдкі ён там госць — вельмі ўжо «прыдзірліва» выбірае падарунак. Гэта бачыць у магазіне знаёмы Ціхана, які раптам насмешліва падміргнуў яму: «Твой прыезд для маці будзе найлепшым падарункам...»

Добра валодае прыом сатырыка Таісія Казлоўска. Гумар яе тонкі, інтэлектуальны. У сваіх гумарэсках аўтар узнімае да-

волі вострыя пытанні нашага жыцця. Дна з іх — «Дружба дробязь» — скіравана супраць такой агіднай з'явы, як ананіміка. Часам дастаткова нейкаму злавясніку напісаць некалькі паклёпаў, і на добрага чалавека пачынаюць ужо глядзець інакш. Прывабляюць увагу і такія гумарэскі, як «Навуковы падыход», «Пацешнае дзіця». Сюжэты іх таксама падказаны аўтару самім жыццём.

Характэрнай асаблівасцю творчай манеры Рыгора Лазуркіна як пісьменніка-сатырыка з'яўляецца ягонае ўменне трапіна заўважыць і адабраць дэталі, нюансы, міма якіх мы часам можам і прайсці ў штодзённым жыцці, нават не заўважыўшы іх.

Сярод гумарэсак І. Стадолыніка хочацца адзначыць «Норак» і «Продкі падвлілі». Апошняя скіравана супраць абываючых адносін да людзей, да сваёй работы. Пры гэтым важна адзначыць, што аўтар бачыць сувяз паміж чужымі адносінамі да людзей і добрасумленнымі адносінамі да працы.

Шкада, праўда, што некаторым гумарэскам усіх без выключэння аўтараў у нечым шкодзіць драбнатэм'е, ардынарнасць, таму сатырычныя стрэлы часам бываюць халастымі.

І ўсё ж у цэлым кніжка гэтая, аформленая на высокім мастацкім узроўні, з перанакрываючымі партрэтамі аўтараў, Барысам Заборавым, добры падарунак аматарам сатыры і гумару.

Яўген ГАРАДНІЦІ.

М. ЧАРНЯЎСКІ. Адрас наш — дзіцячы сад. Для дзяцей дашкольнага ўзросту. На польскай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура», у якім створана спецыяльная рэдакцыя літаратуры на замежных мовах, прапанавала маленькім чытачам братняй Польшчы зборнік вершаў М. Чарняўскага «Адрас наш — дзіцячы сад» у перакладзе Барыса Ашэрава.

Польскім дзецям, у жыцці якіх цяпер шмат агульнага, падобнага на жыццё нашых малышоў, цікава будзе пазнаёміцца са шчаслівай сям'ёй хлопчыкаў і дзяўчынак Савецкай краіны, з іх гульнямі, забавамі, інтарэсамі, адлюстраванымі ў жарталівых, усмешлівых вершах.

С. ФУРСА.

ЯКІМІ ЛЮДЗЬМІ былі дзекабрысты, чым абавязаны ім далейшы вызваленчы рух у Расіі і айчынная культура — усё гэта шырока вядома. Што ж тычыцца сувязі іх з Беларуссю, дык, на жаль, гэтае пытанне да апошняга часу было слаба вивучана. Тым больш прыемна, што нядаўна ўбачыла свет кніжка С. Букчына «Да мячоў рвануліся нашы рукі» — першая спроба падрабязна расказаць аб руху дзекабрыстаў у нашым краі.

Аўтар часта (месцамі, магчыма, занадта часта) цытуе крыніцы, уводзячы ў тканіну аповесцей значныя вытрымкі з пісем, паказанняў дзекабрыстаў на следстве, мемуарнай літаратуры і г. д. Нягледзячы на пэўную «перагрузку» дакументальнымі матэрыяламі, у цэлым гэта ўзмацняе дакладнасць падзей, якія раскрываюцца аўтарам, дае чытачу гістарычную перспектыву для правільнай ацэнкі тых ідэй і ўчынкаў, якія складалі для дзекабрыстаў сэнс усяго іх жыцця.

У першай аповесці «Зімоўка гвардыі» С. Букчын праўдзіва перадае атмасферу ўсеагульнага ажыўлення грамадскай думкі, вызваленчых ідэй, што ўвайшлі ў свядомасць перадавой часткі рускага грамадства пасля перамогі над Напалеонам. У пачатку дваццятых гадоў мінулага стагоддзя вольналюбівыя настроі пранікалі ва ўсе сферы жыцця: ад самых значных тытулаваных сямействаў — Трубяцкіх, Валконскіх, Мураўёвых — да нікому не вядомых маладых афіцэраў і салдат Ярка свеччанне таму — паўстанне гвардзейскага Сямёнаўскага палка, якое зрабіла вялікі рэвалюцыйны ўплыў на многіх будучых дзекабрыстаў.

Баючыся новых хваляванняў імператар Аляксандр I у па-

С. Букчын. Да мячоў рвануліся нашы рукі. Дакументальная аповесць. На рускай мове. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

чатку мая 1821 года кінуў шасцідзесяцітысячны гвардзейскі корпус да заходніх граніц краіны. Пасля агляду войск у Бешанковічах ён аддаў загад раскватараваць гвардыю ў беларускіх і літоўскіх губернях. «Штаб корпуса, — піша С. Букчын, — загадана было размясціць у Мінску. Асноўная частка войска размясцілася на тэрыторыі вялікага шматвугольнага паміж Мінскам, Брэстам, Більняй і Віцебскам. Пад палкавыя кватэры адвалі гарадкі і мястэчкі, роты разышліся па вёсках. Афіцэры аказаліся не-

дзе і распачаў сваю працу над Канстытуцыяй, важнейшым дакументам дзекабрызму як руху.

Аўтар старанна сабраў і ўмела інтэрпрэтаваў і звесткі аб сувязях маладога паручніка-драгуна Аляксандра Бястужава з сям'ёй беларускага шляхціца Вайдзевіча. Беларускія ўражанні, як сведчыць С. Букчын, ляглі потым у аснову некаторых старонак рамантычных аповесцей Бястужава.

Абапіраючыся на вялікі фактычны матэрыял, у аповесці «Бабруйскі план» аўтар наказ-

Тульчын да Пестэля... Гэта ён, Бястужаў, раптам выяўляе «Таварыства аб'яднаных славян» у 8-ай артылерыйскай брыгадзе і другіх часях і патхня іх сваім нейтаймоўным жаданнем барацьбы.

Высакароднасць і чысціня задум вызначае чалавечы і грамадзянскі воблік двух другіх актыўных удзельнікаў «змовы пры Бабруйску» — І. Павала-Швейкоўскага і В. Норава.

Шмат цікавых звестак знойдзе чытач у аповесці аб следстве і судзе над дзекабрыстамі ў Магілёве, дзе пры штабе

га таварыства змаглі знішчыць усе кампраметуючыя іх дакументы, а на следстве не раскрылі «сваіх магчымых сувязей з дзекабрыстамі Паўночнага і Паўднёвага таварыстваў». І усё ж ёсць пэўныя падставы гаварыць аб тым, што яны існавалі. Аўтар прыводзіць факты, якія ўдалося яму адшукаць. Разам з тым некаторыя пытанні ён пакідае «адкрытымі», як бы запрашаючы чытача да роздуму. Інфармацыйная насычанасць, строга дакладнасць фактаў, умелы іх аналіз і абагульненне надаюць аповесці характар даследчай працы. Між тым, яна напісана свабодна, па-мастацку дакладна і вобразна.

На жаль, аўтар часам грашыць залішняй схільнасцю да папулярызатарства, імкненнем выйсці за рамкі тэмы, каб яшчэ і яшчэ раз напаміць добра вядомае, таму дзе-нідзе не ўтрымліваецца і ад павярхоўнай белетрызацыі.

А вось і гістарычная недакладнасць. У аповесці «Зімоўка гвардыі» чытаем: «І ці можна было падумаць, што маладому Іпаліту (малодшаму брату С. Мураўёва-Апостала. — В. С.) засталася жыць усяго тры гады. Што ён будзе забіты пры разгроме Чарнігаўскага палка каля Трылес...»

Не зусім так! У дні паўстання Чарнігаўскага палка 19-гадовы Мураўёў-Апостал крочыў у радах змагароў і не захацеў перажыць іх гібель: ён застрэліўся на месцы разгрому чарнігаўцаў.

Але сказанае ніколі не зніжае агульнай станоўчай вартасці кнігі «Да мячоў рвануліся нашы рукі», ні ў якой меры не можа прынізіць праробленай аўтарам працы. Вынікі яго намаганняў, безумоўна, выклічуць увагу і пільную цікавасць самага шырокага кола чытачоў. А ў першую чаргу кніга прынесе радасць адкрыцця новых старонак гісторыі роднага краю моладзі, каму яна і адрасавана.

Валентін СТАЉМАХОУ,
кандыдат філалагічных навук.

г. Магілёў.

ГІСТАРЫЗМ ПЛЮС МАСТАЦКАСЦЬ

чаканымі гасцамі мясцовых памешчыкаў. Салдаты сталі нялёгкім пастоем у сялянскіх хатах». Сярод вымушаных сведак убогага жыцця абздоленага беларускага народа — М. Мураўёў, А. Бястужаў, А. Адоеўскі, А. Розен, З. Чарнышоў, М. Нарышкі... Імёны добра вядомыя ў гісторыі дзекабрыскага руху.

Значна пазней вядомы дзекабрыст І. Якушкін успамінаў: «Афіцэры ўсіх палкоў, больш свабодныя ад службы... і не падвяргаючыся такому строгаму нагляду, як у сталіцы, часцей наведвалі адзін аднаго і многа новых членаў уступіла ў тайнае таварыства».

С. Букчын скрупулёзна фіксуе усё, што было вядома і што ўдалося знайсці яму самому аб жыцці і развіцці тайнай арганізацыі тут, у беларускай глухмені, калі «набіраў сілу зародак Паўночнага таварыства». Чытачу будзе цікава пазнаёміцца са старонкамі аповесці, прысвечанымі Мікіту Мураўёву, які жыў тады ў Мінску,

вае, наколькі інтэнсіўнай была падрыхтоўка дзекабрыстаў Васількаўскай управы «Паўднёвага таварыства» да так званага «Бабруйскага плана» паўстання, ініцыятарам якога былі апальныя афіцэры-сямёнаўцы С. Мураўёў-Апостал і М. Бястужаў-Румін. Меркавалася арыштаваць цара і яго світу ў час вераснёўскага агляду (1823 г.) войск у Бабруйскай крэпасці, падняць сцяг паўстання і пры падтрымцы іншых тайных дзекабрысцкіх арганізацый рушыць на Маскву, а пасля і на Пецярбург.

Пажоўкля архіўныя старонкі раскрываюць перад намі абаяльны вобраз аднаго з выдатных сыноў Расіі — Сяргея Іванавіча Мураўёва-Апостала, чалавека вялікай мужнасці і рэвалюцыйнага парыву, моцнага духам, гатовага да самахвяравання. Тут, на беларускй зямлі, узнікла яго беспрывольнае сяброўства з маладым імклівым Міхаілам Паўлавічам Бястужавым-Руміным, які штохвіліны быў гатовы ехаць у Маскву, Кіеў, да палякаў, у

1-ай арміі дзейнічаў спецыяльна ваенны суд. Тут, апрача іншых, былі папярэдне дапытаны перад адпраўкай у Пецярбург кіраўнікі паўстання чарнігаўцаў: М. Бястужаў-Румін і ранены ў час паўстання С. Мураўёў-Апостал, удзельнік вызвалення Магілёва ад французў у лістападзе 1812 года. Пасля таго, як паўстанне было задушана, бабруйская крэпасць стала турмой для многіх дзекабрыстаў. Сем гадоў гналі тут аднаго з галоўных удзельнікаў змовы Васіля Норава. Розныя тэрміны зняволення адбывалі ў крэпасці С. Трусаў, В. Тызенгаўзен, П. Бястужаў (брат пісьменніка А. Бястужава), І. Бурцаў...

Трэцяя аповесць «Рэха над Беластокам» — вынік архіўных пошукаў аўтараў аб дзейнасці інтэрнацыянальнай рэвалюцыйнай арганізацыі «Таварыства ваенных сяброў», якая падрыхтавала ў канцы снежня 1825 года паўстанне Літоўскага піянернага батальёна, раскватараванага пад Беластокам. Арыштаваныя члены гэта-

насць, наводзяць на роздум. Пачуццё сапраўднай, нейкай гранёнай, быаголенай прастаты падказала сюжэт верша «Мангольскія коні», яго непрыхаваную праўдзівасць і дакладнасць. Скажаць, што ў пасляваенны час коні, «як людзі, паміралі ў баранне» — гэта значыць адным штрыхом, адной дэталлю выявіць сэнс тагачаснага, сэнс нялёгкай барацьбы з разрухоў, сэнс нялёгкага прыручэння зямлі, згаладалай па сапраўдным гаспадарскім клопаце.

Але далёка не ўсё так ясна і суразмерна ў пазіі У. Верамейчыка. На жаль, выдаткі ягонай вытворчасці значныя, бывае, нават больш значныя, чым набыткі. Яны абумоўлены інерцыяй стылю, які іншы раз прыгладжае ацэнку з'яў рэчаіснасці, дае такі зрээ яе, пры якім дакладнасць перакрываецца агульшчынай, абстрактна-нейтральнай інтэрпрэтацыяй падзей. Паэт часам губляе пачуццё меры, забывае адлучаць сваё ад чужога, нібыта не адчувае, што да яго пра тое ж самае пісалі ўжо, пісалі больш хораша, прачула, эмацыянальна, выкарыстоўваючы, між іншым, некаторыя з тых вобразаў, якія цяпер прыйшліся яму даспадобы.

Верш «Яснасць» — паўтарэнне шырокавядомага броўкаўскага тэзісу — «не буду я стаяць на раздарожжы». Твор «Цеплаходы «Янка Купала» і «Якуб Колас» на Прыпяці» — далёка не лепшая варыяцыя сюжэта «Таварышу Нэтэ — параходу і чалавеку» У. Маякоўскага. А што могуць новага сказаць чытачу, не якія перажыванні могуць яго назесці агульныя, роўныя радкі, увогуле правільныя, але надзвычай дыстыляваныя з верша «Штодзень дазволь...»:

Штодзень дазволь
У пушчах заблудзіцца,
Пакратаць з дрэва кожначы лісток
І з кожнай перапоўненай крыніцы
Зрабіць адзін глыток.
Не выклікае адпаведных высокіх па-

чуццяў верш «Сон», бо ў ім усё зноў-такі надзвычай агульнае: агульнавядомая сітуацыя — паэт далёка ад дому прыгадвае свой родны кут, агульнавядомыя вобразы-дэталі вясковага побыту, агульнавядомы нават настрой — элегічны, сумны, агульнавядомы заключны вывад — «У матчынай хаце засну — хай вуліца руж мне прысніцца...»

Хочацца зрабіць і яшчэ адзін папрок паэту. Папрок сур'ёзны, бо гаворка ідзе пра мову як першаэлемент літаратуры. Аўтар часам не адчувае стылявой разнапланавасці лексічнага матэрыялу, можа побач з высокім словам паставіць нізкае і тым самым парушыць цэласнасць выказанай думкі, разбурыць з такімі цяжкасцямі пабудаваны будынак. Так, у высокапатэтычным творы «Сельскай гаспадарцы» чытаем: «хлеб краіне трэба да зарэзу», «вышкі тэлевізійныя ў неба задзіраюць з гонару насы».

Паэт злоўжывае запазычаннямі з іншых моў. Так, не было ніякай патрэбы пісаць пра «**прошлую** разгубленасць», заклікаць салаўя **парадаваць** песняй, бо падкрэсленым словам можна было б знайсці сінонімы, якія адпавядаюць лексіцы роднай мовы.

Кніга У. Верамейчыка «Яснасць» сведчыць пра тое, што не ўсё, відаць, паэту так ясна, як можна меркаваць па загаловку. Працэс станаўлення творчай індывідуальнасці працягваецца. Манера пісьма шліфуецца і адточваецца. Ёсць усе падставы меркаваць, што пры ўдмлівых адносінах да жыццёвага матэрыялу, больш глыбокім асэнсаванні яго паэт здолее ўзяць нялёгкай вяршыні сапраўднай пазіі.

Мікола МІШЧАНЧУК.

ПРАСТАТА ЦІ СПРОШЧАНАСЦЬ?

Калі прачытаў уважліва другую кніжку вершаў Уладзіміра Верамейчыка, падобнае пытанне ледзь не адразу захацелася вынесці ў загаловак рэцэнзіі. Сапраўды, гэтыя два паняцці вельмі часта стаяць амаль побач і разам з тым выключваюць адно другое. Неспрактыкаваны чытач нават можа пераблытаць іх, прыняць пажаданае, дэклараванае пазітам за сапраўднае, характэрнае.

Безумоўна, пазіія любіць пушкінскую і коласаўскую прастату. Але ж у гэтай прастаце ўтрымліваецца дзейсны і надзвычай скандэсанаваны зарад сапраўднай, высокагуманістычнай і інтэлектуальнай думкі, праз такую прастату (пушкінскае: «Буря мглою небо кроет, вихри снежные крутя, то, как зверь, она завоет, то заплачет, как дитя»; коласаўскае: «Мой родны кут, як ты мне мілы!.. Забыць цябе не маю сілы!») паэт знаходзіць прамую дарогу да чытача, да яго сэрца і розуму, уздзейнічае на яго сілаю логікі.

Спрошчанасць, наадварот, выклікае незадаволенасць, адчуванне таго, што аўтар бы свядома ідзе на агрубленне рэчаіснасці ці увогуле не спраўляецца з вялікімі задачамі мастацкага абагульнення. Спрошчанасць — гэта агульныя месцы ў літаратуры, агульныя дэкларацыі, гэта праста няўменне ці нават нежаданне, калі хочаць, убачыць з'яву некапа-новому, пераадолець інерцыю раней знойдзенага і адкрытага, інерцыю стылю уніфікаванага, згладжанага, прыча-

У. Верамейчык. Яснасць. Вершы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1978.

санага да сярэдняга ўзроўню.

У. Верамейчыку ёсць што сказаць свайму чытачу, бо жыццёвы вопыт яго не такі малы, каб жыць толькі кніжнымі ўражаннямі. Лепшыя вершы ў зборніку «Яснасць» не пакідаюць раўнадушным, пераконваюць у тым, што паэт можа нетрадыцыйна, удумліва глядзець на свет і месца чалавека ў ім, абаярацца не толькі на свой асабісты вопыт, але і на вопыт усяго пакалення, што перажыло вайну ў маладым узросце і зведала пасляваеннае ліхалецце.

«Балада пра шпалы», «Мангольскія коні», «Бульба», «Балада пра ваду», «9 жніўня 1976 года. Пам'яці І. П. Мележа» — ясныя і гарманічныя, суразмерныя па форме і па змесце творы. У іх — нічога лішняга. Тут сапраўдная, а не ўяўная прастата праце на вялікі сэнс — адкрыць эпоху ў яе драматычным і нядростым разрэзе, прапусціць падзеі праз свядомасць чалавека, які не мог яшчэ прымаць актыўнага ўдзелу ў гэтых падзеях з-за маладога ўзросту. Дзіцячая памяць аднак да драбніц захацела і тым, што адбывалася ў пасляваенны час: і як галодна жылося, і як нялёгка працавалася, і як даводзілася гараваць без гаспадароў, што не вярнуліся з вайны, рана пасівелым салдацкім удавам: «Мужоў няма — ёсць пахаронкі, на ўвесь калгас — трафейны конь, а заўтра зноў цягач баронкі і лямак адчуваць агонь».

Радкі з верша «Балада пра ваду» таксама гучаць сурова, страсна, трагедыяна-прачула і працыруюцца на сучас-

У С Ё
ПАЧЫНАЕЦЦА
З МАЛЕНСТВА

У новую кнігу Дайра Слаўковіча «Я ў рабочыя пайду» увайшла аднайменная апавесць і некалькі апавяданняў. Напісаныя, здавалася б, на традыцыйным матэрыяле, лепшыя з гэтых твораў па-добраму ўражваюць, і выклічаюць яны, безумоўна, жывую цікавасць чытача.

Сюжэтна апавесць досыць простая. Герой яе, Лявонка Коржаль, якому пайшоў сёмы год, застаўся дома, таму што дзіцячы сад зачынілі на рамонт. Маці яго — шафёр — у камандзіроўцы. Бацька, які працуе зваршчыкам на тым жа аўтакамінаце, што і маці, разгублены: з кім пакінуць сына-дзіцяці? Лявонка ўпростае ўзяць яго з сабой на работу. Пасля доўгіх ваганняў бацька згаджаецца. І вось хлопчык на аўтакамінаце. У сіверыку ён бачыць партрэты перадавікоў і сярод іх пазнае маму — лепшага вадзіцеля «Калхіды».

Аднак сапраўднае знаёмства з камбінатам для Лявонкі пачынаецца пасля таго, як да яго падыходзіць былы шафёр, цяпер пенсіянер Гардзеі Дармідонтавіч. Лепшага экскурсавода і не трэба. З яго дапамогай хлопчык знаёміцца з сучасным прадпрыемствам, уважліва сочыць за працай рабочых розных прафесій, размаўляе з імі. Лявонка івэрда вырашае: калі вырастае, пойдзе ў рабочыя.

Сюжэтныя хады, як бачым, знаёмыя. У свой час у паэтычнай форме маленькім на пытанне «кім быць?» цудоўна адказалі У. Маякоўскі, С. Маршан, С. Міхалкоў. Аднак традыцыйны мастацкі прыём — падарожжа малыша разам з дарослым на прадпрыемства — Д. Слаўковічам вырашаны на сучасным матэрыяле.

У апавесці паэтычна намаляваны карціны будняў працоўнага калектыву. Мы бачым, як людзі працуюць — творча, самааддана, прыгожа, дзякуючы ведам і вопыту ўмеючы знаходзіць найбольш дастаналыя інжынерныя рашэнні тэхнічных пытанняў. Рамантычнай авенія і працоўная біяграфія старога шафёра Гардзея Дармідонтавіча. Любоў да працы — галоўная рыса гэтага чалавека. Ён даўно на пенсіі, але не развітаецца з калектывам. «А хіба магу я дома ўсе дзеньці», — гаворыць Гардзеі Дармідонтавіч, — калі ўсё тут мне роднае, блізкае, калі да кожнай самай маленькай шрубкі мне справа ёсць, калі нават уначы мне пахі машын і рамонтных цэхаў сніпаць». І шчыра прызнаецца: «Сядзець бы дома або на рыбакіну махнуць. Дык не, ногі раніцай да прахадной камбіната самі ідуць».

Аўтар умее заўважыць асобнага чалавека, з любоўю глянуць яму ў твар. Ветлівыя людзі, з адкрытай душой і гарачым сэрцам працуюць на камбінатаце. Гэта майстар-наватар дыягнастычнай устаноўкі Казімір Францавіч, гаранты Сіма Сімавіч, кухарка Сіма Аннімаўна, якія любяць сваю справу, укладваюць у яе сваю душу, імкнучыся прысціць на дапамогу другому чалавеку.

У абмалёўцы «свету дарослых» я і ў паказе «свету дзяцей» Д. Слаўковіч праявіў сабе назіральным і ўдумлівым празаікам, які добра ведае сучаснае жыццё, дзіцячую псіхалогію.

У гэтай апавесці шмат радасці, вясельсці, што характэрна для лепшых твораў, у якіх апяваецца праца — вышэйшая мерка чалавечай годнасці.

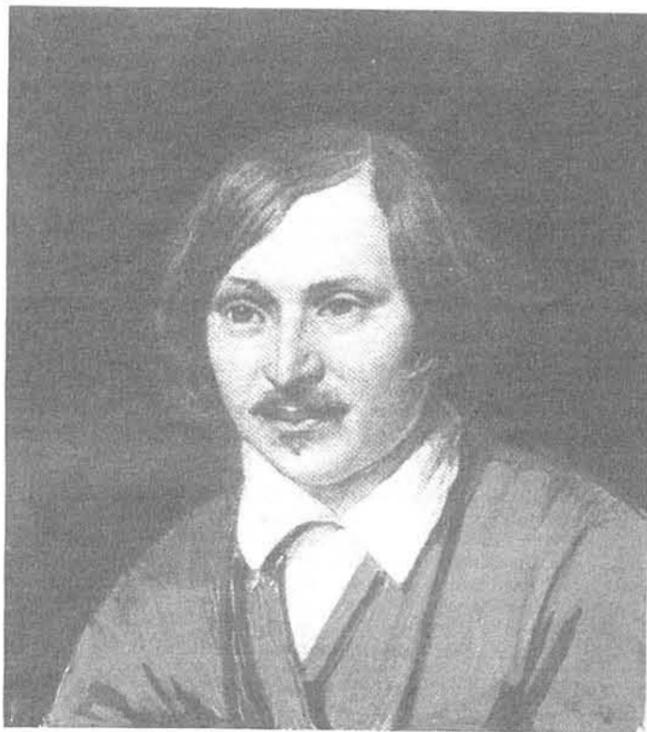
У апавяданнях пісьменнік застаўся верным сваёй абранай тэме — прывіце дзецям любві да працы. «Пра дзюх дзючынан, донтара і таямнічыя словы», «Памагатачка», «Ірыскі», «Настрой на ўвесь дзень» — у гэтых і іншых творах пісьменнік заўважае і паказвае найбольш істотнае ў жыцці сённяшніх дзяцей, малое выразнае партрэты сваіх герояў, дае сціслыя змалёўкі абставін, у якіх яны дзейнічаюць.

Нельга не звярнуць увагу на сатырычную накіраванасць некаторых апавяданняў. Высмейваючы асобныя недахопы ў паводзінах дзяцей, ён крытыкуе лайдакоў, ілгуню і балбатуноў, прымушае чытача задумацца над паводзінамі персанажаў, даць ім сваю ацэнку.

Прыемна і тое, што кніга з густам аформлена, добрае ўражанне пакідаюць малюнкi, выкананыя мастаком П. Свірыдавым.

Іван РАЗАНАУ.

Д. Слаўковіч. Я ў рабочыя пайду. Апавесць і апавядання. Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

ЗА ГАДЫ Савецкай улады творы Мікалая Васільевіча Гогаля выдаваліся ў Беларусі, паводле звестак Кніжнай палаты рэспублікі, 20 разоў. Іх агульны тыраж склаў 1 мільён 206 тысяч экзэмпляраў. На беларускую мову перакладзены «Мёртвыя душы», «Рэвізор», «Тарас Бульба», «Вечары на хутары каля Дзіканькі», «Як пасварыўся Іван Іванавіч з Іванам Нічыпаравічам» і многія іншыя творы.

Творчасць вялікага рускага пісьменніка, пра якога В. Бялінскі сказаў, што ён рушыў наперад літаратуру па шляху рэалізму і народнасці, звярнуўся да жыцця «масы», «звычайнага чалавека», сапраўды стала здабыткам самай шырокай чытацкай аўдыторыі, у тым ліку і беларускай. Але вярта нагадаць, што яшчэ ў дарэвалюцыйныя часы творы Гогаля карысталіся ў Беларусі вялікай папулярнасцю. Камедыя «Рэвізор» ставілася на мінскай сцэне пры жыцці пісьменніка. А калі ў Беларусі з'явіліся аматарскія тэатральныя калектывы, «Рэвізор» ставіўся амаль штогод. Пра адну з такіх пастановак на сцэне Мінскага таварыства аматараў мастацтваў газета «Мінский листок» пісала 10 лютага 1901 года: «Публіке ўвесь вечар прыкметна адчувала сапраўдную і высокую асалоду ад бессмяротнага твора. Зразумела, гэта даказвае, што і выканаўцы зрабілі свае высакародную справу, альбо гаворачы дакладней, увасобілі гоголеўскія тыпы вельмі добра».

«Рэвізор» прайшоў з выдатным поспехам», — пісала газета «Мінский курьер» 31 жніўня 1908 года, калі камедыя Гогаля была пастаўлена на сцэне Мінскага літаратурна-артыстычнага таварыства.

Многа разоў ставіўся «Рэвізор» у Гомелі, Магілёве, Віцебску і іншых гарадах, аб чым пісалі газеты «Полесье» (№ 366, 1908 г.), «Могілеўскі вестник» (№ 142, 1906 г.), «Віцебскі вестник» (№ 9, 1908 г.)

Па матэрыялах тагачаснага друку бачна таксама, што з поспехам ішла на аматарскай сцэне і другая камедыя Гогаля — «Жаніцьба». Яе ставілі, напрыклад, у красавіку 1908 года ў Віцебску, у студзені 1913 года ў Полацку. «Спектакль прайшоў вельмі няблага. Апладысментам не было канца», — пісала газета «Мінский листок» 14 лютага 1899 года, калі адбылася прэм'ера «Жаніцьбы» ў Слуцку. Ролі ў ёй таксама выконвалі мясцовыя аматары тэатра.

Правядзём і такі факт, які прыродай, людзьмі. А «Накіды і матэрыялы па рускай гісторыі» паказваюць, што пісьменнік быў знаёмы з гісторыяй беларускага народа. Там ёсць, напрыклад, такія нататкі: «Дрыгавічы паміж Прыпяццю і Дзвіною, палачане на Дзвіне ад упадаючай у Дзвіну ракі Палоты». «Крывічы. Дзвінскія крывічы ад ракі Палоты, якая ўпадае ў Дзвіну, называліся палачанамі, удзельнічалі ў выбранні рускіх князёў... Дрыгавічы жылі паміж Прыпяццю і Заходняй Дзвіною».

Гэтыя і іншыя канспектыўныя нататкі Гогаля мелі ў свой час важнае, прынцыповае значэнне для гістарычнай навукі.

Сярод кніг, якімі цікавіўся Гогаль у сувязі са сваімі этнаграфічнымі і гістарычнымі заняткамі, мы бачым і такія, што маюць адносіны і да Беларусі. Гэта — «Каралеўства Польскае і Вялікае княства Літоўскае» Бішынга (1775 г.), «Аб паходжанні мове і літаратуры літоўскіх народаў» Пятра Кепа (1827 г.), «Польскія і рускія размовы» (1829 г.) і іншыя.

Гогаль чытаў і шырока выкарыстоўваў у сваёй мастацкай

вальняцца лубачнымі выданнямі». На яго думку, перашкаджаюць даходзіць пісьменніку да народнага чытача «праціўнікі гоголеўскай насмешкі», тыя, хто зацікаўлены «ў сляніскім невуцтве».

Яшчэ адзін ліст прыслаў у «Вітэбскіе губернскіе ведомости» нехта Д. С. Ён таксама лічыць, што «ўсё жыццё» Гогаль праследваў мёртвыя душы, «ад якіх пісьменнік не ведаў, куды падзецца», што калі б ён жыў цяпер, то «здыхнуўся б», бо «тон жыцця, настрой засталіся тыя ж».

Неўзабаве рэдакцыя «Вітэбскіх губернскіх ведомостей» змясціла і трэцяе па ліку пісьмо — «Дзе ісціна». Яго аўтар салідарызуецца з тым, што напісаў «Д. С.», «Пушкін і Бялінскі, — піша ён, — палі ахвярай акружаючага іх цемрашальства, а Гогаль не мог вынесці таго смуроднага каркання, якім суправаджалася паяўленне «Рэвізора» і паэзіі «Мёртвых душ». І цяпер, гаворыцца далей у лісце, «не пераваліся святошы, якія ў свой час патрабавалі высласць Гогалю ў Сібір, яны і цяпер «праследуюць і ганьбяць ро-

«ПРЫЕМНЫ ТУТ
НАМ ТВОЙ ГЕНІЙ»

Да 170-годдзя з дня нараджэння М. В. Гогаля

мы ўзялі з газеты «Северо-Западнае жыццё» (№ 132, 1914 г.). Калі ў Мінску адбылася прэм'ера оперы «Тарас Бульба», газета пісала: «У Аляксееўскім народным доме сабраўся тысячны натоўп людзей, каб праслухаць оперу «Тарас Бульба». Асабліва спадабалася прысутным арыя сына Бульбы Андрэя ў першым акце, і самога Тараса».

У дарэвалюцыйныя гады на беларускую мову былі перакладзены асобныя творы Гогаля. Так, у газеце «Наша ніва» (№ 9, 1909 г.) змешчана яг «Зачараванае месца». У № 12 «Нашай нівы» за той жа год надрукаваны невялікі артыкул пад назвай «Мікалай Гогаль». Напісаны ён у сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння пісьменніка, які, па словах аўтара артыкула, «з вялікім талентам абрысаваў жыццё народа, яго змаганне за сваю свабоду».

Стагоддзе з дня нараджэння Гогаля было адзначана і іншымі газетамі, што выдаваліся ў Беларусі. «Вітэбскіе губернскіе ведомости» надрукавалі аб ім некалькі вялікіх артыкулаў. У адным з іх ад 24 лютага 1909 г. аўтар пісаў, што Віцебск «меў гонар прымаць Гогаля ў сваіх сценах, калі Мікалай Васільевіч праязджаў у 1828 годзе на конях па беларускай дарозе са сваёй Васільеўкі ў Пецярбург, каб узысці там яркай зоркай».

Праз беларускую зямлю Гогаль праязджаў і паэзія — у верасні 1839 года, калі з-за мяжы вяртаўся на радзіму. Шлях пісьменніка ляжаў праз Гродна, Маладзечна, Мінск, Барысаў, Оршу. Гэтай жа дарогай ён накіроўваўся з Расіі ў замежную паездку ў красавіку 1840 года. У пачатку чэрвеня пісьменнік паведамляў з Варшавы С. Аксакаву: «Мы даехалі да Варшавы добра... Нават надвор'е было добрае: у пару дождж, у пару сонца».

Ведаючы, як глыбока цікавіўся Гогаль «адгалінаваннямі і плямёнамі» рускага народа і тое, што пісьменнік выкарыстоўваў кожную магчымасць папоўніць свой запас ведаў аб народах, што жылі ў Расіі, трэба думаць, што і гэтыя яго паездкі знаёмілі з Беларуссю, яе

практыцы рукапісны зборнік народных песень ураджэнца Мінскай губерні, выхадца з сям'і беларускага шляхціца Зарыяна Даленгі-Хадакоўскага (Адама Чарночкага). У зборніку звыш 1500 песень, з якіх 128 — беларускія, раскіданыя па розных старонках. Прыкладна 225 песень з гэтага рукапіснага зборніка Гогаль перапісаў сабе ў шчытак.

Шкада, што гістарычна-даследчыя задумы Гогаля — напісана «Жывую геаграфію Расіі» («Кніга гэтая, — паведамляў ён у адным з пісьмаў, — складала даўно прадмет маіх роздумаў»), а таксама кнігу геаграфіі Расіі для дзяцей (захаваўся толькі «Урывак дзіцячай кнігі па геаграфіі») засталіся неажыццёўленымі. Не выклікае сумнення, што калі б гэтыя працы былі напісаны Гогалем, там было б сказана і пра Беларусь.

Тое, што ў полі зроку пісьменніка была і сучасная яму Беларусь, сведчыць другая частка «Мёртвых душ», дзе выкарыстаны і беларускі матэрыял — судовая справа аб злоўжываннях і крадзяжах у Мазырскім павеце Мінскай губерні, аб чым паведамлялі ў 1848 годзе «С.- Петербургскіе Сенатскіе ведомости» (№ 66). Справа гэтая набыла сумную вядомасць. Казнакрадства, хабарніцтва, ашуканства мазырскага памешчыкаў дасягнулі такіх маштабаў, што ўлады вымушаны былі аддаць вінаватых пад суд.

Прамова генерал-губернатора ў «Заключным раздзеле» паэмы пабудавана, як паказаў прафесар С. Дурылін у сваім даследаванні «Гогаль і Аксакаў» (1934 г.), на паведамленні «С.- Петербургскіх Сенатскіх ведомостей».

Пра Гогалю ў газетах, што выдаваліся ў Беларусі, пісалі даволі часта. А ў лютым — красавіку 1902 года на старонках «Вітэбскіх губернскіх ведомостей» разгарнулася вакол літаратурнай спадчыны пісьменніка цэлая палеміка. Пачалася яна з таго, што адзін з чытачоў даслаў у рэдакцыю ліст, у якім з горыччу адзначаў, што «яшчэ вельмі рэдка селянін нясе з базару Гогалю (пра Бялінскага няма чаго і гаварыць), а ўсё працягвае зада-

зум, талант, сэрца, усё, што выходзіць за межы абмежаванай дабрадзейнасці».

Усе гэтыя лісты, а таксама іншыя матэрыялы пра Гогалю, апублікаваныя на старонках віцебскай газеты, адлюстравалі тую барацьбу, якая вялася ў Беларусі, як і ва ўсёй Расіі, вакол літаратурнай спадчыны вялікага пісьменніка. Перадаваў грамадскасць Беларусі бачыць ў аўтары «Рэвізора» і «Мёртвых душ» выкрывальніка самадзяржаў, палымянага прыхільніка праўды і справядлівасці. Пра гэта пісаў у газеце «Гомельское слово» ў 1912 годзе (№ 202) і адзін з пісьменных сялян: «Дык вось, шануюны наш Гогаль, перад табою мы цэлым г. Гомлем паклон урачысты даём. За твой родны лірызм, талант душы, цудоўныя праўдзівы гумар. Як прыемны тут нам твой геній. Твая душа пад цяжарам нягод пакутвала, ты хацеў усю няпраўду выкараніць... За незабыўныя заслугі народ цяпер у Гомелі помнікам цябе ўшанаваў».

Адкрыццё помніка Гогалю адбылося ў красавіку 1912 года. «Такога велізарнага збору народа для помніка, — пісала ў тым жа газеце «Гомельское слово», — наўрад ці бачыў калі горад. Не толькі ўсе сумежныя з агароджай вуліцы, але і дахі дамоў, балконы і вокны былі ўсеяны людзьмі. Можна сказаць, што тут быў увесь горад».

Мікалай Васільевіч Гогаль аказаў выдатны ўплыў на развіццё не толькі ўсёй рускай літаратуры. Традыцыі вялікага мастака слова далі добрыя ўсходы і ў творчасці многіх пісьменнікаў нацыянальных літаратур, у тым ліку і беларускай. З творчасцю Гогалю быў добра знаёмы аўтар паэмы «Тарас на Парнасе». Выразныя сляды ўплыву рускага пісьменніка мы бачым у «Пінскай шляхце» і «Залётах» В. Дуніна-Марцінкевіча, у творчасці З. Бядулі, Я. Коласа.

Вучоба ў Гогалю была для нашых пісьменнікаў надзвычай карыснай і плённай, бо з самага пачатку іх літаратурнага шляху накіроўвала ўвагу да жыцця, да асноўных праблем сучаснасці.

Ісідар БАС.

У СЕ ЗДАРЫЛАСЯ так раптоўна, нібыта выстралілі з ружжа. Дробыш памяняў кватэру і пад кастрычніцкія святы пераехаў жыць у Алупку. А недзе ўжо неўзабаве пасля Новага года даўні — яшчэ з партызанства — Дробышаў сябра, галоўны ўрач бальніцы атрымаў ад яго кароценькую паштовачку: «Браце Мікіта Іванавіч, навалілася на мяне нейкая немач. Не ем, не сплю. Ледзьве цягаю ногі... Дазволь прыехаць, паказацца табе».

Мікіта Іванавіч—стары канавал (так ён сам зваў сябе) — прабег вачамі паштоўку, і толькі хмыкнуў: каго-каго, а Дробыша ён ведаў лепш за сябе самога. Некалі ў сорок трыцім і партызанах, як сядзелі ў блакдазе ў Бранецкім балоце, ён мала не шавецкім нажом крамсаў Дробыша. І пасля вайны ўжо таксама патрымаў яго аднойчы на сваім аперацыйным сталі... Хоць увогуле-то Дробыш зусім не быў слабым. То былі кожны па-свойму рызыкаўныя выпадкі, але Дробыш выкараскаўся не толькі з дапамогай дактароў. Не меней, чым лекі, памагаў яму і ўласны характар: вытрываў пад нажом, значыць, нідзе не дзенуся — буду жыць.

І калі раптам такая паштоўка, значыць, прыпакло па-сапраўдному. Мікіта Іванавіч адказаў Дробышу тэлеграмай: «Валай!»

І Дробыш — ён і не сумняваўся, што атрымае адказ такога зместу — з жонкаю, самалётам, назаўтра ж, вылецеў у горад, дзе пражыў лепшыя гады свайго жыцця і які ён пакінуў, як цяпер ён ужо сам гэта добра разумее, гэтак безразважна.

Дробыш заснуў адразу, як толькі самалёт набраў вышыню і выраўняўся. І прачнуўся тады, калі Вера Калядка са зборнага цэха кінула на яго дырэктарскі пісьмовы стол белы скрутак, і скрутак гэты пакаціўся, пакаціўся і, усё разгортваючыся і разгортваючыся, раптам зрабіўся зусім голенькім дзіцем. Хлопчыкам...

Скрутак-хлопчык бездапаможна дрыгаў кволымі сінімі ножкамі і заходзіўся прарэзлівым крыкам. Сама ж Вера Калядка толькі лягнула дзвярамі кабінета — быццам і не было яе тут. Хлопчык-скрутак пырснуў цёплым струменчыкам на зялёнае сукно стала, на паперы, на калені Дробышу... І тут немым голасам закрывала Дробышава сакратарка Нэлачка і кінулася ратаваць ад дзіцяці яго, Дробыша... Пяшчотная, смуглая шчака і свежыя вусны былі так блізка, што Дробышу захацелася пацалаваць Нэлачку. Ён павярнуўся ў крэсле, каб абняць яе — і ў гэты самы час якраз і прачнуўся... Не зусім прачнуўся, бо ўсё яшчэ адчуваў сябе здравым і моцным і адчуваў, як нястрымна хацелася яму пацалаваць Нэлачку... І дзіця як быццам было таксама васьм тут жа, поруч. Ён міжвольна нават правёў рукою па каленях, апырсканых дзіцем. Спачатку ён нават не разабраў, дзе ён знаходзіцца. Колькі ён праспаў? Якая была гадзіна? Агледзеўшыся, ён успомніў, што ляціць у самалёце, успомніў, што той яго дырэктарскі стол і кабінет, і тая Вера Калядка са зборнага з дзіцем былі сто гадоў назад.

Сто гадоў! Быў тады і завод. Яго завод. Вядомы ўжо на ўсю краіну. І ён, Дробыш, дырэктар завода, хадзіў у модным па тым часе шэрым кітайскім габардзінавым макінтошы (шэры габардзінавы макінтош быў аднакай не толькі часу, але як быццам і сацыяльнай вагі) і нязменна красаваўся у самых нават зысіх прэзідэнтах.

Не, не! Ён не толькі красаваўся. Ён пасля партызан, можна сказаць, уласнымі рукамі будаваў той свой завод. І нават тады, калі завод добра ўжо станаўся на ногі і на ўсю моц размахваўся ўшыркі і ўдоўжкі, ён, дырэктар, не грэбваў і не саромеўся — калі была такая выключная патрэба — у ватуюцы і кірзачах — укаваць з ломам у руках разам са сваім заводскім пралетарыятам. Яму падабалася і ён заўсёды толькі так зваў тых пасляваенных хлопчыкоў і дзяўчатак, што ішлі і ехалі тады па набору і без набору з вёсак узнімаць з попелу і будаваць зруйнаваныя гарады, ехалі і ішлі, не маючы ўяўлення нават, які і чым яны будуць іх узнімаць і будаваць. Гэта потым ўжо наадкрывалі розных тэхнічных вучылішчаў і пачалі рыхтаваць кваліфікаваных рабочых. А калі ён, Дробыш, прыйшоў дырэктарам, — яго пралетарыят меў на ўзбраенні толькі рыдлёўкі і драўляныя насілікі. Кельмы — потым — былі ўжо будаўнічай тэхнікай...

І яны тады разам з тым сваім кажушным і бахілавым пралетарыятам не толькі збудавалі завод — яны яшчэ і праславілі гэтым заводам свой горад і нават рэспубліку.

У яго тады быў яшчэ надзейны запас фізічнай і духоўнай сілы. І ведаў у яго хапала. Можна, не самых навішых, не зусім тых, якіх вымагаў ад кіраўніка імклівы час... Аднак пра гэты, яшчэ зусім неадчувальны ў агульным балансе яго дзейнасці, дэфіцыт ніхто нават не здагадаўся, не тое, каб гаварыў. І адзіны, хто не даваў яму спакойнага жыцця, быў ён сам, Дробыш... Але ён валодаў шчасліваю здольнасцю беспамылкова арыентавацца ў кожнай тэхнічнай навацы, умеў выключна мэтанакіравана выкарыстоўваць веды свайго інжынернага калектыву. Ён быў моцны гэтай здольнасцю, і аўтарытэт яго таксама быў заснаваны на гэтай здольнасці.

...Новы дырэктар, якога прыслалі з Масквы, — гэта быў час, калі перыферыяныя кадры маланкава і ўпрышчэн замяняліся сталічнымі — быў, па-першае, намнога маладзейшы за Дробыша (дэталі немалаважна). Па-другое, ён быў інжынер і па адукацыі, і як практык. А Дробыш ад пасады да пасады рос, будучы вылучэнцам.

Аднак, што было самае крыўднае і для Дробыша нават жахлівае, што на гэтым яго родным заводзе, дзе Дробыш ведаў у твар амаль кожнага чалавека ад інжынера да рабочага, гэтай замене — старога дырэктара новым — як быццам ніхто асабліва не здзівіўся. Яго, вядома, шкадавалі, але не дзівілі-

ся, і нікога як быццам не абурала, што васьм прыслалі новага дырэктара, калі ён, Дробыш, столькі ўжо гадоў тут працуе, кіруе заводам і яшчэ столькі здольны працаваць і кіраваць.

І гэта быў удар. Зусім нечаканы ўдар, усё роўна, як з-за вугла ў спіну.

Ён ведаў у твар амаль кожнага рабочага... Памятаючы, як сам ён некалі дабіваўся навукі і толькі к трыццаці гадам скончыў рабфак, а потым ужо быў пасланы на вучобу ў авіяцыйны інстытут і к пачатку вайны паспеў скончыць толькі тры курсы, памятаючы ўсё гэта, Дробыш па-бацькоўску ўнікаў у вучобу свайго пралетарыята. Адразу па вайне было яшчэ і голадна, і холадна, і не многа было ахвотнікаў сядзець з галодным жыватом у халодным вячэрнім класе ці аўдыторыі тэхнікума (пра інстытут гаворку вялі мо якія адзінкі на ўвесь завод—і то не вельмі адважна). Дробыш сам хадзіў у рабочыя інтэрнаты і да сябе ў кабінет выклікаў тых, у каго не хапала пораху выцягнуць. І выхвацеляў штурхаў і ляў: «А вы куды глядзіце? Маладыя ж хлопцы і дзяўчаты — павінны вучыцца!»

А колькі клопату ён меў, колькі нагледзеўся і наслухаўся дзівочых і жаночых слёз! Маці-адзіночкі... Кожная з іх, спадзеючыся на сваю жаночую долю, верыла, хацела верыць. А канчалася тым, што ласкавыя словы і гарачыя пацалункі вельмі хутка забываліся, а яна, дурная, аставалася адна. Ды каб жа адна, а то з дзіцем на руках. Без кватэры, без ясляў, без

най пенсіі. Сто дваццаць рублёў чыстымі без выліку! Сябры Дробыша, якіх яшчэ тузалі і благаслаўлялі вымовамі і папярэджаннямі на розных адказных пасяджэннях, зайздросцілі Дробышу: «Дзівак! Купі спінінг і цеш сабе цела і душу дзе-небудзь на берэзе рэчкі, на вольным паветры. Яго ж тут, агінаючыся па службовых закутках, людзі не бачаць у вочы па адзінаццаць месяцаў на годзе...»

І Дробыш адразу і сапраўды загарэўся! Купіў сабе гумавыя боты, плашч адмысловы, нават палатку... Накупіў рыбакоўных кручкоў і рознай іншай снасці, хоць да гэтага ён зроду вуды ў руках не трымаў. Не разумеў ён гэтай страці: сядзець цэлы дзень карчом на адным месцы дзеля нейкіх дзвюх ці трох нікчэмных плотачак.

Неўзабаве ён звёў кампанію з асамі рыбаваецкага майстэрства. А яны ведалі толк не ў адной толькі рыбе — яны і «белае галоўкі» не цураліся, так што і Дробыш пачаў таксама час ад часу цікавіцца гэтым «святым» пітвом. (Калі быў дырэктарам, ніжэй каньяку не апускаў сябе. Але калі тое было!)

Аднак чаго не напісана чалавеку на раду, таго не напісана. Не было ў Дробыша зроду цікавасці да рыбы, дык адкуль яна магла гэтак апанаваць яго цяпер, калі яго, дзейнага і моцнага яшчэ чалавека, у пяцьдзесят пяць гадоў выправілі на пенсію?.. Дробышу вельмі хутка спрацівела рыба. Дарэчы, яна зусім яму і не лавілася — не лавілася, і ўсё тут!

Яму патрэбны быў сапраўдны занятак. Каб ён быў

Алена ВАСІЛЕВІЧ

АПАВЯДАННЕ

муха... І дзіця не мела нават права на бацьку ў метрыцы. Прочырк! — насупраць графы «Імя бацькі»...

І ўсе яны — маці-адзіночкі — ішлі да яго. Ён — дырэктар — павінен быў знайсці ім помач, даць нейкую раду. І ён не толькі шкадаваў іх — ён іх ляў і сарамеціў. І, як разгневаны бацька, калі бачыў, што бабскае дурноты было больш, чым бяды, выганяў з кабінета... («Ідзіце да старшыні заўкома — гэта яго клопат: бабы!»). Але яны ўсё роўна вярталіся да яго, і вяршыць іх лёс павінен быў ён, а не старшыня заўкома.

Дробыш і шкадаваў, і ляў, і дапамагаў. У самога было дзве дачкі — і хоць дырэктарскія дачкі, а таксама з неаднолькавым лёсам нарадзіліся.

Развітваючыся з ім, на заводзе Дробыша шкадавалі — тыя, хто прыйшоў з ім разам і хто з ім пачынаў. Новая ж змена, моладзь, якая прыйшла ўжо на ўсё гатовенкае і села за бездакорныя канвееры у белых халатах і касынках (дактары!)—для гэтых ён быў проста немаладым, а хутчэй за ўсё старым дырэктарам. І таму новы — малады!—ім быў і бліжэй, і цікавей. Усё правільна...

Дробыша, вядома, не пакінулі без працы. Якраз пачалі стварацца саўнаргасы, а ў саўнаргасах выдмляцца без ліку аддзелы. Прыдумалі аддзел і Дробышу (як-ніяк, ён хадзіў у наменклатуры!). І ён загадваў і кіраваў гэтым аддзелам, аж пакуль саўнаргасы не ліквідаваліся, так дакладна і не ведаючы, чым жа канкрэтна павінен займацца яго аддзел і чаго павінен быў патрабаваць ад сваіх падначаленых ён, як кіраўнік гэтага аддзела. Людзі, праўда, ездзілі ў камандзіроўкі (і сам ён зрэдку ездзіў, але больш пасылаў ужо маладзейшых), і справаздачы пісалі (і здавалі гэтыя справаздачы па інстанцыі вышэй і іх там прымалі), і засядалі, і вялі пратаколы, а папярэдне да гэтых пратаколаў пісалі рэзалюцыі... У вольны ж час, а яго таксама было дастаткова — часам, каторы дзень, не ведалі ўсім аддзелам, які выдумаць сабе занятак — тады ўжо гулялі ў шахматы... Дома дзе б гэта чалавек (ды і з кім?) адважыўся б прасіцца дзень над шахматнай дошкай? Ды і дзеці, і жонка вочы б выкалалі. А калі ішоў на работу, ішоў да сваіх папер і чарніла, дык хто цябе мог там папракнуць?

Дробыша, звыклага на заводзе да жалезнай дысцыпліны і працоўнага рытму, падначаленага заводскаму канвееру, саўнаргасаўскае кола сваім напалову халастым ходам на першым часе нервала і знясілівала. Але паступова (да чаго не прывыкае чалавек, асабліва калі разважыць, што папрацаваў ён на сваім вяку, дзякаваць богу, як чорны вол, — няхай маладыя столькі папрацуюць) ён прывык да свае новае пасады і таксама пачаў гуляць у шахматы на рабоце.

Скончыліся шахматы адначасова з саўнаргасамі. Аднак цяпер па ўзросту Дробыш меў ужо магчымасць адпачываць у цяньку пад лаўрамі персаналь-

у калектыве, каб быў некаму сам патрэбны... І ён згадзіўся на першае, што трапіла пад руку: пайшоў дырэктарам рэстарана, які перамалоў да яго ўжо некалькіх дырэктараў. Дробыш добра ведаў, што не баяваць ідзе ён у тыя мікрараённыя «Бярозы». Добра ведаў, аднак, і другое: у сваім жыцці ён рабіў нешта крыху і больш складанае і адказнае, чым тое, што чакала яго ў рэстаране. І ён пайшоў і ўзяўся ўзнаўляць яго з руін амаль з тым жа натхненнем, з якім некалі прыйшоў на свой завод. Вакол яго зноў былі людзі, а з людзьмі ён заўсёды любіў і ўмеў працаваць. І людзі любілі працаваць з ім. І не дзіўна, што не прайшло і года, як тыя вымарачаныя «Бярозы» ажывіліся і зашумелі. І знадворку любя стала зірнуць. Знайшоў ён мастакоў, і мастакі на добры сучасны лад і нутро іх абнавілі і перапланавалі. Нават у дзяўчат-афіцыянткаў і ў тых адкуль узялася і ахвота, і добразычліваць да гасцей.

Ён і сам, дырэктар, любіў прайсціся па ўтульных залах і, нібыта збоку, староннім позіркам, паглядзець на справу сваіх рук. Справа цешыла. Прыдзённым святле.

Вечарам, калі рэстаран набываў сваё ўласнае рэстараннае аблічча, калі збіраліся выключна госці рэстараннага, — нязменна прыходзіў на дзяжурства міліцыянер. І амаль ніводзін вечар не сядзеў без спраў...

Дробыш таксама, як і днём, абыходзіў абедзве залы, спыняўся ля столікаў — скрозь яны былі заняты выключна зялёнай моладдзю: хлопцы і дзяўчаты. Заводскія, студэнты, з цэнтра прыязджалі.

Ён хацеў зразумець сэнс і стымул іх веселосці і адчуваў, што не здольны зразумець. І стымул, і сэнс быў адзіны: выпіць. Пілі ўсе аднолькава: і хлопцы, і дзяўчаты...

Ён паспрабаваў наладжваць ім — тады гэта якраз уваходзіла ў моду, і пра гэта пісалі ўсе газеты, — гаварылі па радыё, па тэлебачанні паказвалі — цікавыя сустрэчы. Сам званіў паэтам, у тэатры, да кампазітараў. І яму ўсюды ахвотна адгукваліся і згаджаліся. Прыходзілі паэты і чыталі вершы пра каханне, пра космас, пра яго вялікасць рабочы клас. Артысты паказвалі сваё ліцадзейства. Спевакі спявалі... І нейкі час гэта добра патрымалася і выклікала цікавасць. А потым ці то паэтам абырдыла чытаць вершы загравашчаным ядой і бутэлькамі столікам, ці то вершы іх слухаць надакучыла — паступова ўсё пайшло на спад, на спад, а потым зусім захірэла. І засталася тое, што і было.

Дробыш нават не імкнуўся выклікаць у сваёй зрокавай памяці ўласнага юнацтва. Ён выклікаў свой — кажушна-бахілавы — пралетарыят, з якім пачынаў пасля вайны. Параўнання зрабіць было немагчыма: тыя былі як насельнікі з іншае планеты. Але ж і гэтыя таксама і заводы будавалі, і варочалі аблогі цэліны, і ў вечную мерзлату ўгрызаліся... Не старыя ж — сто разоў заслужаныя, адзначаныя! — увесь гэты цяжар неслі цяпер на сваіх плячах. Яны, гэтыя сённяшня, неслі яго. І ўсё роўна...

Ен ніводнага дня не вяртаўся дадому раней за поўнач. Ад іх скокаў і веселасці можна было чакаць чаго хочаш.

Дробыш вытрымаў у «Бяроз» два гады. І адчуў, што страшэнна стаміўся. Перш за ўсё стаміўся маральна. У імя чаго ён, немалады чалавек, пакладаў тут столькі сілы і намаганняў? Каб патрапляць і прыслугоўваць (інакш ён ужо не вызначаў уласную вечаровую варту ў рэстаране) гэтай блазнаце? Гэтым абкормленым сынкам і дачушкам, што нават уяўлення не маюць (а, галоўнае, і мець яго не жадаюць!), колькі каштас буханка хлеба... Ен лавіў сябе на супярэчлівых зусім не жадаючы тойліцца ў звычайным старэчым гурце, які бубніць толькі таму, што састарэў, сам ён бубніць гэтак жа, як і той праціўны яму старэчы гурт: яны, маўляў, гэта значыць, сучасная моладзь, не такія, як некалі... Ен стаміўся. І ён бачыў сам: сюды трэба маладога.

Дробыш адступіўся ад «Бяроз» якраз тады, калі сама пачыналася нечуваная дагэтуль міграцыя: сяло, асабліва моладзь, валам паваліла ў горад ад зямлі, якая нарадзіла і карміла яго, а горад, наадварот, кінуўся халаць не вартую сялу зямлю, кінуўся абсаджваць яе садамі і агародамі, шукаючы на гэтых пустках той першапатрэбнай чалавеку асновы — аднасці з прыродай-матухай, якая з ростам гарадоў руйнавалася самімі ж гарадамі.

Доўга не раздумваючы, і Дробыш таксама, як персанальны пенсіянер, без усякай нават чаргі ці якіх вялікіх там загадаў, таксама ўзяў сабе надзел пярніку і жаўтапеску, якога свет не бачыў (калі калгас сеяў жыта ці пшаніцу — сцяблінка сцяблінку даганяла на гэтай няўдаліцы).

І вось тут, у Падгор'і — так прызывалася гэтая бяздзетная, нераджалая мясціна — здарыўся Дробышу, знайшоў ён, нарэшце, той якраз занятак, які па-эбен быў яму, каб загнуць някую адзіноту і па-авіцца ад горкіх, як чэмер, думак. Бо яшчэ і жонка не раз падлівала масла ў агонь:

— Разумныя людзі даўно пабудаваліся. А ў цябе, калі былі такія магчымасці, ты і пальцам не варухнуў...

— Чаму ж ты сама не варухнулася, седзячы пры тых маіх магчымасцях на гатовенькай дзяржаўнай дачы? — пытаўся ў жонкі Дробыш. — Думала, што ўвесь век так і праседзіш у цяньку пад хвоямі на беражку возера? Не, мілая, ні дачы, ні цянек пад хвоямі, ні персанальныя машыны пажыццёва не даюцца!

І жонка змаўкала. Яна і сама паспела ўжо ўпэўніцца, што пажыццёва не даецца нішто... Каторае ўжо лета пяклася яна ў горадзе. Некуды ж выязджаць і наймаць недзе ў вёсцы ў чужой хаце пакой дык і дочкі нават і слухачі не хацелі (навошта была ім тая вёска), і ён сам таксама не любіў чужых куткоў. Сама яна, па натуре памяркоўная і ўжывувае, сама б яна — чаму ж ахвотна адпачыла б дзе-небудзь і ў вёсцы, нешта б нават і парабіла б на агародзе ці ў полі. (Яна змаладу, як пакінула, калі дзеці былі яшчэ зусім малыя, сваё рахункаводства, так больш, апроч хатняга клопату, нідзе і не ведала ніякай работы). Цяпер столькі гаворкі пра фізічную працу, нібыта яна адзіны самы верны сродак супраць наслення ўсіх гэтых інфарктаў, інсультаў і гіпертаній... Сама Зоя Амосаўна, дзякаваць богу, ніколі не хварэла. Можна, таму, што пакуль Дробыш быў дырэктарам завода, кожнае лета, да самае восені, яна і сапраўды жыла на дачы ў лесе, на беразе возера, з магазінам, з гатовым прывозам, а калі чаго і не ставала, то быў жа заўсёды Стась на падхваце: пазвані толькі ў гараж, ці сакратарцы Нэлачы... Сам Дробыш цяпер не мог, каб яму званілі на работу ды яшчэ наконт машыны. Ен наогул не выносіў бабскай мітусні: дастань гэта, прывязі тое... Даставяйце самі, калі трэба! І Зоя Амосаўна, жанчына практычная і разумная, разумна ашчаджала са-малюства і аўтарытэт мужа-дырэктара: муж — дырэктар, і ён — свяшчэнная асоба.

Як на кроўнага ворага, пайшоў Дробыш у наступ на настэрны пярнік. Ен калаў і варочаў каменне, а яго назаўтра нібыта нарасталі зноў. Дробыш з азартам, які, можа, быў у яго толькі ў тыя гады, калі ён пачынаў будаваць завод, дабіваў цяпер цэглу, гравій, дошкі, толь, цвікі, фарбу... Ен ганяўся за шафэрамі-левакамі і заварочваў іх з торфам і гноем на свой надзел, як пераможца. І быў амаль шчаслівы, калі яму здаралася абскакаць якога-небудзь зломка-суседа ці нават і кабету-суседку, што не ведала, з якога боку прыступіцца ёй да свае пярніковае дзяржавы.

Цяпер ён сам сябе не пазнаваў. Ен дзівіўся, адкуль у яго, сына патомнага рабочага чалавека (яшчэ бацька яго некалі працаваў на тультым аружэйным заводзе), адкуль у яго ўзялася гэтая сквапнасць да зямлі, да гэтых уласных чатырох сотак жаўтапеску, якое ён цяпер і аднае пядзі не саступіў бы суседу? Адкуль?

Здараліся дні — ён газеты не браў у рукі; цяпер яму натхненнем на цэлы дзень магла стаць сродна купленая ў шафэра-левака машына гною. З гэтым жа натхненнем, можна сказаць, з нічога (купіў у гаспа-дара развалюху, што ішла на знос) збудоваў ён і сваю дачу: прыгожы маляўнічы дамок, нават з мансардай, па літоўскаму праекту. З газам. З душам... Суседзі пад душ прыладжвалі жалезныя бочкі. А Дробышу знаёмы аўтамаханік недзе праз трэція рукі дастаў і памог узгравасціць нейкі дзівосны корпус нахштат «лятаючай талеркі»...

Мінуў год, другі, трэці — і жонка ўжо хвалілася суседкам, што з дачы ёй халае да новага ўраджая — на ўсю сям'ю — і бульбы, і буракоў, і гуркоў з памідорамі, і салёных, і закятаных, і намарынаваных. Не кажучы пра варэнне і кампоты там розныя: агрэст пёр вёдрамі, вёдрамі мэралі клубніку, парэчкі і вішні. А рабіна-чарнапалка (яе асабліва апошнім

часам раілі ад усіх, якія толькі навалываюцца на чалавека, хвароб) аж шалела!

Усё гэта трэба было, не ўпусціўшы тэрміну, у час выкапаць, абарваць, сабраць, засаліць, замарынаваць, перацёрці, звярць, высушыць, выціснуць, перагнаць... А потым жа — да новага ўраджая — абавязкова і з'есці — усё гэтыя бочачкі і бочкі, вёдры і кашы, бутлі і слоікі... Каб на наступнае лета пачаць зноў усё спачатку.

Ці не ад гэтае чалавечае прагавітасці і перакорму ненасытнага чэрава і пайшлі ўсе новыя хваробы?

Думалася некалі, на самым пачатку, што дача стане месцам, дзе на вольным паветры, у добрым суседстве з сонцам і птушкамі, можна будзе даць разумны занятак целу і адпачынак стомленым нервам. Атрымалася ж так, што ні сам ён, Дробыш, ні жонка, прыехаўшы на дачу, па цэламу дню не разгіналіся нават на хвіліну — не тое, каб птушак паслухаць, на сонца паглядзець не было калі. З паўкіламетра, не болей, было да лесу, а яны за колькі год ні разу не выбраліся схадзіць у той лес... Усё капалі, усё тузалі, усё непакоелі гэтыя свае няшчасныя чатыры соткі — каб выціснуць з іх усё, што можна было з іх выціснуць.

Дробышу давалося мураваць нават склеп пад падлогай на верандзе, бо ў гарадской яго кватэры не было такіх сховаў. Мужчыны-суседзі, як на экскурсію, хадзілі глядзець на Дробышава «бамбасховішча» — для вопыту...

А зімой таго ж года, калі снегам заваліла ўжо ўсе дарогі і падходы, нейкія прайдзісаветы на лыжах заехалі і перамясілі ў Падгор'і траха не цэлую вуліцу. Перамясілі і ў Дробыша — нічога не знеслі, не ўкра-лі — толькі перабілі і пераламалі ўсё, што ламалася і білася.

Дробыш да самае вясны, да цяпла не паказваўся на дачы — не мог прымусяць, перасіліць сябе ачысціцца ад той гідоты. Так яму раптам усё зрабілася няміла і праціўна. Быццам у душу наплявалі.

А вясной раптам на ўсіх слупах з'явілася нейкая дурная аб'ява: абавязкова выконваць да каліва, высякаць з каранем, адуванчыкі. Каб нідзе ні кветачкі не засталася!

Дробыш прачытаў на сваім слупе гэтую аб'яву і накіраваўся да жонкі — тая шчыравала на выперадкі з цешчай свайго суседа.

— Каму гэта прыйшло ў галаву такое вар'яцтва?

— Чаму гэта вар'яцтва? — накінула на Дробыша суседава цешча, якая тут летавала ўсё лета. — Я з Амосаўнаю яшчэ летась сварылася з вашае мяжы гэтая пошасць разлятаецца па ўсіх суседзях.

Каб жа толькі яна сварылася з адною Амосаўнаю і толькі за адны гэтыя адуванчыкі. З суседкай-доктаркаю ледзь не білася: тая ставіла свайго «Маскіча» пад вокнамі, дык ад яго несла бензінам.

— І чым жа яны вам гэтак шкодзяць? Цвітуць адуванчыкі і няхай сабе цвітуць. Вясна ж — хораша...

— Мне хораша, калі я засек бульбы засыплю ды бочку агуркоў пасалю. А гэтага характава мне не трэба! — і над галавою суседкі толькі мільганула яе згубіцелька-матыка.

— Цяпер, Аляксей Іванавіч, нават пэты павыполвалі з усіх сваіх вершаў гэтых адуванчыкаў, ды рамонкі з валочкамі, — вітаючыся з Дробышам за руку, дыпламатычна падтрымаў пазіцыю цешчы сам сусед — дацэнт-філолаг. Сам ён тут ніколі не калаў і не палоў — ён толькі разы два ці тры на тыдні прыязджаў пасля працы надыхацца дачным паветрам. Заўсёды чысценькі, адпрасаваны, заўсёды ў бялюткай пад гальштукам сарочцы — дыпламат, а не дачнік.

— І думаецца, яны вельмі разумнейшыя, гэтыя вашы пэты, калі гэтак напалохаліся рамонкаў і адуванчыкаў, чым вольныя? — Дробыш кінуў на сваю жонку і дацэнтаву цешчу. (Тая ўжо змагалася на мяжы з другім суседам). Няхай бы ўзялі хоць раз ды выехалі ўсе вунь на тое аўсанае саўгаснае поле, дзе мы ходзім. Ды няхай бы там налеглі на свірэпу, што і аўса таго не відно нават...

І, не маючы жадання далей таўчы ваду ў ступе, Дробыш не вельмі далікатна падаўся ад дацэнта-філолага ў хлэўчык.

І вось якраз у гэты вясновы час, калі сама цвілі адуванчыкі і калі ў небе з ранку да вечара звінелі нястомныя жаўрукі, і зрабілася з Дробышам тое самае, пра што ўсё суседзі ў адзін голас казалі: «Памышаўся чалавек...»

Першай гэта сказала жонка.

Сам Дробыш і ёй, і суседзям сказаў, што прадае дачу.

...Дробыш спяшаўся на электрычку: пайшоў дождж, а ён не ўзяў плашча. І, каб не ліло за каўнер, ён надзеў на галаву цэлафанавы мяшэчак і прыціснуў ім каўнер. А штаны, каб не брохаць па дарозе, падкасаў. Відок быў той яшчэ... Дробыша перагналі дзве маладыя жанчыны, і адна з іх азірнула на Дробыша і ўголос засмяялася:

— Якімі пудзіламі мы тут, на гэтых дачах, парабіліся!

Сама то яна не была падобна на пудзіла, і смех яе быў вясёлы і бяскрыўдны. І Дробыш не пакрыўдзіўся. Некага яна яму нагадвала. Гэты смех некага нагадваў яму. Нешта забытае, аднекуль здалёку, з нейкай нетутэйшай даўніны. Каб яна яшчэ раз азірнула... Але яна не азірнула. Відачы, здалёку пачуўся шум электрычкі — за цэлафанавым мяшчом Дробыш не пачуў яго — бо жанчыны прыпусціліся багчы. І дзіўна. Яна толькі перахапіла з аднае рукі ў другую напакаваную сумку, як Дробыша, па гэтым жэсце, нібы маланкай асвятліла: Маша!

Вось на каго была падобна гэта жанчына, што назвала яго пудзілам!

Ен успомніў: ён прыехаў туды ў Алупку пасля абеда, злез з аўтобуса, нагнаў яе, і яны разам дайшлі да яго корпуса. Гэта была іх першая стрэча. Назаўтра яго выклікалі на прыём да ўрача. І яны стрэліся ў другі раз. Калі ён прыехаў праз год, ра-

зам яны аб'ездзілі ўвесь Крым. У тую ж восень яна загінула ў аўтамабільнай аварыі... І вось сёння — праз столькі год — гэта маладая жанчына... Цадзіў, як наняўся ўсё роўна, дождж. Дробыш вымак да нікі... А недзе там, напэўна, свяціла сонца і білася хвалямі аб бераг мора. Дробышу няцярпна захацелася пад тое сонца, на той бераг, да тых хваляў.

З Падгор'я. Ад сваіх чатырох сотак.

Дочка цікавіла дача мала. Яны там паказваліся толькі тады, калі паспявала клубніка і садавіна. (Іншая справа, што ўнукаў дзеду і бабе аддаваць на гэтую дачу яны ніколі не адмаўляліся і падкідвалі ахвотна). І дочкі казалі, што ім усё роўна: хоча бацька прадаваць дачу—няхай прадае.

Жонка ж, ведаючы, што нічога не зменіш і не пераставіш, таксама як быццам змірылася і махнула на ўсё рукой; добра хоць да восені дацягнулі, хоць паспелі зрабіць запас яшчэ на адзін год... Жонка толькі чакала, што ж будзе далей.

А далей здарылася тое, з чаго пачалося гэта апавяданне. Дробыш памяняў кватэру і пераехаў з жонкаю жыць у Алупку.

Ен ступіў на мілую зямлю, усю ў бляску і ззянні заізнелага студзеня і амаль фізічна адчуў, што ён страціў, пакінуўшы гэту зямлю. З якой радасцю прамяняў бы ён цяпер усё дэкаратыўнае хараставо поўдня, усё яго цыратовыя пальмы і млявыя магноліі з іх прытарным саладжавым чадам за адзін год... Жонка такія крышталёвы дзень! Ен на крылах вярнуўся б сюды назад. Але лёгка было сказаць: вярнуўся б...

На адзін толькі момант недзе падсвядома мільгнула, чаго каштаваў яму гэты пераезд і абмен кватэрамі (быццам ён выязджаў у чужую дзяржаву), уся тая проціма, напісаных і па сто разоў перапісаных, папер і паперак, значных і нічога не вартых, усё чэргі, тлумачэнні і фармальнасці ў міліцыі, у гарсаветах, у домакіраўніцтвах, пакуль дазволены быў яму гэты абмен і прапіска. Нібыта ён мяняў не ўласную кватэру, а з нейкім патаемным намерам меўся звесці з сабой цэлы горад... А цяганіна і небыт з усім шматгадовым набыткам, з рэчамі, якія можна было і пакінуць ці нават і зусім выкінуць і якія шкода было пакідаць і тым больш выкідаць, хоць і везці на новае месца, у меншую кватэру, таксама не хацелася і не мела сэнсу, і ўсё ж даводзілася везці, добра разумеючы, які недарэчны і дарэжны ўвесь гэты клопат.

...Дробыш не пазваніў з аэрапорта ні аднаму са сваіх ранейшых сяброў—сёй-той з іх трымаўся яшчэ на вышыні — і не папрасіў машыны. Ён цяпер не мог спачуванняў, не выносіў, каб яго яшчэ мо шкадавалі. Не хацеў слухаць таксама і непазбежных у гэтым выпадку папрокаў: маўляў, чаго цябе панесла на той поўдзень, начорта табе здарылася тое мора. Мала табе было свайго...

...Дробыш не захацеў нікому званіць, і пакуль жонка добрую гадзіну мерзла ў чэрге на стаянцы таксі, пакуль ён чакаў у неабсяжным, як ангар, мадэрновым холе аэрапорта, пасля першапачатковай расчаленасці і ўзрушэння, ім паступова зноў завалодала тое знясіленне, якое было вынікам нейкай патаемнай разбуральнай сілы, што дзень пры дні руйнавала яго самага, руйнавала ўсё яго жыццё. Ен нікому пра гэта не гаварыў, нават жонцы, — раней такога з ім, калі ён нават і цяжка хварэў, ніколі не здаралася, — аднак цяпер, прыслухоўваючыся да сябе самага, ён ніколікі не сумняваўся: цяпер гэта было разбурэнне.

І калі яны з жонкай, нарэшце, прыехалі на таксі, не заязджаючы нават да дзяцей, адразу ў клініку да Мікіты Іванавіча, Дробыш ледзьве ўзышоў на другі паверх.

Мікіта Іванавіч, у белай доктарскай шапачцы, у белым, да звону накрухмаленым халаце, убачыўшы Дробыша на парозе свайго кабинета, аж адкінуўся на спінку крэсла.

— Гэта ты гэтакі вырабіўся на цёплых водах? — такім пытаннем, не вітаючыся, стрэў ён Дробыша.

Ад абвостранай хваравітай увагі Дробыша не ўнік выраз твару даўняга сябра: хто-хто, а ён гэтым сваім цяжкім азызлым тварам умеў валодаць не горш за

(Заканчэнне на стар. 12).

ТРЫВАЛЫ ПАДМУРАК

З чаго пачынаецца культура на вёсцы? Параўнальна нядаўна адказ на гэтае пытанне звычайна вычэрпваўся адной фразай: з добрага клуба (мелася на ўвазе, вядома, не толькі памяшканне, але і яго работа, яго ўплыў на паўсядзённае жыццё хлебаробаў). Сённяшні ж дзень патрабуе больш глыбокага асэнсавання праблем, звязаных з культурным будаўніцтвам на вёсцы. Вырашэнне гэтых праблем у першую чаргу грунтуецца на пэўных сацыяльных і эканамічных пераумовах. Сапраўды, калі адной з задач кожнага клуба з'яўляецца арганізацыя зольнага часу людзей, дык для яе выкачання патрабуецца мінімум гэты вольны час.

Пра гэта думалася ў час наведвання ўдзельнікамі семінара калгаса імя Калініна Нясвіжскага раёна. Сёння нікога не ўразіш самымі найлепшымі ўраджаямі, звысокай прадуктыўнасцю жывёлагадоўлі, чават адмысловымі аграпасёлкамі. І ўсё ж калінінцы ўразілі. Уразілі менавіта сваім адметным падыходам да вырашэння многіх сацыяльных праблем, якія існуюць, бадай, у кожнай гаспадарцы.

Не будзем шмат гаварыць пра тое, што жыццё і побыт селяніна пакуль што адрозніваюцца ад жыцця і побыту гарадскога рабочага. Хаця б у тым, што ў сельскага працаўніка ёсць яшчэ і клопат аб прысядзібным участку, аб сваёй жывёле, аб уласнай хаце. Усё гэта забірае нямала сіл і часу. Дык вось, у калгасе імя Калініна клопат гэты ў значнай ступені ўзяла на сябе гаспадарка.

Можна гадзінамі слухаць Якава Васільевіча Аляксанкіна, які больш як дваццаць гадоў узначальвае калгас. Ды ён не толькі раскажае, а і паказвае. Мы праязджаем па вуліцы Леніна — галоўнай вуліцы цэнтральнай сядзібы калгаса — пасёлка Сноў. Мураваныя, прыгожай архітэктуры, двух- і чатырохпавярховыя дамы, у якіх усе камунальныя выгоды — газ, цэнтральнае ацяпленне, каналізацыя. На тэрыторыі гаспадаркі працуюць 12 магазінаў, сярод іх вялікі ўнівермаг, магазіны прадуктовай, гаспадарчых і культтвараў. Тут бальніца на 100 месцаў, амбулаторыя, два дзіцячыя са-

він паказваў гасцям калгасны «Дом механізатара» — двухпавярховы мураваны будынак, дзе трактарысты, камбайнеры, аператары машыннага даення павышаюць сваю кваліфікацыю. Чыстыя, утульныя кабінеты з шафамі і стэлажамі, дзе стаіць спецыяльная літаратура, іншыя дапаможнікі, сталы-парты. Нехта з «семінарыстаў» падводзіць услых вынік: «Культурна...»

Вялікае ўражанне на гасцей зрабіла знаёмства са Сноўскім міжшкольным вучэбным камбінатам, дзе займаецца 830 вучняў 9—10 класаў з многіх школ раёна. Яны авалодаюць спецыяльнасцямі швачак, трактарыстаў, шафёраў, аператараў машыннага даення, механікаў па апрацоўцы льну і г. д. Камбінат мае 8 трактароў, дзве аўтамашыны, камбайны, іншую сельскагаспадарчую тэхніку. Вучэбныя кабінеты абсталяваны па апошнім слове тэхнікі. У кабінэце машыннай

з вышэйшай адукацыяй) знакаміта сваім прагрэсіўным метадам арганізацыі вучэбнага працэсу. Сёння ў большасці школ ужываюцца тэхнічныя сродкі. Але тое, што зроблена ў гэтым напрамку тут, выклікае асаблівае захапленне. Кожны кабінет — гісторыі, матэматыкі, географіі, біялогіі, фізікі і г. д. — мае не толькі тэлевізар, але і абсталяванне для дэманстрацыі кінафільмаў і слайдаў. Мы сказалі — тэлевізар. Гэта незвычайны тэлевізар, незвычайны ў тым сэнсе, што ён падключаны да аўтаномнай школьнай тэлевістэмы, якая дае магчымасць не толькі паказваць на ўроку спецыяльную праграму, але, калі ёсць у гэтым патрэба, весці перадачу з урока, а то і запісаць яго на стужку, каб потым можна было той урок прааналізаваць.

І яшчэ — у Сноўскай школе ёсць выдатны музей, экспазіцыя якога прасочвае чатырохсотгадовую гісторыю Снова,

адрамантаваць тэлевізар, у пункце пракату ўзяць на час халадзільнік, посуд (намякаецца вяселле), музычныя інструменты... Усе гэтыя «аб'екты», а яшчэ мясцовыя аддзяленні таварыстваў «Веды» і «Ураджай», школа ўваходзяць у сацыяльна-культурны комплекс.

— Стварэнне сацыяльна-культурнага комплексу, — гаварыў дырэктар племзавода Васіль Аляксеевіч Ніканчык, — даю нам магчымасць панаваму вырашаць многія пытанні культурнага і сацыяльнага будаўніцтва. Хіба не аб павышэнні культуры вёскі сведчыць наша камбінатнае прадпрыемства ў саставе пральні самаабслугоўвання, лазні з басейнам і комплекснага прыёмнага пункта ў вёсцы Блонь? Менавіта ўсяму гэтаму даў нядаўна высокую ацэнку кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў. Але ж побач з гэтым многае робіцца і для душы.

І ЖЫЦЦЁ, І ПЕСНЯ!

З рэспубліканскага семінара работнікаў культуры

Як паведамлялася ўжо, нядаўна адбыўся рэспубліканскі семінар работнікаў культуры, тэмай якога было: «Вырашэнне сацыяльных пытанняў на сяле». Сёння мы раскажам, як праходзіў семінар, што убачылі, з чым пазнаёмліся, да якіх вынікаў прыйшлі яго ўдзельнікі.

дойкі — даільныя апараты, малакаправоды. У кабінэце (вялікай зале), дзе вучацца будучыя трактарысты, на спецыяльным стэндзе стаіць трактар «Беларусь». Па камандзе з пульта тут можна ўключыць у работу тую або іншую дэталю матара (для нагляднасці дэталі афарбаваны ў розныя колеры).

А ў гэтым цёмным пакоі знаходзіцца трэнаж для будучых шафёраў. Перад кабінай, у якой за рулём сядзіць наву-

гісторыю, багатую на падзеі, на гора і радасці. Вялі экскурсію чатыры дзяўчынкі-чацвёртакласніцы — Маша Ярмолік, Ларыса Тычко, Валя Дудко і Жана Багатыр. Расказ іх гучаў надзвычай усхвалявана і пранікліва. Канечне, невядома, як складзецца лёс гэтых дзяўчынак, якую жыццёвую дарогу яны сабе абяруць, але можна быць упэўненым, што гэтая «праца» ў музеі пакіне ў іх душах глыбокі след. Ды не толькі ў іх — амаль у кожным класе падрыхтавана па некалькі экскурсаводаў.

У народзе кажуць: калі твае планы звернуты ў будучае — выхавай дзяцей. Так, дзяцей, нашу змену, тут выхоўваюць як мае быць. Як раскажаў дырэктар дзесяцігодкі Анатоль Цітавіч Яўрэзаў, у калгасе імя Калініна працуюць больш як 500 выпускнікоў школы...

І апошні «аб'ект» падарожжа па калгасе — Дом культуры. Ужо ля ўваходу ўвагу гасцей прыцягнула афіша, якая заклікала прыйсці на пасяджэнне клуба кінааматараў. Такіх клубаў па інтарэсах тут некалькі. Членамі іх з'яўляюцца болей як дзвесце калгаснікаў. Далёка за межамі гаспадаркі вядомы сноўскі Духавы аркестр, агітбрыгада, харавы калектыў.

Самае радаснае, што такіх гаспадарак, як імя Калініна, у нас з кожным годам становіцца ўсё больш. З захапленнем раскажвалі ўдзельнікі семінара (яны былі падзелены на дзве групы, якія ездзілі па розных маршрутах) пра наведванне дзяржплемзавода «Індустрыя» Пухавіцкага раёна. Кожны куток гэтай зямлі сведчыць аб руплівых гаспадарках. Дарчы, гэта адзін са старэйшых саўгасаў рэспублікі. У далёкім 1920 годзе тут была арганізавана нябачаная па тым часе дзяржаўная гаспадарка. Пра ўсё гэта можна даведацца, пабываўшы ў мясцовым музеі народнай славы.

Экспанат за экспанатам раскажваюць багатую на падзеі гісторыю гаспадаркі. Захапляе любоў і цярыненне, з якім стваральнікі музея збіралі рэчы старога сялянскага побыту, прылады працы, рэліквіі рэвалюцыйнай барацьбы мясцовых сялян, падзей грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, аднаўленчага перыяду. І хочацца параўноўваць, параўноўваць. Колішнія мізэрныя ўраджай і сённяшнія багатырскія (летас тут сабралі з кожнага гектара па 40 цэнтнераў збожжа), колішнія ўрослыя ў зямлю сялянскія хаціны і сучасныя шматпавярховыя дамы з усімі камунальнымі выгодамі. першая хата-чыталня, дзе вялікім багаццем лічыўся дзесятак-другі кнігі, і велічны Палац культуры з глядзельнай залай на 400 месцаў, вялікай спартыўнай залай, утульнымі кабінетами для гурткавай работы...

Сацыяльныя пераўтварэнні тут на кожным кроку. Можна шмат раскажваць пра саўгасны санаторый-прафілакторый, дзе набіраюцца здароўя працаўнікі гаспадаркі. А Дом быту, дзе можна заказаць сабе прыгожую сукенку, моднае паліто

Каб вы ведалі, як успрымаюцца вясцоўцамі выступленні нашых самадзейных артыстаў — харавога калектыву, вакальна-інструментальнага ансамбля, нашых танцораў!..

ПЕРАВАГА, І ВЯЛІКАЯ!

Барыса Мікалаевіча Фунцікава, старшыню калгаса «Новы быт» Мінскага раёна, удзельнікі семінара закідалі пытаннямі. Пытанні былі прадктываны цікавасцю да яго выступлення. А гаварыў Барыс Мікалаевіч пра рэчы вельмі важныя для кожнага культасветніка. Што мы маем на ўвазе? Калі ў двух словах, дык — пра адносны кіраўніцтва калгаса да свайго культурнага цэха.

Пытанне гэтае вельмі надзённае. Без дапамогі праўлення, партыйнай, прафсаюзнай і камсамольскай арганізацыі нават самы волітны, адданы сваёй справе культработнік нічога не зробіць. Штэ ні кажу, але адзін у полі не воін.

На жаль, у нас нямала яшчэ гаспадарак, дзе пра клуб, пра культасветнікаў успамінаюць у апошнюю чаргу. Адсюль і цякучасць кадраў. Як адзначаў у сваім дакладзе на семінары, прысвечаным вырашэнню сацыяльных пытанняў у вёсцы і паскоранаму развіццю сельскагаспадарчай вытворчасці ва ўмовах пераводу яе на прамысловую аснову кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КП Беларусі П. М. Машэраў, у рэспубліцы на працягу года звальняецца культасветнікаў прыкладна столькі, колькі і прыходзіць. Прычына — «як правіла, зноў-такі — ва неўладкаванасці быту маладога спецыяліста, няўважлівых, а часам і бяздушных адносін да яго, у недадзячыннасці яго ролі і значэння ў грамадскім і вытворчым жыцці вёскі...»

Дырэктарам сельскага Дома культуры ў Крупіцы (цэнтральная сядзіба «Новага быту») вось ужо пяць гадоў працую Уладзімір Мікалаевіч Гром. Ён любіць успамінаць свой першы дзень у калгасе. Тады ў кабінэце старшыні адбылася ў іх з Барысам Мікалаевічам размова, якая яму запомнілася на ўсё жыццё. «Вы да нас надоўга?» — глядзячы ў вочы, спытаў старшыня. «Надоўга», — коратка адказаў Уладзімір Мікалаевіч. «Ну, што ж, — усміхнуўся Фунцікаў, — калі так. дык хадзем глядзець кватэру, у якой будзеце жыць».

Пытанне: «Ці атрымае дырэктар СДК дапамогу ад калгаса?»

Адказ: «Трохі даплачваем» (Потым святляецца, што гэтае «трохі» складае амаль яшчэ адну зарплату, якую Гром атрымае ад дзяржавы).

Пытанне: «Колькі грошай калгас выдаткоўвае на патрэбы ўстаноў культуры?»

Адказ: «Увогуле — колькі патрабуецца. Летас, напрыклад, 20 тысяч. У нашым Доме культуры ёсць усё неабходнае для развіцця мастацкай самадзейнасці: духавыя і струнныя інструменты, выдатныя касцюмы...»

Аркестр музычнай школы калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна.

ды, будуюцца лазне-пральны камбінат і г. д.

А вось і нешта новае, што многім з удзельнікаў семінара раней не даводзілася бачыць. Гэта — камбінат камунальных паслуг. За прازیмай назвай (колькі іх, розных камбінатаў!) хаваецца вялікі змест. Калінінцы не трэба ламаць галаву над пытаннем, як адрамантаваць, напрыклад, свой дом ці забяспечыць уласную карову кармамі. За пэўную плату ўвесь гэты клопат бярэ на сябе камбінат.

Пазбаўлены хлебаробы звычайнага клопату і пра свой прысядзібны ўчастак. Пра хаце ёсць толькі некалькі сотак пад'ародніну, астатнія 25—30 сотак, якія звычайна ідуць пад бульбу, знаходзяцца ў адным «гародным» масіве, які ўваходзіць у агульны севазавот. Гэта дазваляе механізаваць тут усю работу — машынамі садзяць, даглядаюць, машынамі бульбу капаюць. Выгадна гаспадарам, выгадна і калгасу, бо ў гарачую пару сельскагаспадарчых работ патрэбна кожная пара рук.

Прачытаўшы гэтыя радкі, магчыма, той-сёй пацісне плячамі; маўляў, якое дачыненне ўсё гэта мае да культуры! На нашу думку, самае непасрэднае, бо вытворчая, бытавая і духоўная культура цесна ўзаемзвязаны.

З прыкметным гонарам Якаў Васільевіч

Пытанне: «Ці многа ў калгасе моладзі?»

Адказ: «Мы, фактычна, прыгараднага гаспадарка, гэта, вядома, накладвае свой адбітак, але моладзі ў нас няма — толькі ў камсамольскай арганізацыі больш як 100 чалавек».

Пытанне: «Ці ёсць у калгасе свае студэнты-стыпендыяты?»

Адказ: «Так, мы выплачваем стыпендыю нашай дзяўчыне, якая вучыцца ў Мінскім інстытуце культуры. Увогуле ж мы добра забяспечаны кадрамі культурна-асветніцкай».

Вялікую цікавасць удзельнікам семінара выклікала знаёмства з цэнтралізаванай сістэмай клубных устаноў на тэрыторыі Крупіцкага сельскага Савета.

Як падкрэсліў у сваім дакладзе сакратар Мінскага абкома КПБ Р. П. Платонаў (яго даклад, па сутнасці, з'явіўся пралагам семінара), на Міншчыне распрацавана схема перспектыўнага развіцця культурна-асветнага да 1990 года, якая прадугледжвае стварэнне матэрыяльна-тэхнічнай базы ўздыму культуры вёскі. За тры гады п'яцігодкі, згодна з гэтай схемай, пабудавана ўжо каля 40 дамоў культуры і клубу, 25 бібліятэк, тры тытэатры кінатэатры.

Разам з тым, сённяшні дзень вымагае павышэння эфектыўнасці культурна-асветнага. Адзін са шляхоў вырашэння гэтай задачы, як падкрэслівалася на семінары, актыўны пошук і ўкараненне ў практыку новых метадаў культурна-асветнага дзейнасці. Вопыт пацвярджае пэўныя перавагі цэнтралізаваных клубных устаноў. На Міншчыне яна ідзе галоўным чынам па дзве напрамкі: стварэнне культурных і сацыяльна-культурных комплексаў.

У «Новым быццё» госці пазнаёміліся з менавіта з культурным комплексам. Як жа ўсё гэта выглядае на самой справе? Галоўная ўстаноўка комплексу — Крупіцкі сельскі Дом культуры, які аб'ядноўвае вакол сябе тры сельскія і чатыры брыгадныя клубы, тры чырвоныя куткі на фермах, бібліятэку, музычную школу і кінаўстаноўку. Кіруе комплексам каардынацыйны савет, у які ўваходзяць прадстаўнікі калгаса, сельсавета, грамадскіх арганізацый, ну і, вядома, — дырэктар СДК.

Нехта з прысутных падаў рэпліку: «Вось мы чуюм — перавага комплексу, а ў чым канкрэтна гэтая перавага?»

У. Гром сустрэў рэпліку спакойна: «Вось вам адна з пераваг, — сказаў ён. — Што, напрыклад, можа зрабіць адзін загадчык сельскага ці брыгаднага клубу? Ну, «круціць» кіно, наладжваць танцы пад радыёлу... Так было і ў нас многія гады. Сельскі Дом культуры, дзе ёсць і дырэктар, і мастацкі кіраўнік, а бывае, і іншыя спецыялісты — сам па сабе, сельскія клубы — самі па сабе. А цяпер? Усе культурна-асветныя нашы сельсавецкія рэгіёны працуюць па адным плане і, галоўнае, працуюць разам. У нас, напрыклад, ёсць спецыялісты і па музыцы, і па харэаграфіі, і па харавым спяванні. Тры дні на тыдзень яны працуюць тут, у цэнтры, два — у сельскіх і брыгадных клубах. І вось вынік — у нас цяпер 22 калектывы мастацкай самадзейнасці, якія аб'ядноўваюць больш за 250 чалавек. Я пералічу толькі некаторыя: духавы аркестр, вакальная група, дзіцячы хор, студыя бальнага танца, вакальна-інструментальны ансамбль, клуб кінааматараў, студыя выяўленчага мастацтва і г. д. Ёсць перавага над старой сістэмай? Ёсць!»

Пасля наведання цудоўнага дзіцячага сада, выхаванцы якога паказалі ўдзель-

нікам семінара сапраўдны канцэрт, хтосьці жартам спытаў у Барыса Мікалаевіча Фунцікава: «Чаму б вам не ўключыць у культурны комплекс і дзіцячы сад?» На што старшыня сур'ёзна адказаў: «Не ведаю, як з уключэннем у комплекс, але што эстэтычнае выхаванне трэба пачынаць менавіта адсюль — у гэтым я ўпэўнены».

НАД РАКОЮ АРЭСАЙ

Зашумела, загуло,
Бы землетрасенне,
На палескае сяло
Найшло утрапенне...

Гэта радкі са славамі Купалавай пэтры «Над ракою Арэсай», якую наш пэтрынар напісаў у гады, калі Палессе рабіла першыя крокі па шляху да новага калектывнага жыцця.

Мо таму з нейкай асаблівай усхваляванасцю знаёмліліся ўдзельнікі семінара з калгасам «Чырвоная змена» Любанскага раёна, які раскінуў свае землі менавіта на берагах ракі Арэсы.

Пра «Чырвоную змену», якую вось ужо трыццаць пяць гадоў узначальвае Герой Сацыялістычнай Працы Кузьме Іванавіч Шапылка, расказана і напісана шмат. Таму, мабыць, мы не будзем паўтараць шырокавядомых фактаў. Скажам толькі, гаспадарка гэтая знакаміта не ўсю краіну сваімі высокімі паказчыкамі ва ўсіх галінах сельскагаспадарчай вытворчасці.

Пабываюшы ў гэтым калгасе, пачынаеш міжволі думаць, як змянілася само паняцце «глыбінка». А тыя ж Рэдкавічы ці Сарачы па ўсіх старых паняццях — самая сапраўдная палеская глыбінка. Ды толькі людзі, улаўленыя Купалам, іх дзеці і ўнукі зрабілі гэты край, без перабольшаных сказаў, квітнёным садамі. Не ўсюды ў горадзе вы ўбачыце такія яслі-сад з басейнам, хутка прыме першыя наведвальнікі калгасны Палац культуры, які здзіўляе дасканаласцю архітэктурных форм (там будзе зале на 500 месцаў з вялікай сцэнай, якая зможна прыняць буйныя стацічныя калектывы, залы для заняткаў харэаграфіяй, пакоямі для клубу па інтарэсах, нават будзе ў палацы басейн...).

Але ў калгасе дбаюць не толькі аб стварэнні трывалай матэрыяльнай базы, а і пра тое, каб яна мела найбольшую аддачу. Цікава расказваў пра гэта загадчык аддзела культуры Любанскага райвыканкома Ф. Федарук.

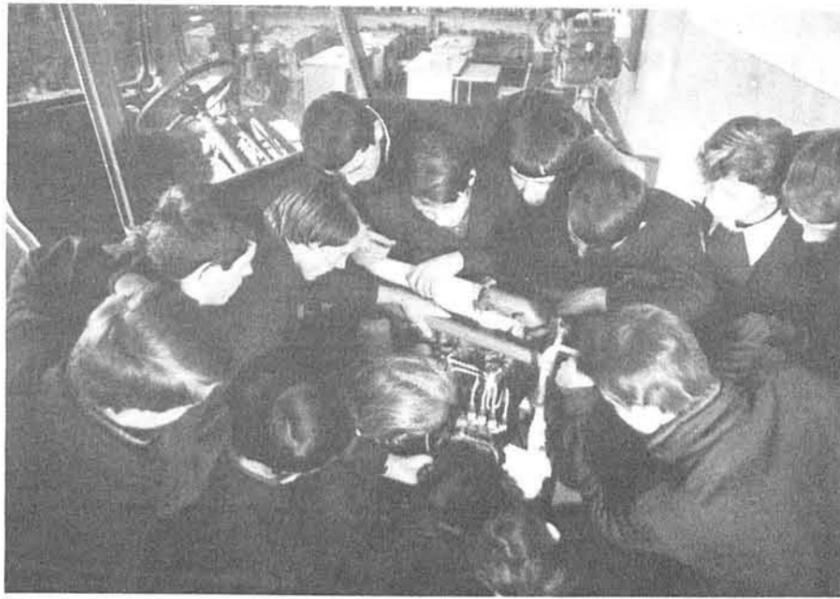
— Вырашэнне праблем культурна-масавай і выхаваўчай работы сярод насельніцтва, — сказаў ён, — вымагае больш актыўнага далучэння да ўдзелу ў арганізацыі вольнага часу многіх прадпрыемстваў і устаноў, якія непасрэдна займаюцца абслугоўваннем жыхароў і знаходзяцца ў дадзеным населеным пункце. У прыватнасці школы, камбіната бытавога абслугоўвання, прадпрыемстваў грамадскага харчавання і гандлю, медыцынскіх, грамадскіх арганізацый. Востра паўстала пытанне аб новых формах арганізацыі абслугоўвання насельніцтва, зыходзячы з інтарэсаў і запатрабаванню кожнага працаўніка, далучэння людзей да мастацкай і навукова-тэхнічнай творчасці. Такой формай, у гэтым мы паспелі пераканацца, можа стаць сацыяльна-культурны комплекс, такі, напрыклад, як Рэдкавіцкі ў калгасе «Чырвоная змена».

Калі мы вызначалі базу для стварэння сацыяльна-культурнага комплексу, днк не выпадакова спынілі ўвагу на сельскім Доме культуры брыгады Рэдкавічы. Тут было ўсё неабходнае: глядзельная зале на 400 месцаў, танцавальнае пае, добраўпарадкаваныя пакоі для работы гуртоў, неабходная матэрыяльная база і кадры культурна-асветніцкай. Побач з Домам культуры размешчаны сярэдняя школа, сучасны гандлёвы цэнтр са сталавай, Дом быту і іншыя ўстановы.

Вырашэнне практычных пытанняў па стварэнні комплексу вымгала вялікай растлумачальнай работы сярод усяго насельніцтва. Мы шмат гаварылі пра неабходнасць гэтай справы, пра яе значэнне, бо саму ідэю спачатку не ўсе зразумелі.

Для кіраўніцтва дзейнасцю сацыяльна-культурнага комплексу на сумесным пасяджэнні парткома калгаса і выканкома сельсавета быў створаны грамадскі каардынацыйны савет. У склад яго ўвайшлі прадстаўнікі партыйнай, прафсаюзнай, камсамольскай арганізацыі, таварыства «Веды», ДТСААФ, сельскага спартыўнага таварыства «Ураджай», народнай асветы, культуры, бытавога абслугоўвання, грамадскага харчавання, сувязі.

Каб фарміраваць змест дзейнасці комплексу, неабходна было больш поўна і глыбока вывучыць сацыяльную структуру

У Сноўсім міжшкольным вучэбным камбінаце. Фота Ю. ІВАНОВА

ру, запатрабаванні і інтарэсы жыхароў вёскі Рэдкавічы. З гэтай мэтай мы правялі анкетаванне розных груп насельніцтва. Быў падрыхтаваны вечар «Сяло мае роднае», дзе пайшла гаворка аб тым, як лепей арганізаваць вольны час людзей, якім бы вяскоўцы хацелі бачыць сваё сяло. Мы абышлі кожны двор вёскі, размаўлялі з людзьмі, а потым на аснове аналізу анкет і вынікаў гутаркі з жыхарамі Рэдкавічаў далі даручэнне прадстаўнікам пэўных арганізацый і устаноў наладзіць работу гуртоў і аматарскіх аб'яднанняў па інтарэсах на базе Дома культуры.

За гэты час мы набылі за кошт сельсавета, калгаса і іншых устаноў тэлевізар, кінакамеру, фотаапараты, швейныя машыны, камплекты духавых і эстрадных інструментаў і г. д. Хутка пачалі працаваць клуб «Гаспадыня», работу якога наладжваюць прадпрыемствы грамадскага харчавання і медыцыны, кіна-фотагурток, клубы кіналюбаві і ветэраны, народны ўніверсітэт культуры і многія іншыя гурткі і аб'яднанні па інтарэсах.

Былі размеркаваны абавязкі сярод грамадскіх арганізацый і устаноў. Напрыклад, таварыства «Веды» разам з камсамольскай, партыйнай і прафсаюзнай арганізацыямі праводзяць масава-палітычныя мерапрыемствы. Настаўнікі мясцовай школы, работнікі клуба і бібліятэкі займаюцца ў асноўным маральным і эстэтычным выхаваннем, вядуць гурткі «Умельны рукі», дзіцячай мастацкай самадзейнасці, пошукавы клуб «Факел». Медыкі адказваюць за прапаганду здаровага быцця, спецыялісты сельскай гаспадаркі — за свой уадак.

Дзейнасць сацыяльна-культурнага комплексу паспрыяла таму, што цяпер 80 працэнтаў калгаснікаў, рабочых, інтэлігенцыі, школьнікаў, пенсіянераў — людзей розных узростаў і прафесій вёскі Рэдкавічы знайшлі сабе заняткі ў 19 гуртках і аб'яднаннях па інтарэсах, што працуюць у сельскім Доме культуры.

ЧАМУ — САЦЫЯЛЬНЫ!

І зноў бязьвіты дарога пад колы вялізных жоўтых «Ікарусаў». На гэты раз яны трымаюць кірунак да цэнтральнай сядзібы саўгаса «Ждановіцкі цяплічны камбінат».

Тут выдатны Палац культуры, на базе якога створаны сацыяльна-культурны комплекс. Але, перш чым падрабязна расказаць пра яго, нам хацелася б зрабіць невялікі экскурс у недалёкае мінулае гаспадаркі. Аднаму з нас гадоў з дванаццаць-пятнаццаць назад па журналісцкіх абавязках даводзілася вельмі часта бываць у гэтых мясцінах. Тады тут было некалькі невялікіх калгасаў з вельмі слабай эканомікай. Ва ўсіх іх, разам узятых, можна было на пальцах пералічыць мураваныя будынкі. Ды і адкуль ім было ўзяцца, калі «сядзелі» тыя гаспадаркі заўсёды без грошай. Ураджай? Збожжавых — 8—9, бульбы — 50—60 цэнтнераў з гектара.

Усё гэта ўспомнілася, калі госці слухалі выступленне дырэктара саўгаса Фелікса Антонавіча Брыкета. Саўгас створаны на месцы тых маламоцных калгасаў. Але справа, вядома, не ў гэтым, справа ў новым стылі кіраўніцтва, у рэзкім павышэнні эфектыўнасці земляробства і жыллагадоўлі. Сённяшнія паказчыкі і па ўраджайнасці, і па прадуктыўнасці жыллагадоўлі, па грашовым даходзе пераўзышлі тыя ў пяць-шэсць разоў.

Вось на такім падмурку (цэнтральная сядзіба саўгаса — шматпавярховы агра-

гарадок) і развіваюць тут культуру. А цяпер — пра сам комплекс. Чаму да «культурны» дададзена яшчэ слова «сацыяльны»? Таму, што, акрамя ўстаноў, якія лічацца традыцыйна культурнымі — Дома культуры, бібліятэкі, кінаўстаноўкі, музея, — сюды ўваходзяць і гандлёвы цэнтр, і школа, і навукова-даследчы інстытут ветэрынарыі, і таварыства «Веды», «Ураджай» і г. д.

Што гэта дае? Аб'яднанне духоўных і матэрыяльных рэсурсаў. Грамадскі арганізацыйны савет, у які ўваходзяць 12 чалавек, праз свае камісіі каардынуе работу ва ўсіх звеннях. Напрыклад, у інстытуце ёсць добрая глядзельная зале на 150 месцаў, якая, калі можна так сказаць, уключана ў патэнцыял комплексу. Значыць, ёю могуць карыстацца ўсе астатнія члены комплексу. У сваю чаргу інстытут можа разлічваць на дапамогу, скажам, сваёй мастацкай самадзейнасці з боку спецыялістаў Дома культуры. Ці напрыклад, таварыства «Веды» можа цяпер праводзіць свае мерапрыемствы ў саўгасным музеі народнай славы — адным з лепшых на Міншчыне (ён заслугуе асобнага вялікага расказу, што мы і зробім у адным з наступных нумароў).

Гэта толькі некалькі варыянтаў узаемаадносін, калі можна так сказаць — узаемавыручкі членаў комплексу. Такіх варыянтаў мноства і ўсе яны даюць дадатковыя магчымасці для ўзабагачэння зместу работы з людзьмі, арганізацыі іх адпачынку, больш поўнага задавальнення рознабаковых інтарэсаў насельніцтва з улікам яго сацыяльна-духоўных запатрабаванняў.

Відаць, галоўнае ў гэтай новай справе — дакладная арганізацыя, умненне трымаць руку на пульсе часу. У гэтым удзельнікі семінара ўпэўніліся ў калгасе імя Гастэлы Мінскага раёна, дзе таксама створаны і паспяхова функцыянуе сацыяльна-культурны комплекс. У яго ўваходзіць 18 устаноў і грамадскіх арганізацый. Для кіраўніцтва комплексам створаны грамадскі каардынацыйны цэнтр, які выбірае бюро савета з 9 чалавек.

На другім паверсе гасцэлаўскага Палаца культуры ў прасторным калідоры вывешаны каляровыя слайды, падсвечаныя электрычнымі лямпачкамі. На слайдах адлюстраваны здабыткі калгаса ў культурным будаўніцтве: калектывы мастацкай самадзейнасці, гурткі і клубы па інтарэсах, у якіх увогуле займаецца больш як паўтары тысячы чалавек, святыя песні і праводзін зімы, заняткі ў музычнай школе, якой споўнілася 25 гадоў, будні калгасных спартсменаў.

Калгас запрасіў на работу шэсць спецыялістаў па розных жанрах мастацтва і дае ім не толькі зарплату, але і кватэры.

Тут, у гасцэлаўцаў, і сышліся ўсе маршруты семінара — вельмі цікавага, павучальнага і, дарэчы, выдатна арганізаванага. Як мы паведамылі ўжо, з падагульняючым дакладам выступіў сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, які дакладна сфармуляваў задачы, што стаяць перад работнікамі культуры.

У заключэнне адбыўся вялікі святочны канцэрт, у якім прынялі ўдзел калектывы мастацкай самадзейнасці сацыяльна-культурнага комплексу калгаса імя Гастэлы.

**М. ЗАМСКІ,
Л. КРУШЫНСКАЯ,
спецкарэспандэнты «Літаратуры і мастацтва».**

У музеі саўгаса «Індустрыя» Пухавіцкага раёна.

ШЧЫРАСЦЬ

Да юбілею
Раісы
Кудрэвіч

Хто любіць паглыбляцца ў таямніцы жывапісу, асэнсоўваць, якімі чарадзейнымі шляхамі трапяткая красамоўнасць прыроды ці аблічча чалавечага ператвараецца ў красамоўнасць звычайных фарбаў на звычайным палатне, той абавязкова знойдзе сярод мноства жывапісных палотнаў работы Раісы Уладзіміраўны Кудрэвіч. І ў большасці выпадкаў атрымае стымул для перажывання не павярхоўнага, для роздому не кароткатэрміновага. Адчуе ўнутраную неабходнасць сустрэцца з гэтымі работамі яшчэ і яшчэ.

Скажу адразу: на мой погляд, ёсць у Раісы Кудрэвіч работы, якія, мабыць, з'явіліся быццам «у абыход» яе творчай індывідуальнасці. І ў такіх работах засмучае, бывае, і ненатуральнасць, калі так можна сказаць, мастакоўскага кампазіцыйнага мыслення, і пэўная «неабгрунтаванасць» палітры. Аднак не гэта сёння прадмет роздому — не тыя работы, дзе на розных прычынах мастакоўскай пошук узаемнага разумення з гледачом застаецца не да канца рэалізаваны. І ўрэшце, вось гэтка «недарэалізаванасць» задумаюцца знаёма кожнаму майстру.

Куды больш істотна ўсвядоміць, чаму Раіса Кудрэвіч — майстар. Адметны. Непраўторны. Паслядоўны. Апошнія асабліва важна. Бо ў паслядоўнасці сваёй гэта майстар, чыё мастацтва развіваецца, паспяхова вырашае няпростыя часам унутраныя супярэчнасці сваёй

эвалюцыі. І яшчэ вельмі важна падкрэсліць, што гэты майстар працуе ў тым рэчышчы традыцый айчыннага мастацтва, дзе прычыновыя ўнутраныя зрухі ў асэнсаванні зменлівай рэчаіснасці не настолькі відавочныя для павярхоўнага вока, як, скажам, у работах «дэкларатыўна наватарскага» плана, якія ўжо самімі, так сказаць, «паверхневымі» прыкметамі спыняюць увагу гледача. Тым не менш, работы Раісы Кудрэвіч вытрымліваюць самыя разнастайныя выпрабаванні. Яны вытрымліваюць выпрабаванне суседства са значна больш эфектыўнымі ў многіх адносінах работамі. І яны вытрымліваюць выпрабаванне часам. Амаль сорак гадоў, рэгулярна з'яўляючыся на выстаўках, работы гэтага майстра маюць трывалае, акрэсленае месца ў такім багатым і разнастайным жывапісе сённяшняй Савецкай Беларусі.

Мне пашчасціла глядзець у майстэрні мастачкі мноства тых яе работ, што звычайна трапляюць толькі на выстаўкі персанальныя, — зюдаў, эскізаў, замалёвак, манатыпій, падрыхтоўчых малюнкаў, лістоў з рабочых дарожных бланкатаў. Якраз суаднесце гэтай «кухні» жывапісу з тым, што бачым затым на выстаўках, памалю праясніць некаторыя «загадкі» творчай індывідуальнасці жывапісца Раісы Кудрэвіч.

Раіса Уладзіміраўна, на мой погляд, валодае не такім ужо частым талентам абвостранага

перажывання колеру пры непасрэдным сутыкненні з маляўнічасцю натуры. Талентам абвостранага перажывання каларыту. І ў першую чаргу — хуткаплынных, вокаментных зрухаў у тым багатым каларыстычным мелодый, на якія так шчодрая родная прырода. Мабыць, не апошняю ролю адыграла ў шліфаванні гэтай здольнасці «адточванне вока» пад наглядом такога чулага пейзажыста, якім быў яе бацька — Уладзімір Мікалаевіч Кудрэвіч.

Мабыць, спрыялі развіццю яе «каларыстычнай культуры» такія знаўцы таямніц каларыту, як Аркадзь Астаповіч (так, графік, але знаўца тонкіх нюансавак чорнага і белага!), Фёдар Фогт, Іван Ахрэмчык, Леў Лейтман. Вось якраз прыгаданая вышэй «неабгрунтаванасць» палітры з'яўляецца часам у работах Раісы Кудрэвіч, мабыць, тады, калі, працуючы над карцінай, яна чамусьці быццам знарок адмаўляецца ад свайго натуральнага «каларыстычнага голасу». Аднак, на шчасце, гэта здараецца не часта.

І якое ж свята для вачэй і для сэрца яе «Беларускія прыпеўкі»!.. А «Першая рэпетыцыя»!.. А «Майскі дожджык»!.. (Праўда, можа, у апошнім з названых палотнаў не ва ўсім ашчадна карыстаецца жывапісец бяліламі, аднак усё ж гэтае палатно становіцца ў лік лепшых са створаных Раісай Кудрэвіч і натуральнасцю выказанага пачуцця, і святочнай значнасцю глыбока перажытага

будзённага матыву жыцця). Першыя ж два з названых тут трох палотнаў — сапраўды класіка жывапісу Савецкай Беларусі.

Параўнальна нядаўна на адной з рэспубліканскіх акварэльных выставак давялося пазнаёміцца з напісаным Раісай Кудрэвіч партрэтам старой жанчыны. Простая работа!.. І столькі ў ёй выказана пачуцця, столькі праўды пра чалавека! І калі на падставе такіх карцін, як «Беларускія прыпеўкі» або «Першая рэпетыцыя», часам зазначаюць, што Раіса Кудрэвіч умее жанравы жывапіс напоўніць важнымі грамадскімі матывамі, дык на падставе прыгаданага акварэльнага партрэта можна сказаць: майстар умее «прыватнаму» акварэльнаму назіранню над жыццём надаць эпічнае гучанне. Ва ўсім абліччы гэтай працоўнай жанчыны, ва ўсёй яе постанцы, напісанай шырока, быццам некалькімі ўсяго ўзмахамі пэндзля, у яе позірку, у яе вуснах, у яе руках — столькі працываства запаветнага пра жыццё, пра сэнс жыцця, пра самае істотнае ў гэтым «свецце людзей»!

І ў прыгаданых карцінах, і ў гэтым акварэльным лісце, мабыць, і выявілася тая абвостраная «каларыстычная культура», якая абагульніла ўсё — і рацыянальнае, і эмацыянальнае, і знешняе разумовае ў мастакоўскай працы, і ўнутрана інтуітыўнае ў ёй.

Раіса Кудрэвіч — паэт. «Праза» не надта ёй даецца. Але затое, паглыбляючыся ў свет яе паэзіі, столькі адкрываеш глыбокага, столькі радуешся першаадкрыццям!

Так, першаадкрыццям!.. Бо хіба не першаадкрыццё, напрыклад, той угляджаны ў чалавеку асэнсаваны позірк у свой унутраны свет, які і з'яўляецца, на сутнасці, тонка нюансаванай тэмай партрэта звычайнай дзяўчыны Людзі!.. Варта паглыбляцца ў свет пейзажаў, створаных Раісай Кудрэвіч, каб пераканацца, колькі там значных мастакоўскіх першаадкрыццяў — і ў перадачы стану прыроды, і ў перадачы стану душы чалавечай, якая перажывае прыроду!.. А яе наюрморты!.. Многія з іх — сапраўды «тэматычныя»!.. А колькі першаадкрыццяў у эпідах

хочь бы да той жа «Першая рэпетыцыя»! У роздумах пра творчасць Раісы Кудрэвіч многія вылучаюць на першы план яе рамантычнае светаўспрыманне. Можа быць, гэта і так. Ва ўсякім разе, калі не надта паглыбляцца ў свет яе карцін, партрэтаў, пейзажаў, наюрмортаў. Але калі паглыбляцца, то варта звярнуць увагу на нейкія іншыя эмацыянальныя пласты, якія працываства над знешняе рамантызмам. Праўда, ноткі драматызму часцей сустракаюцца ў работах, выкананых разам з Адольфам Гугелем (мы тут пакідаем іх па-за межамі нашага роздому, таму што гэта паграбуе асобнай гаворкі). І ўсё ж прыгадаем адну з ранніх работ майстра — карціну «Пушкін у Міхайлаўскім». Услед за тлумачэннямі самой мастачкі некаторыя даследчыкі абмяжоўваюцца счываннем, так сказаць, паверхневага пласту гэтага твора — указваюць на момант будзённага паэзіі як на «прадмет адлюстравання» ў палатне. Канечне, гэты пласт працываства. Аднак не ён адзін. Прыгледзіцеся да пушкінскага аблічча ў гэтай карціне. Пагадзіцеся, што тут выказана значна больш, чым тое, што працываства пры першым позірку. Тут і пушкінская роспач, і самапаглыбленасць, звязаная зусім, неабавязкова з «нарадженнем паэзіі». Тут няма штучнага прыўзнявання паэта, што было так характэрна для жывапісу, калі карціна пісалася. Тут — жывы чалавек.

Мне пасуе назіранне Заіра Азгура, выказанае з прычыны творчасці Раісы Кудрэвіч: «Бадай, кожны пагодзіцца, што перадаваць фарбамі цішыню — мастацтва не з лёгкіх».

Да сказанага застаецца дадаць: у Раісы Кудрэвіч за перададзенай фарбамі цішыняй — надзвычайная шчырасць разнастайных і глыбокіх пачуццяў, тонка нюансаваных эмацыянальных мелодый. Падкрэслію: мелодый, народжаных нашым часам і нашым жыццём. А што, ўрэшце, можа быць больш высакародным для мастака, чым спасцігненне свайго часу і жыцця народнага?!. Раіса Кудрэвіч спасцігае ўсё гэта і выказвае ў сваіх творах шчыра, шчодро, пераканальна.

Уладзімір БОЙКА.

ПАДГОР'Е

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8).

якога-небудзь самага заслужанага тэатральнага прэм'ера. А не здолеў...

— Вось гэтакія мы з'явіліся да вас, Мікіта Іванавіч, — змучаная хваробай мужа і дарогай, ледзь стрымліваючы слёзы, адказала за Дробыша жонка. Яна падтрымлівала яго пад руку.

— Давай, брат Аляксеі, распранайся, сядзі і выкладвай усё па парадку, — загадаў Мікіта Іванавіч Дробышу, сам аднак мала спадзеючыся пачуць ад яго нешта такое, што б вельмі абнадзейвала і за што можна было б учыніцца, каб уратаваць старога сябра.

Ён так і сказаў яму ў думках: «Баюся, браце Алёша, што спазніліся мы...» А ўголас, з прысутнай многім, асабліва прызнаным дактарам іранічна грубаватай манерай, звярнуўся да жонкі Дробыша:

— А вы, Зоя Амосаўна, як вы там пад ценем пальмаў квітнееце?

— Ой, не ўспамінайце мне пра тыя пальмы, Мікіта Іванавіч... — не стрымалася, заплакала жонка, як малому дзіцяці, памагаючы Дробышу распрануцца, — мо каб не яны, то нічога гэтага і не было б... Гэтага нямачасца...

Ёй і сапраўды ад тых пальмаў цяпер хацелася крыкам крычаць. Яна ж так працівілася гэтаму іх пераезду! Пакідаць такі горад... Такую кватэру — у самым цэнтры, на трэцім паверсе — дырэктарскую... І ехаць некуды за сьвет — ад дзяцей і ўнукаў, жыццё сярод чужых і незнаёмых людзей, якія ні яны табе сярод чужых і незнаёмых людзей, якія ні яны табе патрэбны, ні ты ім... Колькі яна сварылася з ім, і плакала, і пагражала, што не паедзе. Ды як бы яна не паехала? І што б яна рабіла, застаўшыся адна, усё жыццё пражыўшы за ім, як за каменнай сцяною? Усё жыццё яна ведала адно: куды іголка — туды і нітка... Але такая іголка і такое жыццё яе задавальняла... Нават калі яна здагадалася ці нават пэўна ведала, што іголка адвіхнула ўбок. А здаралася гэ-

та не раз і не два... Таму і ў гэту дарогу яна пусцілася за ім, толькі па-жаночы напалохаўшы сязямі і сваркаю. Але яе палоханне спыніць яго ўжо было не здольна. І нішто ўжо не здольна было тады спыніць яго і ўтрымаць тут. Тады яму здавалася толькі адно: каб жыць, ён павінен як мага хутчэй з'ехаць адсюль.

Змучыўшы Дробыша і сам змучыўшыся, хоць збоку глядзячы нішто гэтага і не заўважыў бы, Мікіта Іванавіч кінуў хутчэй Зой Амосаўне, чым самому Дробышу:

— Можна апранацца.

І на нейкі момант, пакуль Зоя Амосаўна заступіла Дробыша, памагаючы яму апранацца, адварнуўся да акна. Аднак, добра ведаючы, што маўчанне можа быць красамоўней за самыя пераканаўчыя словы, як быццам і не было гэтага пакутлівага агляду, як быццам Дробыш і не ляцеў да яго за пэўтары тысячы кіламетраў, лёгка, усё роўна як бы так, між іншым (як толькі ўмеюць спрактыкаваныя дактары), Мікіта Іванавіч звярнуўся да Дробыша:

— Значыць, мы вось як зробім з табою, Алёша... Падбяру я табе добрых хаўруснікаў і паляжыш ты ў мяне...

— Колькі? — спытаў Дробыш. Яго таксама не так ужо лёгка было ашукаць. Не той быў выпадак, каб клапаціцца пра хаўруснікаў.

— А я што па-твойму — бог усемагутны, каб вась так табе адразу, з самалёта, і выдаць! Тыдзень паляжыш — і будзеш здароў! — няўлоўна перайшоў у другую танальнасць Мікіта Іванавіч (таксама вопыт!) — Не выключана, а хутчэй за ўсё, што так яно і будзе — і на маім сталым паляжыш (абодвум было добра зразумела, на якім сталым давадзецца паляжаць Дробышу). Табе ж гэта не ў навіну, калі трапляеш да мяне...

— Давай хаўруснікаў... — абьякава махнуў рукою Дробыш.

Мікіта Іванавіч зняў тэлефонную трубку, выклікаў ардынатарскую хірургію.

— Доктара Каралёву! Тамара Барысаўна, прашу да мяне.

І пакуль чакалі доктара Каралёву, скардзіўся на

жыццё. Кара мець дачок! Дачка... Адзіная. Пайшла замуж і, не пражыўшы з мужам і года, развалілася. Бацька, падалася ў навуку! Паехала ў Маскву, у аспірантуру... А якому мужыку патрэбна жонка вучоная? З мужыка даволі жонкі! Каб вечарам не валілася ў пасцель ад сваіх адказных спраў трупам, каб была добрая гаспадыня, каб як след пынёла дом і раджала дзяцей...

Уся гэтая гаворка была толькі тактыка, толькі прафесійны навык, гульня. Усе гэта добра разумелі: і сам Мікіта Іванавіч, і Зоя Амосаўна. Разумеў гэта і Дробыш. І ў той жа час гэта была святая хлусня — «ложь во спасение»...

У дзверы пастукалі, і зайшла доктар Каралёва. — Тамара Барысаўна, Аляксеі Міхайлавіч — мой друг. Прашу вас узяць яго да сябе. Добра было б, у трэцюю палату, — прыкметна мякчэй, чым гаварыў звычайна, звярнуўся да Каралёвай Мікіта Іванавіч.

Тамара Барысаўна перавала позірк на Дробыша. — У трэцюю не... У сёмай цяпер спакойней, Мікіта Іванавіч.

— Давайце ў сёмую.

Устаючы з крэсла і гэтым самым даючы ўсім зразумець, што жыццё і справы не стаяць на месцы, Мікіта Іванавіч напамніў Каралёвай:

— А вы, міленькая, не занеслі мне на подпіс справаздачу за мінулы месяц.

— Я не паспела, Мікіта Іванавіч, прабачце... — гораца ўспыхнула ўсім тварам Каралёва. — Учора цэлы дзень змарнавала ў дэпутацкай камісіі...

— Як гэта «змарнавала ў дэпутацкай камісіі»? Савецкая ўлада — і на табе — «змарнавала!» — яму, адчувалася, нават дакараць яе было прыемна.

— У мяне ўсё гатова, Мікіта Іванавіч. Мы толькі з Аляксеем Іванавічам уладкуемся, і я прынясу вам на подпіс. Хадзем, Аляксеі Іванавіч.

Каралёва мякка ўзяла Дробыша пад руку і прапусціла яго перад сабой. Дробыш на момант затрымаўся ў дзвярах.

— Тамара Барысаўна, праз паўгадзіны — каб справаздача была ў мяне! — Мікіта Іванавіч павярнуўся да свайго стала.

ПА ТРАДЫЦЫІ вялікім аглядам-конкурсам завяршыўся для беларускага кіно 1978 год. Цяпер, калі прагледжана 13 мастацкіх фільмаў, 24 дакументальныя і 3 мультыплікацыйныя, можна падводзіць вынікі. Што вызначае «твар» гэтага года? Што найбольш характэрна для кінастужак, створаных на «Беларусьфільме»?

Беларускае кіно імкнецца чуіна ўлоўліваць пульс жыцця рэспублікі, краіны. У кінатворах, пачынаючы з 1978 годам, адлюстраваны найбольш важныя падзеі з жыцця нашага народа. Мінуты год — гэта год юбілейны. Але юбілей — гэта не толькі святы, юбілей даюць магчымасць азірнуцца на пройдзены шлях і з яго дыстанцыі нанова асэнсаваць гістарычны лёс рэспублікі, усёй краіны. У дакументальных стужках, паказаных на аглядзе, гэта зроблена аперацыйна, рэпартажна, панарамна. У мастацкіх фільмах тэма ўзята больш буйным маштабам, праз успрыманне мастака, у вобразным пераламленні. І той, і другі метады даюць даволі цэласную карціну сённяшняга беларускага кіно, — карціну, не заўсёды і не ва ўсім пераканаўчую па ўзроўні прафесійнага майстэрства, мастацкага мыслення, але праўдзівую ў сваіх зыходных момантах. Моманты ж гэтыя такія: арыентацыя на адлюстраванне гераічных старонак мінулага беларускага народа і асэнсаванне вялікіх сацыяльных і маральных працэсаў, якія адбываюцца ў нашым грамадстве сёння. Прайдзены год дае падставы гаварыць не столькі пра ўдачы, колькі пра праблемы, якія ў асноўным выражаюць агульны стан сённяшняга кінапрацэсу. Напрыклад, аб праблемах сцэнарыя, аб праблемах рэжысуры. І паўстаюць гэтыя праблемы на гэты раз, бадай, больш востра, чым у мінулыя гады, бо лавысіўся сярэдні ўзровень фільмаў, узраслі патрабаванні глядачоў.

Журы конкурсу адзначыла ў сваім рашэнні зніжэнне ўзроўню рэжысуры, асабліва прыкметнае на фоне дасягненняў 1977 года. Становіцца, на мой погляд, цесна звязана

з вострай сцэнарнай праблемай на кінастудыі і з праблемай прафесійнай падрыхтоўкі кінарэжысёраў. Магчыма, ёсць і іншыя прычыны, але галоўнае — праблема гэтыя паранейшаму застаюцца на парадку дня ў беларускім кіно. Як пазбегнуць прыкметнага разрыву паміж тэматыкай твораў і яе ўвасабленнем на экране, паміж сцэнарыем і рэжысёрскім працываннем яго, паміж драматургіяй і пластычным рашэннем фільма? Пра гэта, дарэчы, ішла размова на апошнім пленуме Саюза кінематографістаў БССР. І тут хочацца зазначыць, што вучыцца

работа над буйным кінематографічным палатном — шматсерыйным тэлефільмам «Час выбраў нас» (аўтары сцэнарыя А. Петрашкевіч, У. Халіп, рэжысёр М. Пташук, апэратары Ю. Марухін, В. Нікалаеў, мастакі Я. Ігнацьеў, У. Дзяменцьеў). За распрацоўку тэмы гераізму моладзі ў Вялікай Айчыннай вайне творчы калектыў гэтага фільма ўзнагароджаны спецыяльным дыпломам. У фільме «Час выбраў нас» адлюстравана станаўленне юных герояў, іх «блуканне па пакутах». Асабісты лёс іх неадлучны ад трагічнага лёсу беларускага наро-

лучны ад лёсаў сяброў і палечнікаў. Аўтары фільма ствараюць рамантычны вобраз, прыўзняты над рэальнасцю, пазбаўлены прыземленасці і бытавой пэўнасці, як, скажам, дзед Мядфодзі (Я. Лебедзеў) — гэты беларускі дзед Шчукар... Іван Варанецкі ўвасабляе тое лепшае, што ёсць у нацыянальным характары, у маладым чалавеку саракавых гадоў. Іван — герой-сімвал, вобраз якога пэчынае недзе да сярэдзіны фільма жыць і развівацца па сваіх законах, не заўсёды суладных з воляю рэжысёра. Не выпадкова найбольш удалы ў фільме эпізоды ў канцлагеры і ў

асабліва добры Федзька (Валодзя Станкевіч), — не выратоўвае карціну ад павучальнасці, дыдактыкі, схематычнасці драматургічных хатоў. Работа з дзецьмі ў кіно асабліва складаная, яна вымагае рэжысёрскага майстэрства высокага класа. На жаль, стваральнікам фільма не ўдалося пазбегнуць хібаў, сам па сабе цікавы матэрыял слаба арганізаваны, рэжысёр не знайшоў вобразнага вырашэння тэмы на экране, не адчуў жанравых асаблівасцей матэрыялу.

Большасць з фільмаў 1978 года — пра сучаснасць. І гэта радасна. Майстры беларускага кіно даследуюць самыя разнастайныя праблемы: НТР і асба, праблемы сучаснай вёскі і маральных праблем.

Найбольш сур'ёзныя работы, прысвечаныя сучаснай тэматыцы, — фільмы «Абочына» і «Расклад на паслязўтра». Стваральнікі гэтых карцін у многім былі першаадкрывальнікамі ў даследаванні складаных, не прыдатных для павярхоўнага апісання з'яў. В. Нікіфару ўзяўся ў сваім фільме за цяжкую задачу — паказаць бездухоўнасць мяшчанства, знішчэнне духоўных каштоўнасцей, спустошанасць чалавечамешчаніна, яго адзіноцтва. Рэжысёр узяў праблему вострую, палемічна афарбаваную. У шэрагу сваіх фільмаў ён так або інакш закранаў гэтую праблему. Тут жа ён прама гаворыць пра спустошальную сілу мяшчанства, якой здольны супрацьстаяць толькі маральна загартаваныя натуры. У вобразе Валовіча (У. Самойлаў) мешчанін паўстае ў своеасаблівым асяветленні. Характар гэты не просты. У тым і справа, што мешчанін шматлікі. Ён можа быць добрым работнікам на вытворчасці і добрым сем'янінам, а духоўнага кантакта з людзьмі ў яго няма. Складаны, неадзначны вобраз стварае У. Самойлаў. А вось яго антаганісты — значна слабейшыя, бляднейшыя. Па сутнасці, яны мала што могуць супрацьпаставіць жыццёвай пазіцыі Валовіча. І рэжысёр, разумеючы, што падобныя канфлікты ў жыцці далёка не заўсёды вырашаюцца проста, пакідае свайму маладому герою Лёньку (А. Жыгар) магчымасць даказаць сваім далейшым жыццём вернасць сваім прынцыпам, але гэта ўжо — за кадрам. Паколькі поле даследавання аўтара фільма — сфера духоўная, сфера асабістага жыцця герояў, метады паказу ўнутранага краху мешчаніна вымагалі асаблівай тонкасці і нелавых рашэнняў, што, на жаль, не заўсёды ўдаецца ў «Абочыне». Пакуль герой сярод рэчавага свету, ён у сваёй «стыхіі», тут ёсць і дакладнасць акцёрскай ігры, і вастрыня дэталей, але як толькі прыходзіць час паказаць праз вобраз складаны душэўны рух, стан, не-не ды і з'яўляецца нейкі націск, прасталінейнасць, прыкметны і ў выяўленчым вырашэнні, і ў музыцы гэтага ў цэлым неардынарнага фільма.

Фільм «Расклад на паслязўтра» (аўтар сцэнарыя Н. Фаміна, рэжысёр І. Дабралюбаў, апэратар Г. Масальскі, мастак В. Назараў) як бы пераносіць нас у дзень заўтрашняга: эксперыментальнае навучанне. І Дабралюбава даўно цікавіць тэма станаўлення падлетка. У сваім фільме-роздуме ён з дапамогай дакументальнай стылістыкі імкнецца закрануць праблемы, якія ўжо сёння стаяць перад педагогікай. У гэтай сучаснай школе ўсе вучні рыхтуюцца стаць фізікамі, матэматыкамі... А якімі людзьмі яны будуць, — вось пра што мільволі хочацца спытацца. Ці не выкраслены ў іх з раскладу ўрок маральнасці, ці не ігнаруюцца ён, як «непатрэбная» літаратура? Фільм дае магчымасць зазірнуць у школыны клас недалёкай будучыні, убачыць дзяцей разумных, дасведчаных, але — ці

(Працяг на стар. 14).

Кінагод-78

ца кінематографістам даводзіцца літаральна «на маршы», таму што час не стаіць на месцы, настойліва патрабуе брацтва менавіта за гэтыя, а не за іншыя тэмы, вырашаць іх на новым якасным узроўні, дае ў рукі матэрыял, з якім кіно раней не сутыкалася і які ўжо не можа быць вобразна асэнсаваны з дапамогай старых прыёмаў. І мае рацыю мастак, які бярэ на сябе смеласць быць першым, але тройчы мае рацыю і глядач, які строга пытае з яго за няўдачу.

І УСЁ Ж ТАКІ РЭЖЫСУРА...

Традыцыйна беларускі кінематограф распрацоўвае гісторыка-рэвалюцыйную тэму. Менавіта на шляху мастацкага асэнсавання гістарычнага шляху рэспублікі, маральнага (паруску «нравственнага») станаўлення савецкага чалавека створаны найбольш значныя творы беларускага кінематографа. Зноў і зноў звяртаюцца кінематографісты да тэмы народнага подзвігу.

У 1978 годзе была завершана

да ў гады акупацыі. Стваральнікі фільма не баяцца правесці Івана Варанецкага і яго сяброў праз самыя жорсткія выпрабаванні. А разам з гэтай цэнтральнай лініяй у фільме і яшчэ нямала лёсаў многіх безыменных ахвяр і герояў вайны. Аўтары фільма разгортваюць перад глядачом карціну народнага гора і народнай мужнасці. Яны нібы хочучы тысячы асабістых лёсаў зліць у адзін і расказаць пра бесмяротны подзвіг рэспублікі-партызанкі, пра тых, чыё юнацтва супала з агнявымі гадамі.

Кінематографічнае «пісьмо» гэтага фільма няроўнае. Часам «дыханне» кінаапаздання збіваецца, пераходзіць на скорарыворку, часам неапраўдана зацягваецца. Фільм пачынаецца ў жанры прыгодніка кінатвора. Тут ёсць і нечаканыя павароты сюжэта, і імклівае развіццё дзеяння; насычаны, актыўны выяўленчы рад, характары герояў акрэсліваюцца малюнічымі мазкамі. Але паступова стылістыка фільма пачынае мяняцца. Фільм ствараецца доўга, і па меры работы над ім прыгодніцкі жанр са ступіў месца эпічнаму. Гэта і зразумела — сур'ёзнасць матэрыялу вымагала больш глыбокага, маштабнага асэнсавання, нават больш стрыманага выяўленчага рашэння. Але гэта ж і адбілася на цэласнасці фільма, якая нярэдка парушалася. Матэрыял, пакладзены ў аснову фільма, — унікальны па сваёй эмацыянальнасці і падзейнай насычанасці — проста-такі «ўзрывае» знутры даволі схематычны сюжэтны канструкцы. І рэжысура часта аказваецца не ў стане ўціснуць у рамках звычайных пастановачных прыёмаў гэты багацейшы матэрыял, пра патэнцыяльныя рэсурсы якога мы можам толькі здагадвацца. Адсюль і ўрыўкавы, фрагментарнасць кінаапаздання, нераспрацаванасць псіхалагічных партрэтаў дзейных асоб, за выключэннем цэнтральнага героя Івана Варанецкага і такой каларытнай фігуры, як дзед Мядфодзі.

Вобраз Івана Варанецкага (Я. Герасімаў) — пэўная ўдача карціны. Мы сочым, як ён узбагачаецца новымі фарбамі, абертанамі. Гэты вобраз мае перспектыву развіцця, і акцёр у цэлым рэалізуе магчымасці, закладзеныя ў драматургіі. Іван Варанецкі становіцца на нашых вачах, нам цікава ведаць усё пра гэтага ўчарашняга школьніка, жорстка кінутага ў вяр вайны, хлопца, які знайшоў у сабе сілу ад разгубленасці, праз партызанскую школу жыцця, прыйсці да вышэйшага праяўлення духу — маральнага паядынку з разумным і карварным ворагам. Цікавы і ў той жа час тыповы чалавечы лёс Івана Варанецкага, неад-

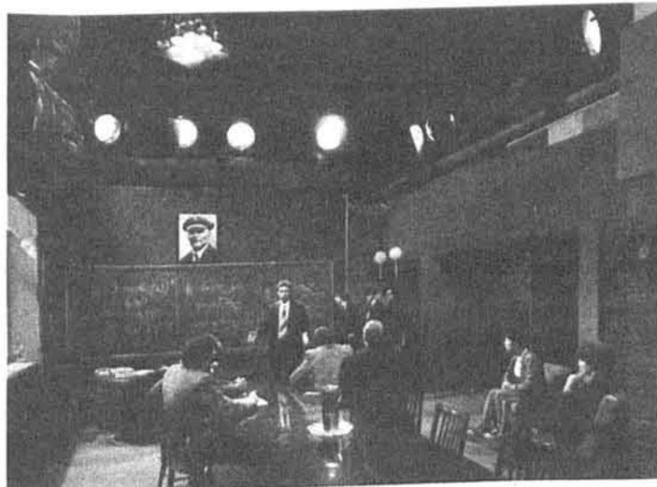
мінскай турме, калі герой у неверагодна складаных умовах становіцца пераможцам. Калі ён, зліваючыся з іншымі, усё ж такі вылучаецца сваёй асаблівай цэласнасцю і пераканаўчасцю. Калі ў вобразе праяўляюцца рысы надсабовыя і ўсё апазданне пачынае набываць алегарычную, эпічную афарбоўку, якая найбольш, на мой погляд, адпавядае тэме і жанру ўсяго тэлефільма.

Праблема адпаведнасці жанравай, драматургічнай і выяўленчай стылістыкі не раз паўстае пры аналізе беларускіх фільмаў-78. Вырашаць жа гэтую праблему накіравана рэжысуры. Чаму, напрыклад, не такі глыбокі па думцы, не надта багаты на мастацкія адкрыцці фільм «Пагаворым, брат» (аўтары сцэнарыя Г. Кушнірэнка, А. Іваноў, Ю. Чулюкін, рэжысёр Ю. Чулюкін, апэратары В. Макараў, В. Захарчук, мастак В. Кубараў), у рэжысёрскіх адносінах аказаўся ўсё ж мацнейшы за тыя творы года, што нясуць больш багаты змест і больш глыбокую праблематыку, як, напрыклад, «Абочына» або «Расклад на паслязўтра»? Аднак, відаць, ляжыць у плоскасці праблем прафесійнага майстэрства, хутчэй нават рамяства. Так, таго самага рамяства, якое своечасова стрымлівае рэжысёра, а калі трэба — і заахочвае. «Пагаворым, брат» вытрыманы ў традыцыях добрага старога прыгодніка-кага фільма, дзе герой непрыступны для кулі, дзе ворагі ўсё ж такі крыху дурнейшыя, дзе за бітвай ідзе каханне, а потым зноў — змаганне, дзе герой перамагае не сілай, а хітрасцю, кемлівасцю, дзе няма паўтонаў, а ўсё з вялікай літарай: Смерць, Каханне, Дружба, Здрадніцтва... Дзе ў выразных граніцах амплуа акцёры адчуваюць сябе свабодна, цалкам выяўляючы свае здольнасці. З задавальненнем (іншае слова і не падбярэш) іграе чырвонага партызана, ліхога Міцьку артыст Ю. Грыгор'еў, і глядачам, асабліва юным, таксама лёгка і добра з такім героем. І музыка ў фільме (А. Градскі), можа, і не такая ўжо арыгінальная, але добра кладзецца на жанравую тканіну фільма. Гэты фільм на аглядзе-конкурсе атрымаў дыплом за лепшую рэжысуру.

Падобныя задачы стаялі перад стваральнікамі тэлефільма «Побач з камісарам» (аўтар сцэнарыя В. Ганчарова, рэжысёр А. Чакмянёў, апэратар І. Рамішэўскі, мастак У. Чарнышоў). Расказ пра станаўленне Савецкай улады ў беларускай вёсцы, які дадзены праз успрыманне дзяцей і ўвесь пранізаны наіўным, дзіцячым поглядам на падзеі, атрымаўся не зусім пераканаўчым. Абаяльнасць дзяцей, якія здымаліся ў фільме

Кадр з фільма «Час выбраў нас».

Рабочы момант здымак кінафільма «Расклад на паслязўтра».

«ГЭТА—САПРАЎДНЫ ЦЫРК!»

Эквілібрыст на шпульках А. Пасечнік.

Чацвёртая, заключная праграма сезона Мінскага дзяржаўнага цырка мае даволі гучную назву: «Цырк сёння». Ці значыць гэта, што ўключаныя ў яе нумары — вышэйшыя дасягненні сучаснай арэны, лепшыя набыткі савецкага цырка?

Першае, на што зверне ўвагу нават не вельмі дасведчаны ў цыркавым мастацтве аматар, — вобразнае вырашэнне большасці нумароў новай праграмы, вынаходлівасць нават у тых жанрах, за якімі — даўня і трывалая традыцыя. Труні, самыя бліскучыя, існуюць не самі па сабе, а як неабходныя кампаненты для стварэння артыстамі вобраза смелага, дужага, спрытнага чалавека. Толькі якім бы майстрам ні быў выканаўца, які б грандыёзныя труні ні дэманстравалі ён на манежы, яны застаюцца проста дэманстрацыяй, калі ўвесь нумар не будзе ад пачатку да канца выстраены рэжысёрам. Калі не атрымаецца адзіны і змястоўны маленькі спектакль, галоўнай дзейнай асобай якога будзе не трук, а яго выканаўца — чалавек.

Пра ўсё гэта думаеш, назіраючы нумар гімнастаў на рамянях братаў Панцялеянаў. Між іншым, «назіральнік» слова тут не зусім дакладнае. Мы жывём, хвалюем, суперажываем разам з героямі гэтага фантастычнага, небывалага па сваім эмацыянальным уздзеянні нумара. Найслабейшыя труні, эфектныя касцюмы, удала падабраныя святло і музыка, артыстызм і абаліяне саміх выканаўцаў — усё гэта настолькі злітае, арганічна, што, здаецца, знікне з нумара хоць адна, самая непрыкметная дэталі, ад-

Фрагмент атранцыёна пад кіраўніцтвам Л. Іёнавай і народнага артыста Азербайджанскай ССР Х. Абдулаева.

сутнасць яе будзе адразу заўважана.

Паветраныя нумары самі па сабе найбольш рамантычныя, найбольш эфектныя ў цырку. А калі яны яшчэ і арыгінальныя, калі на іх ляжыць плытка творчага почырку выканаўцаў, такія нумары па праву надаюць адметнасць праграме. Кор-дэ-парэль (выступленне гімнаста на вертыкальным канале), бадай, адзін са старэйшых паветраных нумароў. Аднак Эльга Анзорге не толькі змагла пераканаўча паказаць, што самыя звыклыя рэчы, калі да іх дакранаецца мастак, набываюць новы сэнс. Яна і здолела стварыць у невя-

лікім, на некалькі хвілін, нумары цэласны, запамінальны вобраз, поўны лірызму, жаноцкасці, плычотнасці. Між іншым, тое ж можна сказаць і пра нумар паветраных эквілібрыстаў (зноў жа на доволі традыцыйным снарадзе штэйн-трапе) Валлянціны і Юрыя Аляксандравіч. Мяккасць, з якой дэманструюць артысты складаныя труні, лёгкасць і адсутнасць усякага напружання дазваляюць ім не толькі выканаць няпростыя эквілібрыстычныя элементы, але і захапіць глядачоў грацыяй і характаром, пластыкай чалавечага цела.

Ну, а што адбываецца менавіта на арэне? Праграма ўражвае

нолькасцю нумароў і разнастайнасцю прадстаўленых у іх жанраў. Відзець, гэта заманамерна. Бо сучасны цырк — не толькі пошукі новага, але і ўзбагачэнне знойдзенага раней. Восць чаму незвычайнае выступленне акрабатаў на першах Кацпрыны і Міхаіла Юсупавых не здаецца «высначкай» на фоне, снажам, традыцыйнага мастацтва жангльраў Аберта, эквілібрыстаў Пасечніка, а «разумныя» наровы Валлянціны Сіманавой хоць і здзіўляюць сваімі «ведамі», элегантнасцю і нават артыстызмам, не адасоблены ў агульнай плыні прывычных нумароў. Усе знаходкі працягнуты тым, што дыктуе сёння

КІНАГОД-78

(Працяг. Пачатак на стар. 13).

добрых, ці чужых? Яны, безумоўна, цікавыя, гэтыя васьмідзясцікласнікі, якіх, дарэчы, іграюць іх аднагодкі, іграюць натуральна, з сімпатыяй. І вельмі ж бездапаможныя, да карыкатурнасці, — дарослыя. Ці не ў такім супрацьпастаўленні слабасць фільма? Ён шмат ставіць пытанняў, але пакідае іх без адказу. Калі рэжысура — пазіцыя, то ў чым яна выяўляецца ў гэтым фільме?

Даследаванне характару ў працы, у жыццёвых калізіях — заўсёды прывабнае для кінематографа. Але фільмы, убацаныя на аглядзе, мала што новага расказалі пра нашых сучаснікаў. У трох фільмах гераіні — жанчыны. З адной з іх — адказным сакратаром рэдакцыі — мы пазнаёмліся ў карціне «Сустрэча ў канцы зімы» (аўтар сцэнарыя У. Гусакоў, рэжысёр І. Шульман, апэратар Ф. Кучар, мастак А. Чартовіч). Губарова (Л. Лузіна) — жанчына з цяжкім лёсам, акалічэнасці жыцця зрабілі яе замкнёнай, жорсткай у абыходжанні з людзьмі, але пад знешняй строгаасцю «сухара» — лёгкая ранімая душа, унутраны боль. Ганна Губарова (такэй яе іграе Л. Лузіна) — чалавек, які жыве меркамі суролага ваеннага часу, і калі не ва ўсім яны прыгодныя ў мірным жыцці, аднак жа іх маральная неабходнасць відавочная. Усё дзеянне фільма сканцэнтравана вакол характару гэтай жанчыны, што падкрэсліваецца і ў выяўленчым рашэнні. Інтэр'ер рэдакцыі зроблены такім чынам, што гераіня ўвесь час навідавоку і ў той жа час унутрана ўся напружаная, скваная. Гэтая супярэчнасць надае вобразу Губаравай, на мой погляд, некалькі штучную трагічную афарбоўку. Жанр фільма можна вызначыць як манадраму. У лепшых эпізодах актрыса іграе знешне скупа, але з вялікай унутранай сілай. Шкада толькі, што часам аўтарам здраджвае пачуццё меры і манадрама пачынае нястрымна каціцца па

рэйках меладрамы — гэта датычыць больш за ўсё фіналу карціны.

Жанчына ў працы, на вытворчасці і ў асабістым жыцці — колькі аспектаў для паказу сучаснай гераіні Антаніна Брагіна — гераіня аднайменнага тэлефільма (аўтар сцэнарыя А. Каштанаў, рэжысёр Ю. Дубровін, апэратар Л. Пякарскі, мастак У. Белавусаў) — паўстае перад намі ў пераломны момант яе жыцця: рушыцца сямейнае шчасце, наспывае канфлікт на рабоце. Відзець, фільм задумваўся як расказ пра чалавека, які зняўся павінен многае пераацаніць у сваім жыцці. Гераіня ж (актрыса К. Мініна) амаль не раскрываецца на працягу ўсяго фільма, характар яе статычны. Зададзенасць сюжэтных калізіяў, нераспрацаванасць характараў спараджаюць толькі масу пытанняў па ходу фільма, але ніяк не ўзбагачаюць вобраза гераіні. І вытворчыя праблемы, і бурны ў асабістым жыцці падаюцца ланцюгом слаба звязаных эпізодаў. Фільм слізгае па паверхні праблем, не закранаючы іх сутнасці.

Вельмі не пашанцавала і гераіні фільма «Дажды па ўсёй тэрыторыі» (аўтар сцэнарыя А. Зыкава, рэжысёр У. Шмакаў, апэратар А. Аўдзееў, мастак Ю. Альбіцкі). Неакрэсленасць пазіцыі аўтараў у адносінах да галоўнай гераіні, кампазіцыйная рыхласць, павярхоўнасць уяўленне аб праблемах сучаснага сяла, аб жыцці яго людзей — усё гэта прывяло да таго, што фільм атрымаўся расплыўлівым і непераканаўчым. Чалавек у сферы вытворчасці... Кінематограф толькі пачынае асвойваць гэтую тэму, і няўдач тут пакуль больш, чым знаходак. Падмена праблемы яе эрацам, схематычнасць характараў — вось, бадай, тыя «падводныя каменні», аб якія «разбіўся» тэлефільм «Пуск» (аўтары сцэнарыя Г. Бокараў, А. Галіеў, рэжысёр Г. Іваноў, апэратар А. Кляйменаў, мастак У. Гаўрыкаў).

Не адбылася і адзіная камедыя года «Летаўныя кадрыля» (аўтар сцэнарыя А. Працэнка, рэжысёр Ю. Цвяткоў, апэратар А. Кляйменаў, мастак У. Гаўрыкаў). Сам па сабе сюжэт анекдатычнага характару (пра тое, як вясковая дзяўчынка правучыла двух гарадскіх хлопцаў) мог бы стаць асновай для вясёлай эксцэнтрычнай або лірычнай камедыі, але... не стаў. Не атрымалася і меладрама, да якой раптам павялі сюжэт аўтары фільма. Камедыю загубіла цяжкаватая рэжысура і пластыка акцёраў, а для меладрамы не хапіла тонкасці ў распрацоўцы характараў і добрай драматургіі.

ДАКУМЕНТ: СІЛА І ФАРБЫ

Так, у мастацкім кіно ёсць падставы для трылогі. У дакументалістыцы на гэты раз было нямаля ўдач. Па-свойму ярка і вобразна дакументалісты імкнуліся паказаць гістарычны шлях рэспублікі. У стужцы «Зямля мая — лёс мой» (аўтары сцэнарыя М. Бярозка, У. Мацвееў, К. Славін, рэжысёр Ю. Лыстаў, Р. Ясінік) — спецыяльны дыплом творчай групе за стварэнне фільма, прысвечанага гістарычнаму шляху рэспублікі — аўтары даюць шырокую панараму сённяшняга дня Беларусі, уключаючы ў расказ пра яе кадры кінахронікі. Такім чынам, дзень сённяшняга пастаянна сувязываецца з пачаткам станаўлення рэспублікі. Прычым, шлях рэспублікі прасочваецца праз лёсы людзей — і гэта найбольш каштоўная якасць фільма. Так, мы пазнаём многія кадры кінахронікі, але занава супастаўлены і падпарадкаваныя логіцы аўтарскай думкі, яны нярэдка паўстаюць у новым асвятленні і, манціруючыся з кадрамі сучаснымі, даюць новы вобраз. Рэспубліка паказана ў рытме новабудоўляў, гігантаў-заводаў. Не ва ўсім удалося стваральнікам фільма вытрымаць інтанацыю дэварыяльнага і ў той жа час публіцыстычнага каментарыя да таго, што мы бачым на экране. Але ў лепшых эпізодах яны дамагліся арганічнага зліцця тэксту, выяўленчага рада і музыкі, паказалі найбольш характэрныя рысы ў жыцці рэспублікі.

За лепшую рэжысуру ў даку-

ментальным кіно дыпламы атрымалі рэжысёры В. Дашук і А. Забалоцкі. «Апошнія слова» (аўтары сцэнарыя А. Адамовіч, Я. Брыль, У. Калеснік, В. Дашук, рэжысёр В. Дашук) — фільм велізарнай сілы ўздзеяння. Аўтары даследуюць тут псіхалогію здрадніцтва. І ўзрушальныя архіўныя кінакадры, і скупая, але ёмістая і вострая манера кіназапірання ствараюць вобраз не проста аднаго здрадніка, а псіхалагічны партрэт здрадніцтва. Без царска, здаецца, наўмысна бяспрасна камера фіксуе паводзіны здраднікаў, якія праз шмат гадоў пасля вайны аказаліся на лаве падсудных. Іх выкрыццё тым больш страшнае і бялітаснае, чым больш яны імкнуцца выглядаць людзьмі, быць падобнымі на людзей, мець падобны з іншымі лёс... Смеласць мастака і бяспрасна пэтрабуюцца, каб з такой яснасцю агаліць бездань, у якую можа трапіць чалавек, які аднойчы законам, меркаю свайго жыцця зрабіў жывельны страх.

Зусім іншыя фарбы і інтанацыі ў фільме «Словы маці» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр А. Забалоцкі). Гэта тонкі псіхалагічны партрэт маці Шукшына, створаны любоўна і шчыра. Аўтары фільма не «прыгладжвалі» тое, што яны здымалі, і таму атрымаўся праўдзівы па настроі расказ аб прастай жанчыне, якая дала свайму сыну не толькі жыццё, але і нешта больш каштоўнае — карэні, сувязь з роднай зямлёю, любоў да народнага слова.

Беларускімі кінематографістамі было створана некалькі ўдалых фільмаў пра спорт. Хачу сказаць аб адным з іх — «Шчаслівыя берагі Алімпіі» (аўтар сцэнарыя і рэжысёр С. Лук'янчыкаў, апэратар Ю. Елхаў — дыплом за лепшую апэратарскую работу). Гэта малюнічы, чужоўна зняты фільм, у якім водналыжны спорт убацаны небанальна, з максімальнай выразнасцю. Яго знешні, разлічаны на масы глядачоў і бальшшчыкаў бок паказаны ва ўсім блыску. І ў фільме пра спорт гэта само сабой зразумела. Але вось у раскрыцці тэмы, дзе відовішча мала, дзе асноўны ключ ляжыць у інтэлектуальнай сферы, прыёмы, адпрацаваныя С. Лук'янчыкавым, не апраўдваюцца.

У фільме «Кампазітар Яўген Глебаў» гэты прыём прывёў зусім да процілеглага выніку. У кадры было ўсё: і тэатральныя люстры, і эфектна зняты паравоз, і бляск паверхні раяла — не было толькі асобы кампазітара, не было яго работы — балета, дзеля якога, уласна кажучы, і здымаўся фільм.

Асоба чалавека, раскрыццё яго ўнутранага свету, бадай, найбольш складаная галіна ў дакументалістыцы. Варта толькі захапіцца знешнім бокам, эфектным мантажом або даверыцца цалкам «дакументальнасці» знятага матэрыялу — і асоба губляецца. Так адбылося, напрыклад, у стужцы «Генеральны дырэктар» пра І. М. Дзёміна. Нягледзячы на тое, што мы прысутнічаем на дзелах нарадаў, бачым яго сярод рабочых, чалавек гэты не раскрываецца як асоба. Відзець, са звычайнымі, напрацаванымі прыёмамі тут рабіць няма чаго. Для «аб'ёмнага» партрэта такога незвычайнага чалавека, відзець, патрабуецца кіназапіранне больш удумлівае, мэтанакіраванае. Тое ж можна сказаць і пра фільм «Лесвіца да журавоў». Характар, своеасабліваасць асобы токара М. Няверкі так і застаўся нераскрытым.

Спецыяльны дыплом за зварот да даследавання сацыялагічнай праблемы выхавання моладзі атрымаў фільм «Я танцаваць хачу» рэжысёра А. Карпава і апэратара Ф. Кучара. Яны праніклі з кінакамерай на танцпляцоўку, у той мікрасвет, куды рэдка зазіраюць сур'ёзныя даследчыкі. А зазіраюць варта, нездарма ж ёю ўжо зацікавіліся сацыёлагі. Тут мы сустракаемся з праблемай не проста арганізацыі адпачынку моладзі, а яе эстэтычнага, маральнага выхавання. На танцпляцоўках завязваюцца знаёмствы, танцпляцоўка бывае заканадаўцам густаў, манер. Гэта сур'ёзная праблема для педагогаў, бацькоў, самой моладзі. Пры некаторых сваіх недахопах — некаторай адрывачнасці, незакончанасці — гэты фільм выклікае велізарную цікавасць. Моладзь у ім бачыць сябе, а бацькам, магчыма, нядарна б убацьць танцпляцоўку не здадзек, а вось так, знутры, каб лепш зразумець сваіх дзяцей.

Самае маладое мастацтва ў нашым беларускім кіно —

ФАРМІРАВАННЕ СІЛУЭТА МІНСКА

Партызанскі праспект.

У сувязі са значным развіццём гарадоў узнікла неабходнасць рацыянальнага выкарыстання гарадскіх зямель і фарміравання кампантанай планіровачнай структуры. Эканомія тэрыторыі прыводзіць да павышэння шчыльнасці забудовы, пошуку аптымальных планіровачных вырашэнняў, павелічэння колькасці паверхаў, працягласці і ў цэлым маштабнасці забудовы. Мянюцца ўмовы ўспрыняцця горада чалавекам, пераважае дынамізм і множнасць фрагментаў і панарам, якія паўтараюцца. І не сакрыт, што ў выніку аблічча горада стала пагражальна хутка нівеліравацца.

Хоць Мінск мае зацверджаны генеральны план, далёка не заўсёды гэты план рэалізуецца, часам дапускаюцца пралікі, якія прыводзяць да безаблічнасці новых і рэканструіраваных раёнаў горада. Гэта ў значнай ступені звязана яшчэ і з тым, што генеральны план распрацоўваецца без макета агульнага аб'ёмна-прасторавога вырашэння. І ад таго, наколькі прафесійна будуць вырашаны праблемы генеральнай стратэгіі прасторавага развіцця горада, настолькі абгрунтаванымі будуць тактычныя задачы забудовы яго цэнтры, раёнаў, магістралей і асобных участкаў.

Лічаць, што архітэктурна-прасторавое вырашэнне горада, якое ўяўляе не выпадковыя і хаатычныя спалучэнні, а сфарміравана па асноўных патрабаваннях архітэктурнай кампазіцыі, вызначае яго сілуэт. З'яўляючыся па сутнасці асновай арганізаванага архітэктурнага аблічча горада, сілуэт яго ўяўляе, з аднаго боку, контурнае адлюстраванне забудовы на фоне ландшафту, калі маса будынкаў раставаецца ў агульных абрысах і ўвага фанусуецца на галоўных акцэнтах; і з другога — яго панараму, якая дае магчымасць успрымаць прыродны і далёкі перспектывы і фрагменты. Словам, сілуэт горада — гэта абагульненне і разам з тым канкрэтнае адлюстраванне знешняга яго аблічча, яго архітэктурна-мастацкага характарыстыка.

Пашуці выразнага індывідуальнага сілуэта горада асабліва актуальныя на сучасным этапе. У дарэвалюцыйны час сілуэт Мінска фарміраваўся касцёламі, цэрквамі, саборамі і іншымі культурнымі збудаваннямі, якіх было ў 1917 годзе каля 140. У перыяд індустрыялізацыі рэспублікі ў агульнагарадскім сілуэце пачалі пераважаць прамысловыя збудаванні і вытворчыя будынкі. У далейшым, у пасляваенныя, а таксама ў 60—70-я гады, рызымы прамывугольных жылльвых і вытворчых высотных будынкаў (каля 80) занялі найбольш адназначны ў абрысах горада участкі, сілуэтная закончанасць якіх патрабавала развіцця.

Неаднойчы адзначалася, што адной з найбольш важных задач з'яўляецца ўдасканаленне архітэктурна-кампазіцыйнага асновы фарміравання сталіцы рэспублікі, далейшае паляпшэнне архітэктурна-мастацкага аблічча цэнтры і ўсяго горада шляхам стварэння своеасаблівага і характэрнага сілуэта.

Трэба адзначыць, што ў галіне фарміравання сілуэта горада ўжо ёсць пэўныя поспехі. Гэта ў першую чаргу адносіцца да цэнтральнай часткі, а таксама да забудовы такіх новых раёнаў, як Усход-1 і праспект Пушкіна. «Сталічнасць», маштабнасць, прадстаўнічасць архітэктурны і сілуэта забудовы тут відавочныя.

Разам з тым нельга не сказаць і аб пэўных парэшаннях. Напрыклад, адзін з найбольш выразных па сілуэту будынкаў рэспублікі — Дом урада — доўгі час заставаўся ў Мінску самым вялікім і высокім будынкам, сілуэт якога быў бачны не толькі з усіх канцоў горада, але ў ляснае надвор'е — за 15—20 км ад яго. У далейшым на прымыкаючых участках праводзілася інтэнсіўная забудова, у выніку якой з'явіліся будынкі Белгіпрагандлю, Мінскпраекта і іншыя. Яны пагоршылі магчымасці панарамнага ўспрыняцця Дома ўрада, панізіўшы яго дамінуючую ролю ў ансамблі плошчы Леніна і горада ў цэлым.

Недаўлік ландшафтныя магчымасці і асабліва ярка выражанай пластычнасці рэльефу прывяў у асобных выпадках, напрыклад, у раёне вуліцы Прытыцкага, да жорсткай прамывугольнай планіроўкі. Часта аднапавярховыя, невысокія або малавыразныя па сілуэту будынкі размяшчаліся на пануючых вышынях: новыя карпусы заводу Арджанікідзе і тоннажоннага камбіната, мікрараёны Ракаўскай шашы, вуліцы Волаха і інш. Невялікая і сярэдняя павярховасць горада, якая сіладае каля чатырох паверхаў. Гэта прыводзіць да распаўсюджвання збудаваных тэрыторыяў, памяшкання адкрытай прасторы, паркаў, садоў і сцяваў.

Прымаючы пад увагу неабходнасць больш мэтанакіраванай палітыкі ў агульным аб'ёмна-прасторавым вырашэнні сталіцы рэспублікі і стварэнні выразнага сілуэта горада, існуючым «Мінскпраект» была выканана праектная і навуковая работа «Сілуэт Мінска». Яе палажэнні сталі базай асноўнай горадабудаўнічай канцэпцыі пабудовы сілуэта горада, у адпаведнасці з якой плануецца ўзвядзенне на Цэнтральнай плошчы высотнага будынка і дамінуючага ансамбля. У складзе апошняга плануецца размяшчэнне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, Міркуецкага таксама захаванне і рэстаўрацыя гісторыка-архітэктурнага запаведніка ў раёне плошчы Свабоды. Сістэма магістралей горада атрымае лагічную аб'ёмную закончанасць ў яго цэнтры. Вертыкаль, якая дырыжыруе і ўвесь ансамбль, удзельнічае ў большасці панарам горада, замыкае галоўныя яго перспектывы з боку Ленінскага праспекта і Парнавай магістралі. Такім чынам, Цэнтральная плошча атрымае закончанае архітэктурнае аблічча.

Для захавання маштабу забудовы цэнтры і

старажытнаму мастацтву сам наш дынамічны час: майстэрствам, вострым рытмам, жывым тэмпам, абаяннем маладосці, непаўторнасцю нават у традыцыйным.

На жаль, тое-сёе з першага аддзялення праграмы вылучаць і не хацелася б... Ды, прыйшоўшы ў цырк, нельга не звярнуць увагу, скажам, на клоунаў. Вядома ж, што комік на арэне — галоўны чалавек прадстаўлення. З яго пачынаецца і ім заканчваецца праграма. Ён не проста запаянае, як гэта было рацей, паўзы паміж нумарамі, а сваймі удзелам надае прадстаўленню чэласнасць. Магчыма, «вінавата» нявольніцасць нядаўніх выліскуікоў студыі клоунады С. Багуслаева, В. Панамарова, А. Савіцкага (у такім выпадку, ці варта было запрашаць іх у такі буйны стацыянар, як Мінскі цырк?), але пакуль роля «дырыжораў», вядучых праграмы ім, відавочна, не удаецца.

Імя народнага артыста Азербайджана Хасрова Абдулаева добра вядома аматарам цырна ў нашай краіне і за рубяжом. У 47 краінах выступаў адзін з лепшых савецкіх жанглераў, спачатку адзін, а пазней са сваёй пастаяннай партнёрай Лідзіяй Ізнавай. Гледачы Азіі і Афрыкі, Аўстраліі і Еўропы апладзіравалі і здзіўляліся тэмпературу, спрыту, адточанаму майстэрству, з якім дэманстравала найскладанейшыя трукі гэтай артыстычнай пара, Слава жанглера Абдулаева была такая вялікая, што нават прывычныя да ўсялякіх нечаканасцей цырнае артысты не адразу паверылі, што ён, адклаўшы ўбок палачкі і капелюшы, узяўся за стварэнне ілюзійнага атранцыённага дзіўна, што спачатку было нямаля снелтыкаў, якія прадракалі штукарам-пачаткоўцам поўны прывал. «Спаборні-

чаць» з такімі мэтрамі жанру, як браты Кіо, Ілья Сімвалакоў, Атар Раціян, — мала смеласці, тут была неабходна абсалютная ўпэўненасць у тым, што эфект будзе сапраўды іскрывы, незвычайны, а галоўнае, у параўнанні з ранейшымі, — непаўторны. І вось два гады, як існуе ілюзійнае рэвію Лідзіі Ізнавай і Хасрова Абдулаева. Аб тым, што справа удалася, сведчыць хаця б і тое, што амаль адразу пасля выпуску атранцыённа артыстаў запрасілі ў Маскоўскі ордэна Леніна цырк. Вынік — паўгода работы, пры аншлагах, з вышэйшымі ацэнкамі спецыялістаў і масавых гледачоў.

Буйнейшы савецкі тэатрык і практык цырна Яўген Кузняцоў сказаў неякі, што прасцей назіраць цыркавое відовішча, чым апісваць яго. Думаю, пераказаў ілюзійнае рэвію Ізнавай і Абдулаева справа дарэмна. Ашаламляльны тэмп і лёгкасць, спалучэнне разнародных жанраў і умелае выкарыстанне магчымасцей тэхнікі, дасканалы разлік і вольны палёт фантазіі, а яшчэ — абаяльнасць танцоўшчыц, такіх жа паўнапраўных удзельніц атранцыёна, які вядучыя, малючы і музыка, арыгінальныя песні — усё гэта робіць ілюзійнае рэвію ўзрушальным, захапляючым прадстаўленнем.

Яго нібы акаймоўвае гучанне выслаёй песенні пра цырк. Рэфрэмам у ёй — словы: «Гэта — сапраўдны цырк!» Так, праграма «Цырк сёння» сапраўды адпавядае самым высокім патрабаванням. І гэта тым больш прыемна, што наша сустрэча з яе ўдзельнікамі адбываецца на прырададні вялікай, слаўнай падазеі — 60-годдзя савецкага цырна.

А. РОСІН.
Фота Ул. КРУКА і
А. ДЗМІТРЬЕВА.

мультипликация. З кожным годам больш прыкметнымі сталі тут удачы. З трох мультифильмаў, паказаных на конкурсе, два ўяўляюць цікавасць. Іх стваральнікі імкнуцца знайсці свой, непаўторны, нацыянальны почырк і каларыт. Такая спроба была зроблена ў ляльковым фільме «Дудка-веселушка» (аўтар Б. Лобан, рэжысёр і мастак Я. і П. Ларчанкі). Лялькі з залацістай саломкі, створаныя ў традыцыях народнага беларускага мастацтва, несумненна, арыгінальныя. Шкада, што мастакоўскі пошук не рэалізаваўся ў рэжысуры фільма. А вось «Светлячок і Расінка» (аўтар і рэжысёр Ю. Бутырын, мастак В. Тарасюў, кампазітар Л. Захлеўны — дыпломны за выяўленчае вырашэнне і музыку) атрымаўся забавным і выяўленча цікавым. Гэта складаная работа, і няхай у ёй ясна адчуваецца ўздзеянне У. Дзіснея — зусім нядрэнны прыклад для пераймання, які патрабуе высокага ўзроўню пластычнага мыслення, а, акрамя таго, у мультифильме ёсць і канкрэтныя характары, і смешныя сітуацыі, жывы рытм і кампазіцыйная закончанасць.

ДЭБЮТ, ЯКОГА ЧАКАЛІ

Ад дэбюта заўсёды чакаюць адкрыцця, такога, напрыклад, якім быў у свой час дэбют В. Турава. І вельмі крыўдна бывае, калі адкрыцця няма. Калі дэбютант прыходзіць у кіно непрыкметна, сціпла, «сцярдэне». Мінулы год у гэтым сэнсе падарыў нам сапраўдны дэбют. Вось той выпадак, калі дэбютант паказвае нам больш высокі ўзровень рэжысёрскага мыслення, больш яркі, непаўторны вобразны свет мастака, чым гэта было ў сёлетніх фільмах дастаткова стальных і вопытных яго калег.

«Жывы зрэз» (аўтар сцэнарыя В. Ягораў, рэжысёр В. Рыбараў, апэратар Ф. Кучар, мастак Я. Ганкін) — гэта пераказаная на псіхалагічнай тонкасці навела пра несправядлівасць вайны, якая пускаяе вельмі глыбокія карэнні ў чалавечай душы, пра запаволенасць дзеяння яе маральных «мін», што асабліва жорстка спрацоўваюць у адносінах да родных і блізкіх людзей. Горкая і светлая інтанацыя фільма ствараецца сапраўды кінематаграфічнымі вобразамі, літаратурны

тэкст не дубліруе вобразную тканіну, а дапаўняе яе, зліваюцца з ёю. Адкуль у дэбютанта такая сіла вырашэння, такая «вынашанасць» тэмы? Мо ў тым, што з ім працавалі вопытныя майстры: апэратар, мастак, акцёр? Вядома, і ў гэтым, але ўсё ж такі асноўная прычына жыццё ў асобе рэжысёра, у яго бачанні. Той жа Ф. Кучар — выдатны апэратар — чамусьці не бліснуў у іншых фільмах года. Не так была прыкметнай і работа мастака. А тут, нібы праз павелічальнае шкло, выявілася ўсё лепшае ў почырку і апэратара, і мастака. Незабывальнае паветранае асяроддзе фільма, яго тонкі светлатанавы жываліс, строгаць і вытанчанасць выяўленчай тканіны. Якая спатрэбілася вялікая работа ўяўлення, каб з'явіліся на экране і стрыжаная галава хлапчука на фоне фактурнай плоскасці старых дошак, партрэты герояў з тонкай акрэсленасцю дэталяў, і камень, на якім замаўляе старая, і вакзал з музыкантамі, і дзяўчаты, настолькі тыповыя ў драбнейшых рысках для таго, пасляваеннага часу, што такая ювельная работа не можа не выклікаць подзіву і пашаны.

«Дэбют» (аўтар сцэнарыя А. Дудараў, рэжысёр В. Панамароў, апэратар А. Суханова, мастак Л. Ярышоў — спецыяльны дыплом за вобразнае ўзнаўленне атмасферы часу) — таксама абнадзейваючы дэбют. «Дэбют» атрымаў дыплом за лепшую рэжысуру ў кароткаметражным тэлевізійным фільме. Ён вырашаны ў лірычным камедыійным плане і тым не менш сур'ёзна па думцы. Кароткая навела пра тое, як вясковы хлопец не змог сыграць фашыста, не змог кінуць на зямлю хлеб, атрымалася пачалавечы цёлпай і ненадакулівай.

Былі яшчэ два дэбюты. Няўдалыя. Але пра іх не хочацца гаварыць, таму што бывае асабліва крыўдна, калі няўдача — у дэбютанта.

Гаворачы пра вынікі кінагода-78, я не выпадкова пра найбольш таленавітыя першыя работы расказала ў канцы. Таму што яны абнадзейваюць. Яны прыадкрываюць яшчэ нябачнае, будучае аблічча беларускага кіно. Такое, якім бы хацелася яго бачыць.

Тацяна ЦЮРЫНА.

вылучэння новых важных у горадабудаўнічых адносінах ансамбляў акцэнтаў агульнагарадскае цэнтральнае ядро. Сістэму высотных акцэнтаў парадку 20—22 паверхаў плануецца размясціць на перакрываючым першага гарадскога калыца і галоўных магістралей — Ленінскага праспекта, Парнавай магістралі, Партызанскага праспекта, вуліцы Прытыцкага, Горкага, Слуцкай шашы з улікам набліжэння да станцыі метрапалітэна, што створыць у перспектыве ўмовы спрыяльнай глядзельнай арыентацыі ў горадзе і выяўлення індывідуальнага вырашэння раёна.

Высотныя будынкі, якія аказваюць значны ўплыў на аблічча сталіцы, яшчэ далёка не вычэрпваюць яе сілуэтнай характарыстыкі. Таму, ў праекце «Сілуэта Мінска» пададзены прапановы па ўдасканаленні архітэктурна-планіровачнай кампазіцыі горада, сістэме размяшчэння яго асноўных унікальных будынкаў і радавай фонавай забудовы, прынцыпах фарміравання адкрытых прастораў, помнікаў архітэктурны, гісторыі, культуры, сінтэзу мастацтваў. Асаблівае значэнне надаецца монументальна-дэкаратывным творам, іх прынцыповаму размяшчэнню і тэматыцы, уязванай з горадабудаўнічай асновай.

Асабліва трэба падкрэсліць пануючую тэндэнцыю ў арганізацыі сілуэта скульптурных комплексаў на анфіладзе плошчаў па Ленінскім праспекце. Гэта плошча У. І. Леніна з помнікамі, Цэнтральная плошча з заплаваным помнікам змагарам за Савецкую ўладу ў Беларусі, скульптурны комплекс Я. Купалы, плошча Перамогі з монументам, плошча Я. Коласа з помнікам, плошча М. І. Калініна з помнікам. Для гэтых кампазіцый характэрна імкненне захаваць максімум пластычных якасцей, уласцівых станковай скульптуры, падкрэсленае своеасаблівае пабудовы формы, яе сілуэта, народжаных сутнасцю вобраза, а не агульнасцю заканамернасцей сувязі з ландшафтам. Відавочны разлік перш за ўсё на сілуэтнасць успрыняцця фігур або збудаванняў. Таму яўная перавага аддадзена металу, найбольш традыцыйнаму ў манументальнай скульптуры. І адпаведна менш увагі да каларыстычных і фактурных асаблівасцей твораў, псіхалагічна не разлічаных на блізкія супастаўленні з прыроднымі формамі.

Значны ўплыў на стварэнне сілуэта горада аказвае таксама выкарыстанне найбольш характэрнага колеру і свята. У Беларусі з невялікай колькасцю сонечных дзён, відаць, да месца ў забудове актыўныя колеры. Па сутнасці, колер і святло лепш архітэктурны аб'ём і прастору. Шырокія каларыстычныя кампазіцыі адкрываюць новыя шырокія магчымасці сілуэтнай забудовы архітэктурных аб'ёмаў і прасторы. Колер выконвае тры асноўныя функцыі: стварае псіхалагічны камфорт, садзейнічае арыентацыі ў прасторы і раскрывае прызначэнне будынкаў, фарміруе каларыстычны вобраз. З дапамогай колеру можна ствараць эмацыянальна-псіхалагічныя зоны: спакоем, напружаннем, дынамічнасцю. Высотныя будынкі, пафарбаваныя ў бланкітны, шэрыя і сінія таны, узмацняюць іх глядзельную аддаленасць і наадварот, пафарбаваныя ў чырвоныя, жоўтыя, аранжавыя колеры, яны садзейнічаюць глядзельнаму снарачэнню адлегласці. Колерам можна аблегчыць, расчлініць і абцяжарыць архітэктурныя аб'ёмы. Колер ландшафту ўзмацняе эмацыянальнае ўспрыняцце. Яркія храматычныя колеры могуць выкарыстоўвацца для вылучэння акцэнтаў, светлыя нейтральныя таны — для глядзельнага пашырэння прасторы і стварэння фонавай забудовы.

Выкарыстанне індывідуальнасці планіровачнай структуры горада, якая склалася, сувязь будынкаў з пераўтворанай прыродай, асабліва ў выглядзе абваднення ракі Свіслач і ў будучым рэчан Сляпянікі і Лошыцы, новы маштаб плошчаў і праспектаў — Ленінскага, Партызанскага, Ракасоўскага, Пляханова, Парнавай магістралі, вуліцы Горкага і Прытыцкага — таксама фарміруюць горадабудаўнічы сілуэт горада, асабліва шырокія перспектывы і характэрныя фрагменты яго пабудовы і ўспрыняцця.

Будучая рэалізацыя асноўных палажэнняў сілуэта горада ў канкрэтных умовах забудовы дазволіць палепшыць яе эстэтычнае аблічча і стварыць асяроддзе, якое адпавядае высокім патрабаванням, што да яго прад'яўляюцца.

Л. ПАТАПАУ,
кандыдат архітэктурны.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Леаніду КАЛОДЗЕЖНАМУ з прычыны напатаўшага яго гора — смерці бацькі.

Валянцін ЗУБ

ПОМСТА

Ну ж і спецыяліст быў гэты наш інжынер Зязюлькін. Мабыць, адзін на ўвесь трэст. Толькі не падумайце, што па сваёй інжынернай лініі. Не, у гэтых адносінах ён нічым не вызначаўся. А вось па перша-красавіцкаму падману лепшага спецыяліста за яго не было.

Здаецца, ідзем на працу і ведаем: сёння, першага красавіка, трэба да ўсяго ставіцца з асцярожнасцю, да ўсялякіх там выклікаў да начальства, нечаканых тэлефонных званкоў і г. д. А Зязюлькін усё роўна такога прыдумвае, таное... І абавязкова ўсіх падманіць, якім бы хто пільным кі быў.

Яго вынаходлівасці ў гэтых адносінах мы проста здзівіліся. На гэты раз мы вырашылі абавязкова падмануць яго. Доўга думалі, усім аддзелам, як гэта зрабіць, нарэшце ўсё ж прыдумалі.

Вось як потым, першага красавіка, усё адбывалася. Зязюлькін толькі прыйшоў на працу, толькі ўсеўся за свой стол, як заходзіць адзін наш супрацоўнік, доўга, уважліва глядзіць на яго.

— Што гэта ты глядзіш на мяне, як баран на новыя вароты?

— Ды нічога, — адказвае той, — проста гляджу і вачам сваім не веру, галава нешта ў цябе нібы большай стала.

— Э-э, — рассмешаўся Зязюлькін, — не купіш... Дарэмна стараешся. Памітай. Сёння першага красавіка.

— Пры чым тут першага красавіка? — паціснуў плячамі наш першы пасланец. — Хаця — можа, мне здалося? Прабач.

Праз некаторы час у пакой, дзе сядзіць Зязюлькін, з дзелявым выглядам заходзіць другі наш пасланец і раптам таксама спыняецца перад ім, як зачараваны, і таксама доўга, уважліва глядзіць.

— А ты чаго фары свае вылучыў?

— Дзівосы на колах бачу, — на поўным сур'ёзе адказвае другі наш пасланец. — Галава ні-

бы ў цябе большай стала, вось і гляджу.

— Дарэмна стараецца, хлопчыні. Нічога не выйдзе. Мяне вам не купіць, а я вас усё роўна куплю.

І так па чарзе адзін за адным амаль цэлага паўдня мы дурэлі лму галаву, запэўніваючы яго, што ў параўнанні з учарашнім днём у яго значна павялічылася галава.

І хоць Зязюлькін упарта не паддаваўся на наш розыгрыш, мы не вельмі і засмучаліся, бо гэта была, калі гаварыць вайсковай мовай, толькі артыпда-рыхтоўка, а рашучая бітва павінна была адбыцца ў час абедзеннага перапынку, ля вешалкі. Але Зязюлькін аб гэтым і не здагадаўся.

І вось настаў час абедзеннага перапынку. Увесь наш аддзел, як па камандзе, імкліва сарваўся са сваіх месцаў і стрым-галоў кінуўся ўніз па лесвіцы.

А калі Зязюлькін спусціўся ўніз, у вестыбулі ўжо нікога не было. Толькі на вешалцы сіра-ратліва вісеў яго плашч і капляюш. Зязюлькін, не спяшаючыся апрануў плашч, надзеў капляюш... І — о, жах! Капляюш не наладзіў яму на галаву. Ён зноў паднёс руку да капляюша, прымяніў некаторую сілу, але капляюш усё роўна не наладзіў. Тады ён зняў яго і паднёс да вачэй. Можна, гэта не яго капляюш, новенькі, апошняй моды, які ён толькі некалькі дзён таму назад купіў. Ён зноў надзеў і падшоў да люстэрна.

Капляюш закрываў толькі макушку галавы. І тут раптам здарылася нечаканае. Зязюлькін пахіснуўся і асунуўся долу, нібы мяшок. Мы ў момант павыскоквалі са сваіх сховішчаў і падбеглі да Зязюлькіна. Ён быў у непрытомнасці...

Вось так мы адпомсцілі Зязюлькіну за ўсе розыгрышы над намі.

А галава ў яго, вядома, заставалася такой жа, проста мы падмянілі лму капляюш. Купілі дакладна такі ж, толькі меншага памеру.

Паўлюк ПРАНУЗА

МІНІАЦЫОРЫ

МАСЦІТЫ

Сядзе масцітым ён лічыў. І быў на п'едэстале. З трыбуны вершы ён чытаў, А слухачы ўсе... спалі.

АМАТАР ВІНА

Любіў сухое ён віно. У вольны час, за працаю, Не думаў, лэўна, што яго Падмоцьць рэпутацыя.

НЕ ХЛЕБАМ АДЗІНЫМ...

Цвярдзіў ён вядомае Людзям спрадвек: — Не хлебам адзіным Жыве чалавек. І сам пахваляўся: Узрушаны, радасны: Не можа ні дзя. Без саракаградуснай.

СУСЕДЗІ

Гэта магло здарыцца толькі першага красавіка. Пачалося з таго, што сусед Сямён сустрэў суседа Пятра на аўтобусным прыпынку. Апрапарты Пятро быў з іголкамі: бліскучыя чаравікі, лёгенькая куртка. Можна б, Сямён і прайшоў міма, каб не пачуў, што ад суседа пахне... не, не, не віном, а адкалонам!

— Ты куды гэта? — прывітаўшыся, спытаў Сямён.

— Ды вось, сусед, у горад, на кірмаш еду.

— Ды што ты, Пятро! Мяне жонка з хаты і то рэдка пускае.

— А ты ёй, сусед, скажы, што дублёнку прывяжэш, на-надскую. Вось у мяне ёсць, дык я і жонцы сёння куплю.

— Канадскую, кажаш? — перапытаў Сямён. — Пайдзі. Можна, і вырваўся як-небудзь.

Праз пяць хвілін суседзі зноў стаялі на прыпынку.

— Што гэта ў цябе? — спытаў Пятро, убачыўшы, што Сямён з сабою прынёс мех, чымсьці набіты.

— Дык так, барахло. Жонка збыць загадала. Я прыкінуў, дык тут рублі тры сабе выгадаю.

Хутка пад'ехаў аўтобус. А

3 НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

Пацыентка пытае ў доктара: — Скажыце, пан доктар, якія практыкаванні самыя карысныя, каб пахудзець?

— Варочаць галаву справа налева і злева направа, — адказвае доктар.

— Калі?

— Калі вас частуюць.

— Вы не маглі б ісці крыху хутчэй? — пытае лыжніцу яе спадарожнік.

— Вядома, магу. Але для гэтага мне трэба скінуць лыжы.

— Уладальнік саду заспеў хлопчыка на ватах!

— Што гэта ты, свавольнік, робіш у майм садзе?

— Я хацеў толькі павесіць

назад вішні, якія зваліліся з дрэва, — адказаў хлопчык.

— Настаўнік пытае ў вучню: — Скажыце, дзеці, якога адзінага ў свеце звера байца леў?

Эрына падымала руку: — Львіцы, пан настаўнік.

— Франц хоча купіць сваёй жонцы прыгожую сукенку.

— Колькі каштуе гэтая сукенка? — пытае ён у прадаўшчыцы.

— Трыццаць марак!

Франц толькі ўздыхнуў.

— А вунь тая сукенка іольні каштуе?

— Два ўздыкі, — суха адказала прадаўшчыца.

Пераклад М. ЛЯШЧУН.

праз паўгадзіны суседзі стаялі ў бурлівым натоўпе.

— Зробім так, Пятро, — прапанаваў Сямён, — ты ідзі налева, а я ж пайдзі правей. У дванаццаць зноў на прыпынку.

Разышліся. Пятро абышоў усе лаўкі, а дублёнку нідзе не было. Сумны, вяртаўся ён на месца сустрэчы. І як жа ён здзівіўся, калі убачыў, што Сямён ужо чакане яго і трымае ў руках.. дублёнку! Так-так, дублёнку! Канечне, імпартаў і, без сумнення, канадскую.

— Апошняю вырваў, — расплыўся ва ўсмешцы Сямён. — Дзвесце пяцьдзесят рублёў. Затое імпартаў!

Хвіліну моўчкі пастаяўшы, Пятро, з заідрасцю глядзячы на мару саабы жонкі, лягнуў Сямёна па плячы:

— Сусед, а, сусед. Прадай ты мне яе, га!.. — Трыста рублёў даю!

Сямён пачухаў патыліцу.

— Трыста, кажаш? Эх, сусед, чорт з табою, бярый!

Дадому вярталіся пад «мухаю».

— Во! — шырока расчыніўшы дзверы і трымаючы высокую над галавою дублёнку, урачыста ўваліўся Пятро ў хату. — За сто год не зносіш!

Жонка аслупячела. Хвіліну моўчкі глядзела яна то на вясёлы не ў меру твар мужа, то на

дублёнку. Урэшце скранулася з месца. Яе поўная руна апісала ў паветры круг і ўчалілася за чапалю.

— Я табе дам «во!» Ды я цябе самага разнясу! — грозна насаўвалася яна на Пятра.

Пятро адчуў, што зараз адбудзецца нешта не зусім прыёмнае. Кінуўшы дублёнку, ён шмыгнуў назад у расчыненыя дзверы.

— Я табе дам «во!» — разышлася жонка — Я думаю, чаго гэта сусед ганцою прыходзіў. Пятро, жанка, змёрз на прыпынку, дублёнку прасіць, сагрэцца. Вось я цябе сагрэю зараз. Вось табе, п'яніца, вось!..

Як толькі жонка знікла ў хатце, Пятро падняўся з зямлі. Хмель пралацеў імгненна. Ныла спіна. Хвіліну пастаяўшы, ён узлёў кірунан да Сямёнавай хаты.

Сямён сядзеў за сталом. Побач стаяла бутэля, чыгунон бульбы і талерка гурноў.

— А... сусед! Заходзь, заходзь, — падняўся ён насустрач Пятру.

Пятро стаў на парозе і злосна глядзеў на Сямёна.

— Ты што? Ты накіот дублёнкі? — Сямён зарагатаў. — Ды ты не крыўдуй. Сёння ж першага красавіка. Вось твае рублікі.

В. ШАЧАН.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Мал. Н. ДОРАШ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 14536 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выпуленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпэр ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.